

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DRAAGWIJDTE VAN DE OCTROOIREGLEMENTERING IN ZEE

Algemeen wordt aangenomen dat het toepassingsgebied van de octrooireglementering territoriaal is. De vraag is echter wat ter zake als «grondgebied» moet worden verstaan, m.a.w. of en in welke mate de nationale wetgeving en de internationale verdragen in zee toepassing vinden met name in de territoriale zee, op het continentaal plat en zelfs in volle zee.

De vraag is niet zo gek als op het eerste gezicht kan voorkomen: de off-shore bedrijvigheid heeft zich in vele landen ontwikkeld en de vooruitgang van de techniek maakt thans industriële verwerking mogelijk op installaties in zee en zelfs aan boord van (fabrieks)schepen met alle gevolgen van dien inzake het gebruik van geotrooierde goederen. In deze context zijn geschillen i.v.m. de bescherming van octrooirechten, in België of elders, niet ondenkbaar. Deze bijdrage is een benadering die slechts ten doel heeft enkele aspecten van deze complexe problematiek te belichten. Hierbij verdient zowel het internationaal recht als het nationaal recht aandacht.

A. Probleemstelling

1. Internationale octrooiverdragen

In 1977 heeft België vier internationale overeenkomsten goedgekeurd¹: het Verdrag van Straatsburg van 27 november 1963 betreffende de eenmaking van enige beginselen van het octrooirecht², het Verdrag van Washington

van 19 juni 1970 tot samenwerking inzake octrooien³, het Europees Octrooiverdrag van München van 5 oktober 1973 inzake de verlening van Europese octrooien⁴, het Gemeenschapsoctrooiverdrag van Luxemburg van 15 december 1975 betreffende het Europees octrooi voor de gemeenschappelijke markt⁵.

1. In het Verdrag van Straatsburg is het toepassingsgebied niet nader omschreven. Art. 1 bepaalt slechts: «In de Verdragsluitende Staten zal octrooi worden verleend...», terwijl art. 11, lid 1, zegt dat «Iedere Verdragsluitende Partij kan ... aangeven op welk grondgebied of welke gebiedsdelen dit Verdrag van toepassing is».

Het lijkt niet uitgesloten dat deze laatste bepaling een uitbreiding zeewaarts van het toepassingsgebied toelaat, vooral wanneer zij wordt gelezen in tegenstelling met lid 2 van datzelfde artikel dat luidt: «Iedere Verdragsluitende Partij kan ... bepalen dat dit Verdrag mede van toepassing zal zijn op elk ander ... gebiedsdeel voor welke internationale betrekkingen zij verantwoordelijk is of ten aanzien waarvan zij bevoegd is verbintenissen aan te gaan.» Dit

lid van de Internationale Unie tot bescherming van de Industriële Eigendom (art. 10).

³ Elk lid van de Internationale Unie tot bescherming van de Industriële Eigendom kan partij worden bij dit Verdrag (art. 62). 35 Staten hebben het verdrag ondertekend, dat in werking is getreden op 24 januari 1978 (Vraag nr. 246/78 Coursté, *P.B.*, C 210, 4 sept. 1978). België heeft zijn bekrachtigingsoorkonde neergelegd op 14 september 1981 (*B.S.*, 5 nov. 1981).

⁴ Elke Europese Staat kan bij dit verdrag partij worden (artt. 164-165). Zestien Europese Staten hebben het ondertekend, tien hebben het bekrachtigd, waaronder Duitsland, België, Luxemburg, Frankrijk, Nederland, Groot-Brittannië, Zwitserland. In werking getreden op 7 oktober 1977 (Vraag nr. 567/77 Cousté, *P.B.*, C277, 17 nov. 1977, blz. 24 en Vraag nr. 733/77 Petersen, *P.B.*, C22, 26 jan. 1978).

⁵ Ondertekend door de negen Lid-Staten van de Europese Gemeenschap. Onder bepaalde voorwaarden is deelneming van derden mogelijk (art. 96). Zie McCLELLAN A., «La Convention sur le brevet communautaire», *Cah. droit européen*, 1978, 202-218.

¹ Wet van 8.7.1977 (*B.S.*, 30.9.1977). De tekst der verdragen is verschenen in *B.S.*, 7.10.1977. Tijdens de bespreking van het ontwerp van wet in de commissie voor de Buitenlandse Zaken van de Senaat verklaarde de minister van Economische Zaken dat zijn departement reeds een aantal teksten had voorbereid ten einde de interne octrooiwetgeving aan te passen en dat die bij het Parlement zouden worden ingediend in de maanden die volgen op de goedkeuring van de verdragen ... (*Parl.Doc.Sen.*, B.Z., 1977, nr. 58/2, 28.6.1977, blz. 4-5). Voor een algemeen overzicht van deze verdragen: F. DE VISSCHER, «Les récents développements de la protection internationale des inventions», *J.T.*, 1978, 517-520 en 534-543.

² Open voor ondertekening door de Lid-Staten van de Raad van Europa (art. 9). Toetreding kan voorgesteld worden aan elk

wijst eerder op een mogelijke uitbreiding tot niet onafhankelijke gebieden⁶.

Voor zover bekend heeft echter geen Verdragsluitende Partij van de mogelijkheid geboden door art. 11, lid 1, gebruik gemaakt.

2. Ook in het Verdrag van Washington is het toepassingsgebied niet verduidelijkt. Zo zijn, krachtens art. 11, lid 3, aan rechtsgeldige internationale aanvragen ... «de rechtsgevolgen verbonden aan een regelmatige nationale aanvraag in elke aangewezen Staat...» Uit dit en andere artikelen van het verdrag blijkt dat verwezen wordt naar de nationale wetgeving, zonder verdere precisering.

3. Even weinig aanduidingen treft men in het Verdrag van Munchen aan, waarbij verlening wordt beoogd van een regionaal octrooi in de zin van art. 45, lid 1, van het Verdrag van Washington.

Art. 2, lid 2, bepaalt: «Het Europees octrooi heeft in elk der Verdragsluitende Staten waarvoor het is verleend, dezelfde rechtsgevolgen en is onderworpen aan dezelfde bepalingen als een nationaal octrooi, dat in die Staat is verleend, voor zover dit verdrag niet anders bepaalt».

Dezelfde verwijzing naar de nationale wetgeving vindt men terug in art. 64, lid 1, dat zegt: «Behoudens het bepaalde in het tweede lid, heeft de houder van het Europees octrooi in elk der Verdragsluitende Staten, waarvoor het is verleend, dezelfde rechten als die hij zou ontleen aan een in die Staat verleend nationaal octrooi» en in art. 67 waarvan lid 1 luidt: «De Europese octrooiaanvrager waarborgt ... de aanvrager in de Verdragsluitende Staten, die in de gepubliceerde octrooiaanvragen zijn aangewezen, voorlopig de bescherming bedoeld in art. 64».

Ook artikel 74 is in die zin: «Tenzij in dit Verdrag anders is voorzien, is de Europese octrooiaanvraag als deel van het vermogen in elke aangewezen Verdragsluitende Staat en met de rechtsgevolgen die in die Staat gelden, onderworpen aan het recht dat in die Staat geldt voor nationale octrooiaanvragen.»

4. Heel anders is het gesteld met het Verdrag van Luxemburg. In dit verdrag is het toepassingsgebied vrij nauwkeurig omschreven. Art. 97, lid 1, bepaalt namelijk: «Dit Verdrag is van toepassing op het Koninkrijk België, het Koninkrijk Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, de Franse Republiek met inbegrip van de departementen en gebieden overzee, Ierland, de Italiaanse Republiek, het Groothertogdom Luxemburg, het Europees grondgebied van het Koninkrijk der Nederlanden en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland.»

Dit libellé is nagenoeg identiek met dat van art. 227 van het E.E.G.-Verdrag. Naar onze overtuiging wijst het erop dat beide verdragen van toepassing zijn op subjecten van het volkenrecht, met alle bevoegdheden die hun toekomen, waar zij deze ook uitoefenen, binnen de territoriale grenzen of erbuiten.

Terwijl in het E.E.G.-Verdrag nog enige aarzeling mogelijk was betreffende de toepassing ervan op het continentaal plat⁷, is in het Verdrag van Luxemburg elke

twijfel uitgesloten. Immers, art. 97, lid 8, bepaalt: «Voor de toepassing van dit Verdrag wordt het gedeelte van het continentaal plat, dat grenst aan een in het eerste ... lid genoemd grondgebied, beschouwd als tot dat gebied te behoren, binnen de omschrijving van de soevereine rechten van de kuststaten volgens het Verdrag van Genève betreffende het continentaal plateau, van 29 april 1958, of volgens enige overeenkomst die laatstgenoemd Verdrag voor de Verdragsluitende Staten wijzigt of vervangt.»

In de laatste zinsnede wordt duidelijk verwezen naar de werkzaamheden die thans gaande zijn in de 3e Zeerechtconferentie der Verenigde Naties. Uit de besprekingen die aldaar hebben plaatsgevonden en uit de officieuze teksten die voorhanden liggen, blijkt dat de notie van continentaal plat wel niet zal verdwijnen maar toch grotendeels zal worden opgeslorpt in de ruimere notie van economische zone. Binnen haar 200 mijlen zouden de kuststaten principieel uitsluitende rechten uitoefenen o.m. op de minerale én levende rijkdommen van de zee⁸. Deze mogelijkheid blijkt bij voorbaat opgevangen te zijn door art. 97, lid 8.

Welke ook de latere evolutie moge wezen, de goedkeuring door België van het Verdrag van Luxemburg houdt de erkenning in, door de Belgische wetgever, van de toepasselijkheid van de octrooiereglementering niet alleen op het continentaal plat maar, a fortiori, in de territoriale zee.

Daarmee is de zaak echter niet opgelost. Het verdrag is inderdaad nog niet van kracht⁹. Bijgevolg dient de nationale wetgeving nagegaan te worden.

II. De Belgische octrooiwetgeving

1. In de Belgische wet van 24 mei 1854 op de uitvindingsoctrooien¹⁰ is het toepassingsgebied niet formeel aangeduid. Uit verscheidene artikelen kan evenwel opgemaakt worden dat aan territoriale toepassing gedacht was; zo bepaalt art. 4: «Octrooien verlenen aan hun bezitters of rechthebbenden het uitsluitend recht om... B. diegenen voor de rechtbanken te vervolgen, die inbreuk zouden plegen op hun rechten, hetzij..., hetzij door het in bezit houden, verkopen, tentoonstellen met het oog op de verkoop of het binnenbrengen op het Belgisch grondgebied van een of meer nagemaakte voorwerpen».

Zo ook art. 14: «De auteur zelf, of zijn rechthebbenden, van een reeds in het buitenland geöctrooierde ontdekking kan een invoer octrooi bekomen in België;...» art. 24: «Het octrooi zal door de rechtbanken worden nietig verklaard om volgende redenen: A. wanneer zal worden bewezen dat het geöctrooierde voorwerp werd gebruikt, aangewend of geëxploiteerd door een derde binnen het Rijk»; art. 25: «Een uitvindingsoctrooi zal door de rechtbanken worden nietig verklaard, in het geval dat het voorwerp waarvoor het werd verleend, voordien in België of in het buitenland werd geöctrooierd...».

Voor al de artikelen 4 en 24 wijzen op een toepassing binnen de landsgrenzen. Welke betekenis moet echter ge-

⁶ Analoge bepalingen treft men aan in het Verdrag van Washington (art. 62, lid 3), van Munchen (art. 168) en van Luxemburg (art. 97, lid 3 tot 7).

⁷ Zie Y. VAN DER MENSBRUGGHE, «La CEE et le plateau continental des Etats membres», in *Mélanges Dehousse*, Parijs, Nathan, Brussel, Labor, 1979, II, blz. 311-317.

⁸ Zie bv. de Franse wet n° 76-655 van 16 juli 1976 «relative à la zone économique au large des côtes du territoire de la République», *J.O.*, 18 juli 1976.

⁹ Vraag nr. 881/77 Cousté, C64, 13 maart 1978.

¹⁰ B.S., 25 mei 1854.

hecht worden aan de terminologie door de toenmalige wetgever gebruikt? Impliceert zij de afwezigheid van elke bescherming buiten het grondgebied in de strikte zin van het woord?

Om deze vraag te beantwoorden dient gepeild te worden naar de toepassing van de nationale wetgeving in de territoriale zee, op het continentaal plat en op schepen in volle zee.

B. De territoriale zee

1. Het statuut van de territoriale zee

1. *Het Verdrag van Genève (1958) inzake de territoriale zee en de aansluitende zone*¹¹ — Over de natuur en het rechtsregime van de territoriale zee is lang en uitvoerig gedebatteerd¹². Sinds het Verdrag van Genève is het pleit nu beslecht ten gunste van het imperium, de soevereiniteit van de kuststaat.

Artikel 1 van dit verdrag bepaalt inderdaad: «De soevereiniteit van een Staat strekt zich buiten zijn landgebied en zijn binnenwateren uit over een zeestroom grenzende aan zijn kust en omschreven als de territoriale zee¹³». Als enige maar belangrijke beperking geldt het recht van onschadelijke doorvaart van vreemde schepen (art. 14).

Afgezien van zijn rechtsmacht in strafrechtelijke aangelegenheden¹⁴ mogen door de kuststaat «executoire of conservatoire maatregelen ten behoeve van civiele procedures» slechts getroffen worden wanneer het vreemde schip verplichtingen heeft aangegaan of aansprakelijkheden heeft doen ontstaan tijdens of met het oog op zijn reis door de wateren van de kuststaat of nog wanneer het

vreemd schip in de territoriale zee ligt of door de territoriale zee vaart na de binnenwateren te hebben verlaten (art. 20, lid 2 en 3).

Rousseau schrijft hieromtrent: «La souveraineté territoriale s'exerce essentiellement sur l'espace terrestre national formant le territoire étatique. Mais elle s'exerce aussi accessoirement sur deux espaces assimilés par analogie à l'espace terrestre étatique, espaces qui sont non des territoires par nature, mais en quelque sorte des territoires par détermination de la loi, tels l'espace maritime qui constitue le prolongement horizontal du territoire (mer territoriale) et l'espace atmosphérique qui en constitue le prolongement vertical (espace aérien surplombant le territoire étatique)¹⁵». Logischerwijze besluit hij: «La mer territoriale faisant partie de l'espace réservé à la souveraineté de l'Etat, il en résulte que la limite entre la mer territoriale et la haute mer constitue juridiquement une frontière internationale¹⁶».

2. *Betekenis van de soevereiniteit in de territoriale zee* — Onder soevereiniteit wordt verstaan het recht van de Staat om zijn plenitudo competentiae uit te oefenen. Deze uitoefening hoeft echter niet per se gelijk te zijn in alle gebiedsdelen waar de Staat soeverein is. In de kolonies golden meermaals specifieke wetboeken. In federale (en andere) Staten gebeurt het regelmatig dat regio's, provincies en dergelijke, geëigende reglementeringen kennen. Het ware zelfs onverenigbaar met de notie van soevereiniteit dat de uitoefening daarvan, volgens de omstandigheden, niet zou mogen gemoduleerd worden.

En toch hebben heel wat auteurs de territoriale zee beschreven als een deel van het nationaal grondgebied¹⁷.

¹¹ Door België goedgekeurd bij wet van 29 juli 1971 (*B.S.*, 2 febr. 1972). ¹² Ter zake bestaat een overvloedige literatuur. Hier moge worden volstaan met verwijzing naar A. FATTAL, *Les conférences des Nations Unies et la Convention de Genève du 29 avril 1958 sur la mer territoriale et la zone contiguë*, Beyrouth, 1968, blz. 10-16; C. ROUSSEAU, *Droit international public*, Parijs, Sirey, IV, 1980, blz. 358-360, en naar twee specifieke studies: D.P. O'CONNELL, «The juridical nature of the territorial sea», *B.Y.I.L.*, 1971, 303-383, en G. MARSTON, «The evolution of the concept of sovereignty over the bed and subsoil of the territorial sea», *ibid.*, 1976-1977, 321-332.

¹³ Met inbegrip van het luchtruim boven de territoriale zee en de bedding en ondergrond daarvan (art. 2). De Franse tekst van art. 1 schijnt erop te wijzen dat de territoriale zee geen deel uitmaakt van het grondgebied aangezien zij zich uitstrekt «au-delà de son territoire et de ses eaux intérieures». Wellicht dient «territoire» hier in zijn geografische betekenis begrepen te worden. De even officiële Engelse versie gebruikt de termen «beyond its landterritory and its internal waters» en laat dus de vraag open of de territoriale zee van het juridisch grondgebied deel uitmaakt. Zo doet ook de Nederlandse versie.

¹⁴ Arrestatie van een persoon aan boord of onderzoek i.v.m. een aan boord van het vreemd schip tijdens de doorvaart bedreven strafbaar feit mag o.a. slechts gebeuren indien de gevolgen van het strafbaar feit zich uitstrekken tot de kuststaat of indien het strafbaar feit van dien aard is dat het de openbare orde in het land of in de territoriale zee kan verstoren. Evenwel, de kuststaat heeft het recht alle maatregelen te treffen, waartoe hij krachtens zijn wetgeving gemachtigd is, voor een arrestatie of een onderzoek aan boord van een vreemd schip dat door de territoriale zee vaart na de binnenwateren te hebben verlaten (art. 19).

¹⁵ *Op. cit.*, III, 1977, blz. 8-9.

¹⁶ *Op. cit.*, III, 1977, blz. 308.

¹⁷ Zie b.v. R.P.D.B., «Eaux», of A. MAST, *Grondwettelijk Recht*, 1973, blz. 57: «Het nationaal grondgebied omvat ook de binnenwateren en de kustzee. De Staat oefent zijn soevereiniteit uit op een smalle zeestroom langs de kust. Hij oefent er zijn politierecht en zijn douanecontrole uit en regelt de loodsdiens en de kustvisserij.» In dezelfde zin P. WIGNY, *Droit constitutionnel*, I, 1952, blz. 77. Ook voor J. GOL, «L'implantation de centrales nucléaires sur des îles artificielles = le cas belge», *Annales de la Fac. de droit de Liège*, 1976, 129-120 is toepasselijkheid van het nationaal recht vanzelfsprekend. Zie ook G. APOLLIS, *L'emprise maritime de l'Etat côtier*, Parijs, Pédone, 1981, blz. 51-53; NGUYEN QUOC DINH, P. DAILLIER en A. PELLET, *Droit international public*, Parijs, 1980, blz. 584. Ook een grootmeester van het internationaal zeerecht stelt: «La mer territoriale est essentiellement une partie submergée du territoire de l'Etat riverain» (G. GIDEL, «Le droit international public de la mer», III-I, herdruk Duchernin, Parijs, 1981, blz. 168 e.v.).

Voorts mag hier nog vermeld worden dat bepaalde verdragen inzake luchtvaart nl. het Verdrag van Parijs van 13 okt. 1919 (art. 1) en dat van Chicago van 7 dec. 1944 (art. 2) onder grondgebied ook de territoriale zee verstaan.

Volledigheidshalve dient ook vermeld te worden dat de Commissie der Europese Gemeenschappen op 7 november 1980 een voorstel voor een verordening (E.E.G.) van de Raad heeft ingediend waarbij de territoriale zee der Lid-Staten in het douanegebied van de Gemeenschap is begrepen (art. 1), dit «overwegende dat overeenkomstig de constante interpretatie daarvan door de Gemeenschap, met name bij de vaststelling van de conventionele bepalingen voor de handelsregeling met de geassocieerde landen, de territoriale wateren van de Lid-Staten moeten worden geacht

Deze voorstelling is echter misleidend omdat zij lijkt te impliceren dat het nationaal recht sowieso in de territoriale zee toepasselijk is...

Zó eenvoudig liggen de kaarten niet. Het rechtsregime van de territoriale zee en dat van het grondgebied zijn niet noodzakelijk identiek en dit niet uitsluitend omwille van het recht van onschadelijke doorvaart. Het is overigens wel treffend dat de ex officio toepasselijkheid van het nationaal recht, althans in de Belgische wetgeving of rechtspraak, bij ons weten nooit is bevestigd¹⁸. M.a.w. de territoriale zee mag niet worden beschouwd als behorende *zonder meer* tot het grondgebied.

Manin schrijft o.i. zeer terecht: «En dépit de son appellation, la mer territoriale ne peut être assimilée, quant à son régime, au territoire terrestre. S'y applique un régime spécifique qui, par certains aspects, laisse une très grande étendue de pouvoirs discrétionnaires aux Etats et par d'autres aspects limite assez nettement les pouvoirs desdits Etats». En verder «Dans la mesure où il n'y a pas d'atteinte au libre passage des navires, il n'existe pas de normes internationales réglant l'étendue et l'exercice des compétences par les Etats dans cette zone. Cela signifie que ... l'Etat riverain est libre de déterminer l'étendue de ses compétences dans ses eaux territoriales»¹⁹. De nationale oplossingen zijn ter zake overigens nogal verscheiden²⁰.

deel uit te maken van hun grondgebied en bijgevolg van het douanegebied van de Gemeenschap» (*P.B.*, C305, 22 nov. 1980, blz. 4; Advies van het Economisch en Sociaal Comité, *P.B.*, C185, 27 juli 1981, blz. 5); het Europees Parlement heeft zich zelfs voor een uitbreiding van het gemeenschappelijk douanegebied tot het continentaal plat uitgesproken, zie Verslag Fourcade, Doc. 1-234/81, 27 mei 1981 en Res. E.P. 18 sept. 1981, *P.B.*, C260, 12 okt. 1981). De Commissie heeft evenwel reeds te kennen gegeven dat zulk een uitbreiding niet noodzakelijk was.

Het voorstel van de Commissie mocht op bepaalde preceden-ten steunen. Zo luidt art. 1 van de Overeenkomst tussen België, Luxemburg en Nederland, tot eenmaking van het Benelux-douanegebied, ondertekend te 's-Gravenhage op 29 april 1969 (*B.S.*, 30 jan. 1971): «In deze overeenkomst wordt verstaan onder: buitengrenzen: de grenzen tussen enerzijds België, Luxemburg en Nederland en anderzijds een derde land of de volle zee ...»

¹⁸ Vermoedelijk ligt dit voor een deel aan het feit dat activiteiten in zee hoofdzakelijk plaatsvinden — of liever plaatsvonden — aan boord van schepen waarop de nationale jurisdictie onbetwistbaar is gevestigd. Men hoefde zich dus niet al te veel zorgen te maken m.b.t. het recht dat niet op het schip, wel in de territoriale zee gold ... Een andere uitleg kan zijn dat de fysische natuur van die zeestroom heel wat activiteiten uitschakelt. Het nationaal recht kreeg dus weinig de gelegenheid om in de territoriale zee toepassing te vinden en de vraag naar de eventuele toepasselijkheid van dat recht, globaal bekeken, mocht als vrij theoretisch voorkomen.

Evenwel, gebrek aan toepassing betekent niet noodzakelijk ontoepasselijkheid: het bosrecht b.v. kan moeilijk toepassing vinden op het meer van Genyval, toch ook water, maar dat meer behoort ongetwijfeld tot het grondgebied en het nationaal recht is er principieel op toepasselijk. Het is dus niet wegens de fysische natuur van de territoriale zee dat het nationaal recht in globo er niet op toepasselijk is.

¹⁹ Ph. MANIN, *Droit international public*, Parijs, Masson, 1979, blz. 280.

²⁰ Terwijl in de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Canada b.v. de territoriale zee doorgaans op het stuk van jurisdictie, met

3. *Het arrest van de Belgische Raad van State van 27 april 1976*²¹. — Dat de nationale of lokale reglementering niet automatisch in de territoriale zee toepasselijk is, wordt geïllustreerd door een interessant arrest van de Raad van State in een geschil betreffende het recht van de provincie West-Vlaanderen om op pleziervaartuigen en -bootjes een belasting te heffen *ook* bij gebruik van de territoriale zee. De Raad van State drukt zich als volgt uit:

«Overwegende dat uit het bijzonder statuut van de territoriale zee in het Volkenrecht aangenomen en uit de beperkingen die het voormelde Verdrag van Genève aan de kuststaten oplegt inzake de uitoefening van hun soevereiniteit op de territoriale zee (onder meer artikel 18, verbod om vreemde schepen aan om het even welke vorm van belasting te onderwerpen, artikelen 19 tot 22, beperkingen inzake de uitoefening van rechtsmacht) volgt dat de kuststaat rechten kan doen gelden op de territoriale zee in zijn eigen belang doch ook in het belang van het internationaal verkeer, zodat het gezag dat een kuststaat op de aan zijn grondgebied grenzende territoriale zee uitoefent niet gelijk te stellen is met de soevereiniteit over zijn grondgebied; dat, aangezien de internationale betrekkingen uitsluitend zaak zijn van de centrale gezagsorganen, de voorschriften die gelden voor het eigenlijke grondgebied niet ipso facto toepasselijk zijn op de territoriale zee, en de gedecentraliseerde bestuursorganen van een kuststaat geen deel hebben aan de soevereiniteit van de staat over de territoriale zee, behoudens uitdrukkelijk afwijkende voorschriften; dat anderzijds de binnenwateren, inbegrepen de havens, wel deel uitmaken van het eigenlijke grondgebied van de kuststaat, zodat de staat en de gedecentraliseerde besturen er hetzelfde gezag over uitoefenen als over het door land gevormde territorium;

«Overwegende dat in beginsel alleen de centrale staatsorganen de soevereiniteit op de territoriale zee uitoefenen en dat op dat beginsel geen uitzondering werd gemaakt door enig wetsvoorschrift, waardoor het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen uitgebreid wordt tot de territoriale zee of waarbij die provincie gemachtigd wordt een belasting te heffen met betrekking tot feiten en toestanden die zich in die zeestroom voordoen; dat hieruit volgt dat de bestreden verordening onregelmatig is in zover zij het gebruik van «de wateren aan de kust» aan belasting heeft onderworpen; dat dit onderdeel van het middel gegrond is.»

De Raad van State aanvaardt dus wel de mogelijkheid van een door de centrale Staatsorganen geheven belasting in de territoriale zee — steeds met inachtneming van volkenrechtelijke beperkingen — maar stelt vast dat er van die mogelijkheid geen gebruik is gemaakt in de huidige stand van de wetgeving.

het grondgebied wordt geassimileerd, zijn de Franse rechtbanken meestal reticent om kennis te nemen van feiten die zich in de territoriale zee voordeden. Zie MANIN, *ibid.*; ROUSSEAU, *op. cit.*, IV, blz. 360-361; W. BISHOP, *International law, cases and materials*, Boston, 2e ed., 1962, blz. 504 e.v.

²¹ V.Z.W. Koninklijk Belgisch Yachting Verbond t/ Provincie West-Vlaanderen, *Verzameling der arresten van de Raad van State*, 1976, 426-433.

De motivering van dit arrest werd in de rechtsleer betwist. Zo stelt Lejeune²² dat de Raad van State ten onrechte uit het Verdrag van Genève heeft afgeleid dat de territoriale zee tot het grondgebied behoorde²³. Voor hem: «Le droit belge s'applique ipso facto en mer territoriale, et le pouvoir de taxation peut sans conteste y être valablement exercé. Si le champ d'application de la loi provinciale et de la loi du 13 février 1963 ne s'étend pas au-delà de la laisse de basse mer, la raison doit en être trouvée ailleurs»²⁴.

Ons standpunt luidt anders: de soevereiniteit van de kuststaat op zijn territoriale zee staat buiten kijf en ze is inderdaad aldaar gevestigd in het belang of ter bescherming van de kuststaat. Dit impliceert echter niet dat de territoriale zee tot het grondgebied behoort noch dat het Belgisch recht er ipso facto op toepasselijk is.

Voorts schrijft Lejeune dat de vraag of de territoriale zee tot het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen behoort een probleem is van intern recht. Aan de hand van een rechtshistorische analyse komt hij tot het besluit dat de Belgische Grondwet slechts de indeling van het grondgebied stricto sensu voor ogen had en dat West-Vlaanderen wordt begrensd door de laagwaterlijn²⁵.

Dit argument was voldoende geweest om het de Raad van State mogelijk te maken het geschil te beslechten zonder een beroep te doen op het volkenrecht en met name op het betwistbaar beginsel volgens hetwelk de internationale betrekkingen uitsluitend zaak zijn van de centrale gezagsorganen. «Certes, l'Etat est le sujet des droits reconnus par la Convention de Genève. Mais il lui appartient de désigner les autorités publiques qu'il charge de les exercer, son choix étant a priori discrétionnaire»²⁶.

Deze laatste kritiek, die wij volkomen beamen, is belangwekkend en de Raad van State zelf zou er later ook rekening mee houden.

4. Adviezen van de Raad van State in het raam van de hervorming der instellingen²⁷. De Raad van State zou nog de gelegenheid hebben de natuur van de territoriale zee te

omschrijven, ditmaal in het raam van de hervorming der instellingen.

Art. 28, lid 2, 3, van het wetsontwerp houdende diverse institutionele hervormingen bepaalde dat «bossen, jacht, visvangst en vogelvangst» onder de gewestelijke bevoegdheid zouden vallen²⁸. In haar commentaar had de regering gesteld dat de maritieme visvangst, d.i. de zeevisserij, tot de regionale bevoegdheid behoorde²⁹.

De Raad van State betwistte deze opvatting in de volgende bewoordingen: «Die bewering is niet gewettigd. In zover de visserijreglementering zich tot de territoriale zee en, a fortiori, in zover zij zich tot de open zee uitstrekt, zou het tegen de internationale en de nationale rechtsorde indruisen, ze aan een gewestelijke overheid op te dragen. Dat geldt vanzelfsprekend voor de open zee, maar ook voor de territoriale zee. Immers, 'uit het bijzonder statuut van de territoriale zee in het Volkenrecht aangenomen ... volgt dat het gezag dat een kuststaat op de aan zijn grondgebied grenzende territoriale zee uitoefent niet gelijk te stellen is met de soevereiniteit over zijn grondgebied' (arrest Raad van State, V.Z.W. Koninklijk Belgisch Yachting Verbond, nr. 17.569, van 27 april 1976 en commentaar van Y. Lejeune in *Administration publique*, 1977, 332-345). Uit die bijzondere rechtstoestand volgt dat de Staat die 'gezag' heeft over een territoriale zee, deze niet zou kunnen inlijven bij het grondgebied van een of meer van de Staat onderscheiden openbare personen (hetgeen het hier behandelde ontwerp trouwens niet doet), en evenmin aan de organen van zodanige openbare personen een of meer van de bevoegdheden zou kunnen overlaten welke dat gezag hem verleent»³⁰.

Later ondervraagd over het ontwerp van bijzondere Gewest- en Gemeenschapswet bevestigde de Raad van State zijn standpunt:

«De territoriale zee behoort, volgens de omschrijving die in artikel 1 van het ontwerp van 'gewest' is gegeven, niet tot het grondgebied van enige provincie. Ze kan dus geen onderwerp van een gewestelijke bevoegdheid zijn. De zeevisserij moet dus onvermeld blijven»³¹.

De vraag of de territoriale zee van het nationaal grondgebied deel uitmaakt daagde weer op bij de bespreking van

²² Y. LEJEUNE, «La mer territoriale fait-elle partie du territoire de la province?», *Administration publique*, I, 1976-77, 332-334; praktisch dezelfde bezwaren worden gemaakt in een bondige, maar kernachtige nota van J. VERHOEVEN, *Belgisch Tijdschrift int. recht*, 1978-79, nr. 2, blz. 734-735.

²³ «L'ingénieuse doctrine de la haute juridiction ne peut pourtant être retenue car elle est manifestement inconciliable avec l'intention délibérée des auteurs de la Convention, qui estimaient avoir le droit d'exercer leur pleine et entière autorité en mer côtière, cette zone faisant dès lors partie intégrante de leur territoire. Elle méconnaît ensuite la portée des restrictions que le traité apporte à la souveraineté des États et qui ne sont, en définitive, que les conséquences du droit de passage innocent reconnu aux navires étrangers. Elle se méprend enfin sur la finalité des compétences reconnues à l'État riverain; c'est dans son propre intérêt que celui-ci les exerce sur la portion immergée de son territoire, en contrepartie de l'obligation de laisser passer les bateaux qui ne portent pas son pavillon.»

²⁴ *Ibid.*

²⁵ GOL, *op. cit.*, blz. 142-143, houdt er dezelfde mening op na.

²⁶ *Op. cit.*, blz. 342.

²⁷ Deze adviezen handelen meermaals over de territoriale zee en het continentaal plat. Onder C zal er dan ook naar verwezen worden.

²⁸ *Parl. Doc. Kamer*, 1977-78, nr. 461/1, 11 juli 1978. Dit wetsontwerp verviel door de ontbinding der Kamers op 15 november 1978.

²⁹ *Parl. Doc. Kamer*, 1977-78, nr. 461/20, 1 aug. 1978, blz. 6.

³⁰ *Parl. Doc. Kamer*, 1977-78, nr. 461/33, 7 aug. 1978, blz. 1-2. Wat betreft de reactie van de regering, zie *Parlementaire Handelingen, Kamer*, 6 juni 1979, blz. 611-612, 615 en *Parl. Doc. Senaat*, B.Z. 1979, nr. 159/2, 27 juni 1979, verslag de Stexhe, blz. 22-23.

³¹ Advies van 26 juli 1979, *Parl. Doc. Sen.*, B.Z. 1979, nr. 261/1, bijlage II, blz. 14. Op bedoeld ontwerp werden amendementen ingediend ertoe strekkende de territoriale zee bij het gewest Vlaanderen te rekenen. Zie *Parl. Doc. Sen.*, B.Z. 1979, nr. 261/2, 13 maart 1980, verslag van de heren Cooremans en Goossens, blz. 37-38 en nrs. 261/8 en 11 van 19 en 21 maart 1980. Ze werden alle verworpen.

Vermelden wij nog dat, t.a.v. de natuurlijke rijkdommen en de hierop betrekking hebbende concessies, de regering stelde dat de Gewesten niet bevoegd zijn voor de natuurlijke rijkdommen in hun geheel maar enkel voor het bepalen van de voorwaarden en de concessies voor hun exploitatie (nr. 261/1, 1 oktober 79, blz. 20 en nr. 261/2, blz. 128).

de bijzondere wet van 8 augustus 1980 en van de gewone wet van 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen³².

Op het ontwerp van bijzondere wet werden nl. verscheidene amendementen ingediend die ertoe strekten de territoriale zee en het aan België toebehorende deel van het continentaal plat te omvatten in het Vlaamse gewest, meer bepaald in West-Vlaanderen³³. Wellicht waren zij o.m. ingegeven door het feit dat artikel 5 van de gewone wet het krediet onder de Vlaamse Gemeenschap enerzijds en het Waalse Gewest anderzijds verdeelt voor één derde in verhouding tot de oppervlakte van elk gewest...

In de Commissie voor de herziening van de Grondwet en voor de institutionele hervormingen kwam deze problematiek herhaaldelijk te berde, evenwel zonder grondige discussie. Er werd nl. beweerd dat sinds de Conventie van Genève (1958) de territoriale zee onder de nationale soevereiniteit had geplaatst, zij een binnenlandse aangelegenheid was geworden en dus het best bij het gewest kon worden gevoegd. Hiertegen verwees de regering naar het advies van de Raad van State van 7 augustus 1978 en beklemtoonde dat de territoriale zee niet onder het gezag van een gewest kon worden gebracht.

T.a.v. het continentaal plat werd gewezen op de bevoegdheid van deelstaten in andere federale Staten, terwijl de regering zich achter de rechtspraak van de Raad van State verschanste³⁴.

De bespreking van het ontwerp van gewone wet gaf eveneens aanleiding tot dispuut met name ten gevolge van een amendement van de heer Verroken dat ertoe strekte exploitatieheffingen in de 12 mijlzone, de 24 mijlzone, de 200 mijlzone en het continentaal plat naar het Vlaamse gewest te laten toevoelen³⁵.

In de Commissie had hetzelfde dovemansgesprek plaats³⁶ en in openbare vergadering werden geen andere noemenswaardige argumenten aangehaald³⁷.

Nogmaals ondervraagd door de regering, adviseerde de Raad van State als volgt: «Algemeen wordt thans aanvaard dat de territoriale zee, dit is het stuk zee tussen de laagwaterlijn en de volle zee, niet tot het eigenlijke grondgebied van de Staat behoort, maar dat — zoals bepaald in artikel 1, eerste lid, van het Verdrag van 29 april 1958,

inzake de territoriale zee en de aansluitende zone, goedgekeurd door de wet van 29 juli 1971 — de soevereiniteit van een Staat zich uitstrekt buiten zijn landgebied en zijn binnenwateren over een zeestreek grenzende aan zijn kust en omschreven als de territoriale zee».

Deze soevereiniteit is evenwel beperkt door het volkenrecht en onder meer door het voornoemde Verdrag van Genève. Aldus bestaat het recht van «onschuldige doorvaart» door de territoriale zee (art. 14 van het verdrag) en mag «aan vreemde schepen niets in rekening worden gebracht louter op grond van het feit dat zij door de territoriale zee varen» (art. 18 van het verdrag).

Luidens het arrest van de Raad van State, nr. 17.569 van 27 april 1976, in zake de V.Z.W. «Koninklijk Belgisch Yachting Verbond», is het gezag dat een kuststaat op de aan zijn grondgebied grenzende territoriale zee uitoefent, niet gelijk te stellen met de soevereiniteit over zijn grondgebied. Aangezien de internationale betrekkingen uitsluitend zaak zijn van de centrale gezagsorganen, zijn de voorschriften die gelden voor het eigenlijke grondgebied niet van rechtswege toepasselijk op de territoriale zee en hebben de Gewesten of de gedecentraliseerde bestuursorganen van een kuststaat geen deel in de soevereiniteit van de Staat over de territoriale zee, «behoudens uitdrukkelijk afwijkende wetsbepalingen».

Ook geen volkenrechtelijk bezwaar kan worden ingebracht tegen de toekenning aan een Gewest of aan een gedecentraliseerd bestuursorgaan, van de bevoegdheid om bepaalde machten van deze soevereiniteit over de territoriale zee uit te oefenen. Het volkenrecht laat immers de interne machtsverdeling in de betrokken Staten ongemoeid. Niettemin, indien zodanige machtsverdeling plaatsheeft, blijft uitsluitend de Staat tegenover de andere Staten verantwoordelijk voor de handelingen gesteld door gewestelijke of gedecentraliseerde lichamen. Deze verantwoordelijkheid brengt mede dat een zeker toezicht op deze handelingen van gewestelijke of gedecentraliseerde lichamen zal moeten worden ingericht.

Wegens deze verantwoordelijkheid stelt men in feite vast dat de meeste Staten, zelfs indien zij een federale structuur hebben, de soevereiniteit over de territoriale zee in de handen van het centraal gezag hebben gelaten.

Wat betreft het continentaal plat verwees de Raad naar zijn vroeger ter zake gegeven advies en concludeerde: «Hieruit blijkt dat het begrip 'continentaal plat' alleen de uitoefening van de hierboven bepaalde rechten betreft en dat het continentaal plat niet kan begrepen worden in het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen».

Zoals voor de territoriale zee en met het in dit verband hierboven gemaakte voorbehoud wat het volkenrecht betreft, blijkt er nochtans geen bezwaar te bestaan dat de Staat, maar dan uitsluitend de «ter exploratie en ter exploitatie van de natuurlijke rijkdommen» van het continentaal plat nodige bevoegdheden aan een Gewest of aan een gedecentraliseerd lichaam toekent.

Tot besluit is de Raad van State van oordeel dat, in de thans algemeen aanvaarde opvatting, het met het volkenrecht niet verenigbaar is de territoriale zee of het continentaal plat in te lijven in het grondgebied van de provincie West-Vlaanderen³⁸.

³² B.S., 15 aug. 1980.

³³ Amendementen van de heren Schiltz en Verroken: *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 627/2, 26 juli 1980, blz. 10 en 13. Een variant treft men aan in een amendement van de heer Verroken, waar slechts de kustzee bij het gewest wordt gerekend (*Parl. Doc. Kamer*, nr. 627/14, 2 aug. 1980, blz. 4). Een ander amendement van de heer Schiltz beoogde de bevoegdheid der gewesten inzake de exploitatievoorwaarden voor de natuurlijke rijkdommen (art. 6, VI, 1) uit te breiden tot «diegene die zich bevinden in de territoriale wateren en op het continentaal plat grenzend aan het gewest» (*Parl. Doc. Kamer*, nr. 627/6, 26 juli 1980, blz. 3). In dezelfde zin een amendement van de heer Verroken (*Kamer*, nr. 627/7, 26 juli 1980, blz. 2).

³⁴ *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 627/10, 29 juli 1980, verslag van de heren De Greve en le Hardy de Beaulieu, o.a. blz. 13, 19, 27-29, 86, 92-94.

³⁵ *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 619/5, 17 juli 1980, blz. 7-8.

³⁶ *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 619/13, 27 juli 1980, verslag van de heren Knoops en Van Elewyck, o.a. blz. 15, 21, 27, 29-30, 37-38, 43.

³⁷ *Parlementaire Handelingen, Kamer*, 1 augustus 1980, blz. 2902-2903, 2909, 2934, 2937.

³⁸ *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 627/12, 1 augustus 1980, blz. 2-3. Zoals mocht verwacht worden, werd het advies van de Raad

In een nota over de territoriale wateren en het continentaal plat³⁹ kwam de regering dan tot volgende besluiten:

«3.1. Het zou onverenigbaar zijn met het volkenrecht de territoriale zee of het continentaal plat in te lijven in een onderverdeling van het Belgisch grondgebied, het weze een Gewest of een provincie.

3.2. Het is niet onverenigbaar met het volkenrecht om bevoegdheden ter exploratie en ter exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat aan een Gewest of aan een gedecentraliseerd lichaam toe te kennen.

3.3. Krachtens artikel 6, § 1, VI, 1°, van het ontwerp van bijzondere wet tot hervorming der instellingen, zijn de Gewesten bevoegd voor «de exploitatievoorwaarden voor de natuurlijke rijkdommen en de concessies die hierop betrekkingen hebben». De bevoegdheid van de Gewesten is echter beperkt tot hun grondgebied.

3.4. De Staat kan, volgens het advies van de Raad van State, aan een Gewest, buiten diens grondgebied, bevoegdheden toevertrouwen over de territoriale zee en het continentaal plat, meer bepaald inzake exploitatievoorwaarden van de natuurlijke rijkdommen. Er moet echter wel een zeker toezicht blijven van de Staat, die ten opzichte van andere Staten verantwoordelijk blijft. Het is dus een bevoegdheid van een andere intensiteit dan voorzien in het ontwerp van bijzondere wet tot hervorming der instellingen. De bevoegdheidsoverdracht moet dus in een ander kader worden geregeld.

3.5. Het is de bedoeling van de Regering, in de voorwaarden omschreven in het advies van de Raad van State, de bevoegdheden toe te kennen over de territoriale zee en het continentaal plat inzake de exploitatievoorwaarden van de natuurlijke rijkdommen en de concessies die hierop betrekking hebben, alsook voor bepaalde andere aangelegenheden. Dit moet echter in een afzonderlijk wetsontwerp gebeuren dat zo spoedig mogelijk bij het parlement zal worden ingediend».

In zijn jongste advies, dat van 1980, ziet de Raad geen bezwaar meer in de toekenning, evenwel mits met toezicht, aan b.v. een Gewest van de bevoegdheid om bepaalde machten van de soevereiniteit over de territoriale zee uit te oefenen. In 1976, 1978 en nog in 1979 had de Raad het overlaten aan de organen van zodanige openbare personen van een of meer bevoegdheden, eigen aan het staatsgezag over de territoriale zee, afgewezen. Een bepaalde evolutie in het standpunt van de Raad is dus merkbaar, waarop de nota van de Regering onmiddellijk heeft ingepikt.

Samengevat blijkt dus dat de Belgische territoriale zee geen deel uitmaakt van het grondgebied zoals omschreven in titel I van de Grondwet⁴⁰. Zij behoort noch tot een

provincie, noch tot een gemeente, noch tot een Gemeenschap of regio. Zij is nationaal en valt, steeds onder voorbehoud van het recht van onschadelijke doorvaart, onder de soevereiniteit van de Belgische Staat. Dit betekent dat deze laatste er principieel de volheid zijner bevoegdheden op mag uitoefenen en dat hij de uitoefeningsmodaliteiten zelf uitstippelt. De nationale wetgeving strekt zich niet ipso facto uit tot de territoriale zee. Bijgevolg moet specifiek worden nagegaan of de octrooiereglementering in de territoriale zee geldt.

II. Toepasselijkheid van de octrooiwetgeving in de territoriale zee

Verscheidene argumenten pleiten voor bedoelde gelding.

1. *De octrooiereglementering als wet van politie en veiligheid.* — Een arrest van het Belgisch Hof van Cassatie van 23 november 1962 gewezen in een aanvaringsgeschil in de Nederlandse territoriale zee, oordeelt «... que les eaux territoriales, étant une étroite dépendance du domaine terrestre, sont soumises au pouvoir de police et de sûreté de l'Etat riverain; que les lois de police et de sûreté, visées par l'art. 3, al. 1, du Code civil obligent tous ceux qui, dans ces eaux, ont, par un délit ou un quasi-délit, enfreint ces lois;» en verder «que sont des lois de police, au sens dudit art. 3, non seulement celles qui déterminent les éléments du fait générateur de la responsabilité civile, délictuelle ou quasi délictuelle, mais aussi celles qui déterminent le mode et l'étendue de la réparation due en raison de ce fait»⁴¹.

Het begrip «wet van politie en veiligheid» is niet bijzonder duidelijk. Toch lijkt het dat de octrooiereglementering daaronder valt omdat zij, als particuliere toepassing van het beginsel van de burgerlijke aansprakelijkheid, ten doel heeft de bescherming der personen en hun patrimonium te verzekeren en zodoende bijdraagt tot het behoud van de goede orde in het maatschappelijk leven⁴².

2. *De notie voorgebruik.* — Onrechtstreeks blijkt ook uit de notie voorgebruik dat de octrooiwetgeving van toepassing is in de territoriale zee. Zoals bekend vormt niet-openbaar voorgebruik door een derde geen beletsel voor de toekenning en de geldigheid van een octrooi; doch de

behoort, maar dat de soevereiniteit van een Staat zich uitstrekt op zijn territoriale zee».

⁴¹ *Pas.*, 1963, I, 375, met noot van W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH. Zie ook de noot van F. RIGAUX, onder hetzelfde arrest in *Revue int. jurispr. belge*, 1963, 227-241, alsmede het arrest a quo van het Hof van Beroep te Brussel van 13 april 1961 met noot van R. VANDER ELST, in *J.T.*, 1961, 387-391. Meer algemeen zie ook E. VAN BOGAERT, «Rechtsconflicten in verband met aanvaringen op zee», *R.W.*, 1976-77, 513-524. In een arrest van 26 november 1918 had het Franse Hof van Cassatie reeds geoordeeld: «les eaux territoriales, si elles ne forment pas une portion de territoire français, n'en sont pas moins soumises aux pouvoirs de police et de sûreté de l'Etat» (*Dalloz*, 1923, I, 103).

⁴² R. VANDER ELST, *Les lois de police et de sûreté en droit international privé français et belge*, Sirey 1956, I, blz. 50, 195; II, blz. 284-292, 430. Zie ook BRAUN en P. STRUYE, *Précis des brevets d'invention et de la contrefaçon industrielle*, Bruylant, Brussel, 1935, nr. 546, blz. 191, alsmede «Droits Intellectuels» in *Les Nouvelles*, 1936, nr. 372, blz. 353.

van State uiteenlopend onthaald: *Parlementaire Handelingen, Kamer*, Vergadering van 3 en 4 augustus 1980, blz. 3062-3063, 3072-3073-3074, 3150-3151, 3154-3155, 3159.

³⁹ *Ibid.*, blz. 4-5.

⁴⁰ Ook schrijft A. MAST, in de 6e uitgave (1981) van zijn *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht*, blz. 72: «Het nationaal grondgebied omvat het landgebied en de binnenwateren (stromen, rivieren, meren). Algemeen wordt thans aanvaard dat de territoriale zee niet tot het eigenlijke grondgebied van de Staat

voorgebruiker behoudt het recht het geotrooieerde aan te wenden.

Volgens gezaghebbende auteurs dient dit voorgebruik te hebben plaatsgevonden in België of in de territoriale zee⁴³.

3. *Het Verdrag van Parijs van 20 maart 1883 ter bescherming van de industriële eigendom, laatst herzien te Stockholm in 1967*⁴⁴. — In dit verdrag treft men een gewichtig argument aan ten gunste van de toepasselijkheid van de octrooiereglementering in de territoriale zee. Art. 5ter bepaalt inderdaad:

«In elk der landen van de Unie zal niet als inbreuk op de rechten van de octrooihouder worden aangemerkt:

1) het gebruik, aan boord van schepen van de andere landen der Unie, van datgene, wat het voorwerp van zijn octrooi uitmaakt, in het schip zelve, in de machines, het scheepswant, de tuigage en andere bijbehorende zaken, wanneer die schepen tijdelijk of bij toeval de wateren van het land binnenkomen, onder voorbehoud dat bedoeld gebruik uitsluitend zal zijn ten behoeve van het schip;

2) het gebruik van datgene, wat het voorwerp van het octrooi uitmaakt in de constructie of werking van voor de voortbeweging in de lucht of te land dienende machines van de andere landen der Unie, of van het toebehoren der machines, wanneer deze tijdelijk of bij toeval dat land binnenkomen»⁴⁵.

Om praktische redenen en om het internationaal verkeer niet te belemmeren werd in deze tekst duidelijk een uitzondering op de rechten van de octrooihouder voorzien. A contrario mag worden gesteld dat deze rechten principieel in de territoriale zee gelden.

Uit de tekstvoorbereiding blijkt dat onder «wateren van het land» verstaan worden de territoriale zee en alle maritieme of fluviale wegen alsmede de havens. De termen «tijdelijk of bij toeval» (temporairement ou accidentellement) betekenen het vrijwillig of onvrijwillig, uitzonderlijk of periodiek gebruik van bedoelde wateren om er gedurende een bepaalde tijd te verblijven, echter niet permanent (behalve bij schipbreuk).

De uitzondering van art. 5ter reikt dus verder dan het stricte recht van onschadelijke doorvaart⁴⁴.

⁴³ BRAUN en STRUYE, *op. cit.*, nr. 104, blz. 46; «Les Brevets» in *Les Nouvelles*, nr. 377, blz. 155; L. ANDRÉ, *Traité des brevets d'invention et de la contrefaçon industrielle*, Bruylant, Brussel, 1899, I, nr. 307.

⁴⁴ B.S., 29 jan. 1975.

⁴⁵ Dit artikel werd op voorstel van Frankrijk in de Unieconventie opgenomen tijdens de herzieningsconferentie van Den Haag in 1925. Zie M. PLAISANT en F. JACQ, *Le nouveau régime international de la propriété industrielle*, Parijs, Sirey, 1927, blz. 71-72 en vooral «Les inventions employées sur les navires et autres engins de locomotion et le nouvel article 5ter de la Convention d'Union», in *La propriété industrielle*, D1, 42, 1926, 221-225. Zie ook BODENHAUSEN, *Guide de l'application de la Convention de Paris pour la protection de la propriété industrielle, telle que révisée à Stockholm en 1967*, B.I.R.P.I., Genève, 1969, blz. 84-85; S.P. LADAS, *Patents, trademarks and related rights, national and international protection*, Harvard Univ. Press, 1975, I, blz. 416-420. De inhoud van art. 5ter vindt men terug in art. 31, d en e, van het Verdrag van Luxemburg.

⁴⁶ Art. 14, tweede en derde lid, van het Verdrag van Genève betreffende de territoriale zee en de aansluitende zone bepaalt dienaangaande: «Doorvaart betekent het varen door de territo-

Voorts is de laatste zinsnede van lid 1, die niet voorkomt in lid 2, te verklaren door het feit dat schepen ook fabrieksschepen kunnen zijn. Met het voorbehoud heeft men dus willen beletten dat aan boord van het schip een *namakingsfabriek* zou kunnen worden gevestigd⁴⁷.

Eindelijk, met de uitdrukking «van de andere landen der Unie» werd klaarblijkelijk niet bedoeld het land waar het schip of het tuig werd gebouwd, wel de nationaliteit van de Staat of van de persoon aan wie het toebehoort⁴⁸. M.a.w., wat het schip betreft, is eenvoudig vereist dat het de vlag voert van een land der Unie.

Op grond van deze argumentatie menen wij te mogen besluiten tot de toepasselijkheid van de octrooiereglementering in de territoriale zee.

C. Het continentaal plat

I. Het statuut van het continentaal plat

1. *Het Verdrag van Genève (1958) inzake het continentaal plat*⁴⁹. — Krachtens dit verdrag worden aan de kuststaat soevereine rechten toegekend ter exploratie en exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van het plat, gedefinieerd als «de zeebedding en de ondergrond van de onder water gelegen gebieden die aan de kust aansluiten doch buiten de territoriale wateren zijn gelegen tot een diepte van 200 meter of, daar voorbij, tot waar de diepte van de bovengestelde wateren de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen van die gebieden nog mogelijk maakt» (artt. 1 en 2).

De bedoelde rechten zijn exclusief, niet afhankelijk van een daadwerkelijke of fictieve bezetting of van enige uitdrukkelijke proclamatie en mogen geen afbreuk doen aan de rechtstoestand van de bovengestelde wateren als volle zee of van het luchtruim boven die wateren (artt. 2 en 3).

Ter exploratie van het plat en ter exploitatie van de natuurlijke rijkdommen mag de kuststaat installaties en andere inrichtingen oprichten die, hoewel vallende onder de rechtsmacht van de kuststaat, niet de status van eilanden bezitten (art. 5).

Tot daar het essentiële van het verdrag. Het kon moeilijk anders of de halfslachtige natuur van het continentaal plat moest aanleiding geven tot discussie.

In zijn arrest van 20 februari 1969 in het geschil tussen de Bondsrepubliek Duitsland enerzijds, Denemarken en Nederland anderzijds, betreffende het continentaal plat in de Noordzee, oordeelde het Internationaal Gerechtshof: «Les droits de l'Etat riverain concernant la zone de pla-

riale zee, hetzij met de bedoeling de binnenwateren binnen te varen of vanuit de binnenwateren de volle zee te bereiken.

Doorvaart omvat het stoppen en voor anker gaan doch alleen voor zover zulks een onderdeel vormt van de normale navigatie of noodzakelijk wordt als gevolg van overmacht of van het feit dat het schip in nood verkeert.»

⁴⁷ «Les inventions...», *op. cit.*, blz. 224.

⁴⁸ *Ibid.*, blz. 224-225.

⁴⁹ Uit de haast niet te overziene bibliographie over het continentaal plat vermelden wij slechts Ch. VALLEE, *Le plateau continental dans le droit positif actuel*, Parijs, Pédone, 1971, 360 blz., en B. RUESTER, *Die Rechtsordnung des Festlandssockels*, Berlijn, Duncker u. Humboldt, 1978, 535 blz.

teau continental qui constitue un prolongement naturel de son territoire sous la mer, existent ipso facto et ab initio en vertu de la souveraineté de l'Etat sur ce territoire et par une extension de cette souveraineté sous la forme de l'exercice de droits souverains aux fins de l'exploration du lit de la mer et de l'exploitation de ses ressources naturelles»⁵⁰.

En verder: «En réalité le titre que le droit international attribue ipso jure à l'Etat riverain sur son plateau continental procède de ce que les zones sous-marines en cause peuvent être considérées comme faisant véritablement partie du territoire sur lequel l'Etat riverain exerce déjà son autorité: on peut dire que, tout en étant recouvertes d'eau, elles sont un prolongement, une continuation, une extension de ce territoire sous la mer»⁵¹.

Hiermee heeft het Internationaal Gerechtshof de fundering van de staatsbevoegdheid op het plat willen aanduiden maar de gebruikte termen zijn vatbaar voor kritiek waar zij de indruk verwekken dat het plat met het grondgebied mag worden gelijkgesteld, zelfs rekening houdend met de gefinaliseerde bevoegdheden die de kuststaat toekomen⁵².

De vraag naar de «territorialiteit» van het continentaal plat kwam weer te berde in het geschil tussen Griekenland en Turkije betreffende het continentaal plat in de Egeïsche zee. In zijn arrest van 19 december 1978 (bevoegdheid) heeft het Internationaal Gerechtshof zich over deze strijdvrage niet uitgesproken⁵³.

Nu, het Verdrag van Genève werd door België niet bekrachtigd wegens bezwaren die verband hielden met de definitie van het plat. De Belgische wetgeving inspireert zich nochtans ruimschoots aan het verdrag.

2. De Belgische wet van 13 juni 1969 inzake het continentaal plat van België⁵⁴. Art. 1 hiervan bepaalt:

«Het Koninkrijk België oefent soevereine rechten uit over het continentaal plat ... ter exploratie en ter exploitatie van zijn natuurlijke rijkdommen.

In de zin van deze wet:

1) duidt de uitdrukking 'continentaal plat' aan, de zeebedding en de ondergrond van de onder water gelegen gebieden die aan de kust aansluiten doch buiten de territoriale wateren zijn gelegen;...

⁵⁰ Rec. C.I.J., 1969, 22.

⁵¹ Ibid., blz. 31.

⁵² Zie o.a. over dit arrest J. LANG, *Le plateau continental de la mer du Nord*, Parijs, L.G.D.J., 1970, blz. 65 e.v., en A. REYNAUD, *Les différents du plateau continental devant la C.I.J.*, Parijs, L.G.D.J., 1975, blz. 124, 176 e.v.

⁵³ Zie M. BETTATI, «L'affaire du plateau continental de la mer Egée devant la C.I.J.», A.F.D.I., 1978, 315, en noot 64.

⁵⁴ B.S., 8 okt. 1969. Aangevuld door het K.B. van 7 okt. 1974 betreffende het verlenen van concessies (B.S., 1 jan. 1975) en het K.B. van 16 mei 1977 ter bescherming van de scheepvaart, de zeevisserij, het milieu en andere wezenlijke belangen bij de exploratie en exploitatie van minerale en andere niet levende rijkdommen van de zeebedding en van de ondergrond in de territoriale zee en op het continentaal plat (B.S., 21 juli 1977). Zie P.F. SMETS, «La loi du 13 juin 1969 sur le plateau continental de la Belgique», *Miscellanea W.J. Ganshof van der Meersch*, Bruylant, Brussel, I, 1972, blz. 269-295, en ook J. LEVY-MORELLE, «L'île artificielle de Zeebrugge», *Belg. Tijdschrift int. recht*, 1975, 161-174.

De volgende artikelen betreffen de afbakening van het plat, de concessieverlening en de oprichting van installaties.

Bijzonder belang voor ons opzet vertonen de artikelen 7, 8 en 9.

Art. 7: «De in volle zee gevestigde installaties of andere inrichtingen, als bedoeld in deze wet, die blijvend op het continentaal plat zijn aangebracht, alsmede de personen en de goederen die zich aan boord van deze installaties of inrichtingen bevinden, zijn onderworpen aan het Belgisch recht».

Art. 8: «Iedere persoon die aan boord van een in het voorafgaand artikel bedoelde installatie of andere inrichting een misdrijf begaat, dat door de Belgische wet wordt beteugeld, kan in België worden vervolgd. Bij ontstentenis van andere bepalingen tot toekenning van bevoegdheid, komt deze toe aan de rechtsmachten welke te Brussel zetelen.»

Art. 9: «Handelingen of feiten die andere dan strafrechtelijke rechtsgevolgen hebben welke zich aan boord of ten aanzien van een installatie of een andere inrichting, als bedoeld bij artikel 7, voordoen, worden geacht zich in België te hebben voorgedaan.

Bij ontstentenis van andere bepalingen tot toekenning van bevoegdheid, worden deze handelingen of feiten geacht zich op het grondgebied van het vrederecht van het tweede kanton van het rechterlijk arrondissement Brussel te hebben voorgedaan».

Uit artikel 7 blijkt alleszins dat wel de installaties en andere inrichtingen, met de personen en goederen die zich aan boord ervan bevinden, echter niet het continentaal plat als zodanig, aan het Belgisch recht onderworpen zijn⁵⁵.

In zijn advies had de Raad van State trouwens onderstreept: het continentaal plat «zal noch van het grondgebied van het Rijk, noch van het grondgebied van de aangelande provincie of gemeenten, noch van het Belgisch openbaar domein deel uitmaken»⁵⁶.

Men mag zich afvragen wat de termen «zijn onderworpen aan het Belgisch recht» juist betekenen... Betekent dit dat heel het Belgisch recht ipso facto op bedoelde installaties toepasselijk is of houdt dit slechts in dat de eventueel toepasselijke normen Belgisch zijn en niet vreemd?

De moeilijkheid was de Raad van State niet ontgaan. In het eerste ontwerp van de Regering stond te lezen dat de installaties «zijn onderworpen aan de Belgische burgerlijke, strafrechtelijke en administratieve wetten en rechtsmacht».

De Raad van State merkte hierbij op:

«De vraag is, of de bepaling van artikel 7 alleen maar de virtuele bevoegdheid inzake wetgeving, verordening en rechtsmacht ten aanzien van de daarin bedoelde activiteiten en personen wil bevestigen, dan wel of zij die per-

⁵⁵ Hier is een wezenlijk verschil met het probleem dat behandeld werd i.v.m. de territoriale zee waar de toepasselijkheid van het Belgisch recht in heel dit gebied aan bod kwam. Een nagemaakt voorwerp kan zeer wel op de bodem van het continentaal plat (of van de territoriale zee) liggen, los van elke installatie.

⁵⁶ Parl. Doc. Kamer, 1966-67, nr. 471/1, blz. 5. In dezelfde zin een arrest van de Franse Raad van State van 4 december 1970 in de zaak Starr (R.G.D.I.P., 1970, 1114-1126).

sonen en activiteiten van rechtswege wil onderwerpen aan de wetten, de verordeningen en rechtbanken van de Belgische Staat.

Om zich een voorstelling te vormen van de mogelijke problemen, is het voldoende zich af te vragen of alle rechtshandelingen of -feiten die zich op die vaste installaties voordoen (geboorten, contracten, misdrijven) zullen worden geacht zich in België te hebben voorgedaan; of de installaties met hypotheek kunnen worden bezwaard, of de daar verkregen bedrijfsinkomsten worden geacht in België te zijn ontvangen, of buitenlandse delinquenten die er mochten worden aangetroffen uit het land gezet of uitgeleverd kunnen worden, enz.

Hoe het zij, opgemerkt dient te worden dat het continentaal plat, dat niet tot een provincie, arrondissement of gemeente van België behoort, en de activiteiten die er zullen worden uitgeoefend, niet kunnen worden onderworpen aan provincie- of gemeenteverordeningen, noch aan landswetten waarvan de toepassing een verhouding tussen de activiteit en een bepaalde streek van 's lands grondgebied veronderstelt⁵⁷.

In haar commentaar sprak de Regering zich als volgt uit: «De artikelen 7, 8 en 9 van het wetsontwerp onderwerpen aan het Belgische recht de in volle zee gelegen installaties of andere inrichtingen, welke blijvend op het continentaal plat zijn gevestigd alsmede de personen en de goederen die er zich bevinden».

Zonder deze beschikking, zou in deze installaties, die zich buiten het nationaal grondgebied bevinden en niet, zoals de schepen, aan de rechtsmacht van de vlag onderworpen zijn, als het ware een gerechtelijk vacuüm ontstaan⁵⁸.

Eenmaal zover, moet toch opgemerkt worden dat het libellé van art. 9 niet bijzonder duidelijk is. De uitdrukking «ten aanzien van» schijnt erop te wijzen dat de handelingen of feiten ook buiten de installaties kunnen plaatshebben indien de (rechts)gevolgen zich tot de installaties uitstrekken.

De draagwijdte van die termen is echter voor interpretatie vatbaar... Impliceren zij b.v. dat alle benodigheden die zich buiten de installaties of inrichtingen bevinden maar hun werking mogelijk maken, zoals leidingen of buizen, aan het Belgische recht zijn onderworpen? En wat dient verstaan te worden onder «inrichtingen»?

II. Toepasselijkheid van de octrooireglementering op het continentaal plat

1. Krachtens de artt. 7, 8 en 9 van de Belgische wet blijkt in ieder geval dat de octrooireglementering op de installaties en inrichtingen toepasselijk is. Maar quid voor het plat?

De Raad van State was van oordeel dat de activiteiten op het continentaal plat — dat geen deel uitmaakt noch van het Rijk, noch van een provincie, arrondissement,

gemeente of gewest⁵⁹ — niet kunnen worden onderworpen aan landswetten waarvan de toepassing een verhouding tussen de activiteit en een bepaalde streek van 's lands grondgebied veronderstelt. Wellicht dacht hij uitsluitend aan activiteiten aan boord van installaties en dgl., maar hoe dan ook, het ziet er niet naar uit dat de toepassing van de octrooireglementering bedoelde verhouding onderstelt. In dit opzicht lijkt toepassing van de octrooireglementering op het plat niet uitgesloten.

Evenwel, gezien de beperkte, functionele, gefinaliseerde bevoegdheden die de kuststaat op het plat zijn toegewezen althans naar de «zuivere» opvatting van het Verdrag van Genève⁶⁰ lijkt het moeilijk — bij afwezigheid van duidelijke rechtsbepalingen dienaangaande — de toepasselijkheid van de octrooireglementering op het plat als zodanig te verdedigen.

Zelfs als wet van politie en veiligheid lijkt de octrooireglementering niet toepasselijk op het plat in zijn globaliteit, juist wegens het feit dat de staatssoevereiniteit aldaar gefragmenteerd en beperkt blijft.

2. Objectiviteitshalve moet nu ook wel aangestipt worden dat België herhaaldelijk heeft aanvaard dat andere rechtsnormen, die doorgaans ook een «territoriaal» aanknopingspunt onderstellen, met name belastingbepalingen, op het continentaal plat slaan.

Talrijke overeenkomsten die de Belgische Regering met derde staten heeft gesloten tot het vermijden van dubbele belasting en tot regeling van sommige andere aangelegenheden inzake belastingen naar het inkomen en/of naar het vermogen, maken melding van het continentaal plat.

Zo bepaalt art. 3, lid 1, van de overeenkomst met Thailand van 16 oktober 1978:

«In deze overeenkomst, tenzij het zinsverband anders vereist:

a) betekent de uitdrukking 'België' en het Koninkrijk België in aardrijkskundig verband gebruikt, omvat zij elk gebied buiten de nationale soevereiniteit van België, dat volgens de Belgische wetgeving betreffende het continentaal plat en in overeenstemming met het internationale recht, is of zal worden aangeduid als een gebied waarbinnen de rechten van België met betrekking tot de zeebodem en de ondergrond daarvan en hun natuurlijke rijkdommen kunnen worden uitgeoefend»⁶¹.

In andere overeenkomsten treft men ofwel dezelfde bepaling aan ofwel varianten, waarbij de uitdrukking «continentaal plat» niet altijd voorkomt, maar die steeds beogen de rechten van België m.b.t. de zeebodem en de ondergrond en de natuurlijke rijkdommen daarvan te vrijwaren⁶².

⁵⁹ Zie o.a. het advies van de Raad van State in *Parl. Doc. Kamer*, 1979-80, nr. 627/12, 1 aug. 1980.

⁶⁰ Het lijkt geen twijfel dat de praktijk van heel wat Staten evolueert naar een ruimere onderwerping van het plat aan het gezag van de kuststaat. Met de werkzaamheden van de 3e conferentie der Verenigde Naties is het n.l. zo gesteld dat heel het internationaal zeerecht op losse schroeven komt te staan...

⁶¹ B.S., 14 maart 1981.

⁶² Zie o.a. de overeenkomsten met: Ivoorkust (B.S., 8 jan. 1981); Zwitserland (B.S., 14 okt. 1980); Filipijnen (B.S., 24 juni 1980); Australië (B.S., 31 okt. 1979); Finland (B.S., 20 dec. 1978); Tsjecho-Slowakije (B.S., 13 dec. 1977); Tunesië (B.S., 14

⁵⁷ *Ibid.*, blz. 7.

⁵⁸ Uit de artt. 7 en 9 concluderen b.v. A. BRAUN en J.J. EVRARD, in *Droit des dessins et modèles au Benelux*, Larcier, Brussel, 1975, blz. 149-150, dat de Benelux eenvormige modelwet toepasselijk is op het continentaal plat van België.

3. Per slot van rekening moet waarschijnlijk aan het relatief geringe, praktische belang van het continentaal plat voor België⁶³ toegeschreven worden dat de Belgische wetgeving ter zake tamelijk summier is gebleven. Zulks is niet het geval met de wetgeving in bepaalde buurlanden.

III. Rechtsvergelijkende aanwijzingen⁶⁴

1. *Frankrijk*. — De wet 68-1181 van 30 december 1968 «relative à l'exploration du plateau continental et à l'ex-

okt. 1976); Canada (*B.S.*, 11 sept. 1976); Malta (*B.S.*, 19 dec. 1975); Maleisië (*B.S.*, 13 aug. 1975); Indië (*B.S.*, 3 juli 1975); Indonesië (*B.S.*, 9 juli 1975); Marokko (*B.S.*, 8 maart 1975); Ierland (*B.S.*, 19 febr. 1974); Verenigd Koninkrijk (*B.S.*, 26 maart 1970).

Een dergelijke bepaling komt niet voor in de overeenkomst met Israël (*B.S.*, 1 nov. 1975), noch in die met Polen van 14 sept. 1976.

Inzake belastingheffing op activiteiten m.b.t. exploratie en exploitatie van minerale bodemschatten in de U.S.A. zie H.J.K. KLEIN WASSINK, «Belastingheffing in internationale wateren», *Weekblad voor fiscaal recht*, 1975, o.a. blz. 639-641. Hieruit blijkt dat in de belastingwet der Verenigde Staten het continentaal plat wordt begrepen onder de term «United States», althans sinds 1969.

⁶³ De exploitatie van het Belgische continentaal plat blijft beperkt tot concessies voor de ontginning van zand, grint en dgl. Zie b.v. K.B. van 1 dec. 1980, *B.S.*, 7 febr. 1981.

⁶⁴ Wat betreft Groot-Brittannië beperken wij ons tot volgende basisgegevens. Bij het Continental Shelf Act 1964, van 15 april 1964 (I.L.M. 1964, blz. 564) heeft Groot-Brittannië zich voorbehouden «any rights exercisable by the United Kingdom outside territorial waters with respect to the sea-bed and subsoil and their natural resources» (art. 1).

Wat betreft de toepassing van de burgerlijke en strafwetgeving bepaalt art. 3, lid 1 en 2:

- 1) «Any act or omission which
 - a) takes place on, under or above an installation in a designated area or any waters within five hundred meters of such an installation; and
 - b) would, if taking place in any part of the United Kingdom, constitute an offence under the law in force in that part, shall be treated for the purposes of that law as taking place in that part.

2) Her Majesty may by Order in Council make provision for the determination, in accordance with the law in force in such part of the United Kingdom as may be specified in the Order, of questions arising out of acts or omissions taking place in a designated area, or in any part of such an area, in connection with the exploration of the sea bed or subsoil or the exploitation of their natural resources, and for conferring jurisdiction with respect to such questions on courts in any part of the United Kingdom so specified.»

Al beschikt de Britse regering zodoende over haast onbeperkte bevoegdheden inzake toezicht en controle op de operaties die op het plat plaatsvinden, lijkt het niet dat dit laatste bij het grondgebied werd «ingelijfd».

De assimilatie der installaties met het grondgebied beoogt slechts de extra-territoriale toepassing van de Britse wet mogelijk te maken.

Afgezien van de draagwijdte van de term «installations», blijft de vraag open welke wetten en nl. of de Britse octrooieregulering op het plat toepasselijk is.

De getormenteerde uitdrukkingen die men in de Act van 1964 aantreft laten op dat stuk vele vraagtekens toe (zie o.a. J.C. WOODLIFFE, «The Continental Shelf Act 1964, a comment», *Solitor's Quarterly*, 1964, 339-348). Nader onderzoek van mogelijke

exploitation de ses ressources naturelles»⁶⁵ bepaalt in art. 5:

«Sous réserve des dispositions de la présente loi et des textes pris pour son application, les lois et règlements français s'appliquent... sur les installations et dispositifs, définis à l'article 3, comme s'ils se trouvaient en territoire français métropolitain. Ils sont également applicables, dans les mêmes conditions, aux installations et dispositifs eux-mêmes...»

Krachtens art. 3 «l'expression 'installations et dispositifs' désigne, au sens de la présente loi: 1° les plates-formes et autres engins d'exploration ou d'exploitation, ainsi que leurs annexes; 2° les bâtiments de mer qui participent directement aux opérations d'exploration ou d'exploitation».

Volgens de memorie van toelichting dient de term «annexes» ruim begrepen te worden en o.a. te omvatten de pijpleidingen en het buizenet (canalisations).

Art. 6 specificceert trouwens: «Sous réserve des dispositions de la présente loi et des textes pris pour son application, la recherche, l'exploitation et le transport par canalisations de l'ensemble des substances minérales ou fossiles contenues dans le sous-sol du plateau continental ou existant à sa surface sont soumis au régime applicable sur le territoire métropolitain aux gisements appartenant à la catégorie des mines».

In deze wet gaat het niet om een territoriale gebiedsinsluiting maar om een assimilatie van het plat aan het nationaal grondgebied voor al wat betreft de exploratie en exploitatie ervan. Deze fictie laat een uitbreiding van de nationale wetgeving toe, voornamelijk van die wetten die een territoriaal aanknopingspunt onderstellen zoals de strafwetten of de fiscale wetten⁶⁶.

Noch in de Franse wet n° 68-1 van 2 januari 1968 over de uitvindingsoctrooien⁶⁷, noch in het commentaar daarvan⁶⁸ is er iets aan te treffen over de eventuele uitbreiding van de Franse octrooiwetgeving tot het plat⁶⁹.

Orders in Council en rechtspraak kan ter zake opheldering verschaffen.

⁶⁵ *J.O.*, 30-31 dec. 1968, aangevuld door verscheidene uitvoeringsdecreten (*J.O.*, 15 mei 1971) en gewijzigd door wet nr. 77-485 van 11 mei 1977 (*J.O.*, 12 mei 1977), commentaar bij J.P. QUENEUEDEC in *A.F.D.I.*, 1977, 742-744 en MANIN, *op. cit.*, blz. 293-295.

⁶⁶ J.P. QUENEUEDEC, in *Ann. fr. dr. int.*, 1969, 743; A. FRESIA, «Aspects juridiques de la mise en valeur des hydrocarbures dans la Méditerranée», in *Le pétrole et la mer*, 1976, Parijs, P.U.F., blz. 90-91. Terloops, voor Frankrijk dient het gemeenschapsrecht toegepast te worden op de uitoefening door de Lid-Staten van hun rechten op de rijkdommen van het plat (*A.F.D.I.*, 1978, 1100).

⁶⁷ *J.O.*, 3 jan. 1968, *Dalloz*, 1968, 68; gewijzigd door de wet nr. 78-742 van 13 juli 1978 (*J.O.*, 14 juli 1978).

⁶⁸ *Encyclopédie juridique Dalloz*, 1972, tw. V^e «Brevets d'invention».

⁶⁹ J.P. STENGER, *La contrefaçon du brevet en droit français et américain*, Parijs, Ed. Cujas, 1965, blz. 25, stelde: «La territorialité du brevet ne fait pas de doute étant donné sa nature administrative. Il faut ajouter à cela une raison supplémentaire, tirée du principe de la territorialité dans la loi pénale; or la contrefaçon est un délit correctionnel.» De Franse wet van 13 juli 1978 heeft hierin verandering gebracht: art. 51 bepaalt nl. nu: «La contrefaçon engage la responsabilité civile de son auteur.» In het Belgisch recht is namaking van uitvindingsoctrooien geen misdrijf en geeft zij slechts aanleiding tot verbeurdverklaring of schadeloosstelling.

De vraag is of zulks vereist was, gezien de algemene bepaling van art. 5 ... Hier doet zich een analoge interpretatiemoeilijkheid voor, die men reeds in de Belgische en de Britse wetgeving aantroft.

Tegen een onderwerping zonder meer van de installaties aan het globale Franse recht, pleit, op het eerste gezicht, het feit dat verder in de tekst van de wet verscheidene wetten en reglementen o.a. inzake veiligheid, douane, fiscaliteit, enz. toepasselijk worden verklaard.

Evenwel, werd dit veiligheidshalve of ter precisering gedaan dan wel omdat andere wetten en reglementen *niet* toepasselijk waren? Gezien de formulering van art. 5 verdient de eerste hypothese o.i. de voorkeur⁷⁰. Ook de verwijzing in art. 6 naar het regime toepasselijk op het mijnwezen op het vasteland kan een aanduiding verschaffen. Men kan zich moeilijk inbeelden dat de octrooireglementering aldaar niet geldt. Of zou de term «régime» in art. 6 alleen slaan op de administratieve regeling van het mijnwezen op het vasteland?

Zulke twijfels vindt men niet terug in de Nederlandse wetgeving.

2. *Nederland*. — Diverse wetten betreffen het Nederlandse continentaal plat.

— De Wet Installaties Noordzee van 3 december 1964⁷¹, die «onrechtmatige» televisieuitzendingen wilde beteugelen en waarbij de Nederlandse strafwet toepasselijk wordt verklaard op ieder die zich op een installatie ter zee aan enig strafbaar feit schuldig maakt (art. 2).

Op en met betrekking tot deze installaties gelden de daartoe bij algemene maatregel van bestuur aangewezen Nederlandse wettelijke voorschriften.

Deze wet biedt dus een grondslag voor rechtsmacht die niet stoelt op het Verdrag van Genève inzake het continentaal plat (1958).

— De Mijnwet Continentaal Plat (delfstoffen) van 23 september 1965⁷². Krachtens art. 26 kunnen eveneens bij algemene maatregel van bestuur voorschriften worden vastgesteld ter bescherming van een vrij lange reeks belangen zoals scheepvaart, visserij, veiligheid, enz.⁷³.

— De Wet Bodemmateriële Noordzee (schelpen, grint, zand, klei) van 14 juni 1974⁷⁴, die ook in de mogelijkheid voorziet nadere voorschriften vast te stellen.

Meer ter zake echter, heeft de Rijkswet van 26 september 1968⁷⁵ houdende regeling omtrent het recht van de

industriële eigendom in de Rijksoctrooiwet⁷⁶ een art. 44bis ingelast dat luidt: «De rechten en verplichtingen, voortvloeiende uit de artikelen 30-44 (rechtsgevolgen van het octrooi), gelden mede in, op en boven dat deel van het aan Nederland, Suriname of de Nederlandse Antillen grenzende continentaal plat, waarop het Koninkrijk soevereine rechten heeft, doch uitsluitend voor wat betreft handelingen gericht op en verricht tijdens het onderzoek naar de aanwezigheid van delfstoffen of het winnen daarvan...»

De in deze tekst vermelde beperkingen in acht genomen, wordt zodoende de territoriale uitwerking van de Octrooiwet uitgebreid tot het plat⁷⁷.

De toelichting op de wijzigingswet van 1968 verschaft bovendien enkele interessante preciseringen betreffende de draagwijdte van de octrooibescherming op het plat:

«Uit de gekozen redactie blijkt, dat de uitbreiding tot het continentaal plat van de octrooibescherming beperkt is tot handelingen, gericht op en verricht tijdens de exploratie of de exploitatie van delfstoffen. Dit houdt in dat met betrekking tot een voortbrengsel of werkwijze, waarvoor octrooi is verleend, een gebruik respectievelijk toepassing daarvan slechts dan inbreuk op dat octrooi oplevert, indien dat gebruik of die toepassing van de daadwerkelijke exploratie of exploitatie deel uitmaakt. Zo zal het gebruik van een koffiezetapparaat op een installatie geen inbreuk op een octrooi kunnen vormen, noch het gebruik voor het lichten van een scheepswrak van een ten behoeve van de aanleg en het onderhoud van een booreiland geconstrueerde duikerklok. Voorts zal ook het vervaardigen aan boord van een schip van apparatuur, die voor de exploratie of exploitatie van delfstoffen zal worden gebruikt, in het algemeen niet onder de werking van een desbetreffend octrooi vallen, daar deze handeling doorgaans aan die exploratie of exploitatie zal voorafgaan.

Voor de toepassing van de ontworpen bepaling is het overigens onverschillig, of een handeling als in die bepaling bedoeld op een vast aan de zeebodem verbonden installatie wordt verricht dan wel op of in een andere inrichting, door middel waarvan exploratie of exploitatie van een delfstof plaats heeft, zoals een drijvende installatie, een schip of een vliegtuig. Ware de bepaling tot vaste installaties beperkt, dan zou zij onvoldoende effect sorteren.

Aan een verdergaande octrooibescherming op het continentaal plat dan die betreffende handelingen, gericht op en verricht tijdens de exploratie of exploitatie van delfstoffen, bestaat geen behoefte. Een ruimere bescherming zou voorts licht een conflict met het volkenrecht te weegbrengen, hetwelk immers — zoals uit het op 29 april 1958 te Genève gesloten Verdrag inzake het continentale plateau (Trb. 1959, 126) blijkt — de rechtsmacht van de kuststaat over andere inrichtingen voor de exploratie van het plat en voor de exploitatie van de natuurlijke rijkdommen daarvan dan installaties erkent, doch anderzijds de vrijheid van scheepvaart op de volle zee en de vrijheid om over de volle zee te vliegen stipuleert⁷⁸.

⁷⁰ Steunend op de bepalingen van de wet van 1968 schrijft C. LE STANC, *L'acte de contrefaçon de brevet d'invention*, C.E.I.P.I., Litec. Droit, 1977, blz. 33, noot 1, voorzichtig: «Il semble bien que les atteintes portées à un brevet français, effectuées à l'occasion de l'exploitation des ressources marines, au-delà des eaux territoriales sur des plates-formes off shore, par exemple, puissent être considérées comme contrefaisances par une extension du champ d'application de la loi française au plateau continental adjacent au territoire.»

⁷¹ *Stb.*, 1964, nr. 447.

⁷² *Stb.*, 1965, nr. 428; Uitvoeringsbesluit van 27 jan. 1967 (*Stb.*, 1967, nr. 24) inzake vergunningsmodaliteiten en voorwaarden.

⁷³ Uitvoeringsbesluit van 13 maart 1967 (*Stb.*, 1967, nr. 158) houdende technische voorschriften die de mijnbouwoperaties en de inrichtingen moeten in acht nemen.

⁷⁴ *Stb.*, 1974, nr. 436.

⁷⁵ *Stb.*, 1968, nr. 585.

⁷⁶ Nieuwe tekst *Stb.*, 1968, nr. 586.

⁷⁷ J. Bos, «De wetgeving voor de mijnbouw op het Nederlandse continentaal plat», *Bestuurswetenschappen*, 1969, 105-126, o.a. blz. 108.

⁷⁸ *Ned. Staatswetten*, Ed. Schuurman & Jordens, nr. 73, I, Rijksoctrooiwet, 12e druk, Zwolle, Tjeenk-Willink, 1979, blz. 255.

D. Schepen in volle zee

I. Het statuut van het schip in volle zee

Krachtens artikel 1 van de thans nog vigerende Conventie van Genève inzake de volle zee (1958) behelst de volle zee «alle delen van de zee die niet behoren tot de territoriale zee of de binnenwateren van een Staat».

Aldaar is geen spraak van soevereiniteit of soevereine rechten. Afgezien van conventionele regelingen⁷⁹, geldt slechts de uitsluitende bevoegdheid van de Staat op schepen die zijn vlag voeren⁸⁰.

Een grondslag voor de toepasselijkheid van het nationaal recht op het schip zag men destijds in de territorialiteit van het schip⁸¹, wat de gelding van de octrooireglementering ipso facto had gewaarborgd.

Deze theorie is nu terecht algemeen verlaten en men steunt nu op de «verbondenheid» van het schip met de Staat waarvan het de vlag voert⁸². Allerhande criteria worden aangewend om aan het schip de «nationaliteit» van een bepaalde Staat te verlenen⁸³. Deze oefent op het schip een personele bevoegdheid uit.

II. Toepasselijkheid van de octrooireglementering in volle zee

Heeft de uitsluitende bevoegdheid van de vlaggestaat tot gevolg dat zijn wetgeving in haar geheel op het schip toepasselijk is? Zo ja, is de octrooireglementering er ipso facto ook op toepasselijk?

1. Door toekenning van nationaliteit aan het schip verwerft de Staat bepaalde rechten nl. zijn gezag over het schip te vestigen, maar neemt hij ook plichten op zich nl.

⁷⁹ Zie Y. VAN DER MENSBRUGGHE, «La police des Etats en haute mer», *Belgisch Tijdschrift Internationaal Recht*, 1975, 56-102.

⁸⁰ Art. 6, lid 1, van de Conventie inzake de volle zee: «Een schip mag slechts onder de vlag van één Staat varen en is, behalve in bijzondere gevallen waarin uitdrukkelijk is voorzien in internationale verdragen of in deze artikelen, op volle zee onderworpen aan de uitsluitende rechtsmacht van die Staat.» Uit de uitgebreide literatuur ter zake vermelden wij slechts M.R. SIMONNET, *La Convention sur la haute mer du 29 avril 1958*, Parijs, L.G.D.J., 1966, blz. 77, 80-81; ROUSSEAU, *op.cit.*, IV, blz. 320 en J.D.M. LEW, «The extraterritorial criminal jurisdiction of English Courts», *J.C.L.Q.*, 1978, 168 e.v.

⁸¹ «Schip is territoire»; «Le navire, portion flottante du territoire».

⁸² M. DENDIAS, «Sur la théorie de territorialité des navires de commerce», *Mélanges Gidel*, Parijs, Sirey, 1961, blz. 179-197; NGUYEN QUOC DINH, *op. cit.*, blz. 606-608.

⁸³ Zie, algemeen, het basiswerk van H. MEYERS, *The nationality of ships*, Den Haag, Nijhoff, 1967; F.M. FAY, «La nationalité des navires en temps de paix», *R.G.D.I.P.*, 1973, 1000-1080; E. SIMERS, «De nationaliteit van zeeschepen in het volkenrecht», *Studia Diplomatica*, 1976, nr. 3, blz. 379-406; wat België betreft zie Y. VAN DER MENSBRUGGHE, «De nationaliteit van zeeschepen in het volkenrecht en in de Belgische wetgeving», *R.W.*, 1966-67, 825-852, en A. LILAR en G. VAN BOXSOM, «La nationalité des navires et la loi du 13 avril 1965 sur les lettres de mer», in *La Belgique et le droit de la mer*, Brussel, Inst. de Sociologie, 1969, blz. 11-62.

er zorg voor te dragen dat het schip zich behoorlijk gedraagt⁸⁴.

Volkenrechtelijk is het onverschillig in welke mate de Staat van zijn rechten gebruik maakt indien hij zijn plichten tegenover de andere zeegebruikers maar nakomt. Daartoe moet hij b.v. op administratief, technisch en sociaal gebied zijn rechtsmacht en toezicht op doeltreffende wijze uitoefenen (art. 5, lid 1, Verdrag inzake de volle zee), alle maatregelen nemen welke nodig zijn om de veiligheid op zee te verzekeren (art. 10), of nog de kapitein verplichten tot hulpverlening in bepaalde gevallen (art. 12) enz.

Onder dit voorbehoud lijkt het niet vereist dat de hele nationale wetgeving op het schip in volle zee toepassing vindt.

2. In de Belgische Wetgeving treft men allerlei bepalingen aan die de «boordevenementen» betreffen⁸⁵, maar nergens een bepaling waarbij het schip zonder meer wordt onderworpen aan het Belgische recht...

Gezien de nationaliteitsstoekenning is zulks o.i. niet eens nodig en moeten bedoelde bepalingen opgevat worden als concretisering van een algemene regel of preciseringen ten einde rekening te houden met de omstandigheden eigen aan de scheepvaart.

Talrijke auteurs beschouwen de toepassing van de wetgeving van de vlaggestaat als vanzelfsprekend wegens de innige verbondenheid van het schip met de Staat waarvan het de vlag voert⁸⁶.

⁸⁴ G. GIDEL, *Le droit international public de la mer*, I, 1932, blz. 80, schrijft: «L'existence d'un pavillon maritime implique, de la part de l'Etat du pavillon, l'engagement d'établir et de faire respecter par les navires qui l'arborent une réglementation suffisante pour éviter que l'existence de ce pavillon donne lieu à des abus et devienne un danger pour les autres usagers de la mer.»

⁸⁵ Zie b.v. art. 73, eerste lid, van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij: «De misdrijven aan boord van een Belgisch schip gepleegd, worden geacht gepleegd te zijn op het grondgebied van het Rijk» (wet van 5 juni 1928, *B.S.*, 27 juli 1928).

⁸⁶ DENDIAS, *op. cit.*, blz. 191: «Comme l'Etat n'autorise les navires à porter son pavillon que d'après certaines règles, il existe des liens étroits entre les navires et l'Etat et ces liens entraînent comme conséquence l'application de la législation de l'Etat de pavillon.» FAY, *op. cit.*, blz. 1044: «La vie à bord des navires publics et des navires privés, lorsqu'ils se trouvent en haute mer, est soumise aux lois et règlements ainsi qu'aux juridictions des Etats dont les bâtiments ont la nationalité.» C.I. COLCOMBOS, *International law of the sea*, London 1967, blz. 297: «The law of the flag is thus applicable to all events which take place in the ship and are capable of producing legal effects.» J.P.A. FRANÇOIS, *Grondlijnen van het volkenrecht*, Zwolle, 1967, blz. 279-280: «Al gaat men niet meer uit van het denkbeeld dat het schip onder nationale vlag volledig met het Staatsgebied is gelijk te stellen, de competentie van een Staat over schepen onder zijn vlag in volle zee is dezelfde als die welke op het nationale territorium wordt uitgeoefend en strekt zich over opvarenden en aan boord aanwezige goederen en installaties op dezelfde wijze en in dezelfde omvang uit als zulks op het grondgebied het geval is. Ook ten aanzien van burgerrechtelijke handelingen zullen dezelfde rechtsgevolgen intreden, als wanneer de handeling op het grondgebied van de vlaggestaat had plaatsgehad».

Zie voorts nog P. BONASSIES, «La loi du pavillon et les conflits de droit maritime», *R.C.A.D.I.*, 1969, 128, o.a. blz. 547 en R. RODIÈRE, *Le navire*, Parijs, Dalloz, 1980, blz. 42 e.v.

De octrooiereglementering lijkt ons bijgevolg ook toepassing te moeten vinden op het schip in volle zee⁸⁶.

Algemeen besluit

Ervan uitgaande dat de octrooiereglementering zowel namaking als introductie van nagmaakte voorwerpen verbiedt en in de veronderstelling dat België een octrooibeschermende Staat is, zijn de volgende hypothesen mogelijk:

1. Indien op een Belgisch schip in volle zee (en dus ook boven het continentaal plat) aan namaking wordt gedaan of indien er zich aan boord nagmaakte voorwerpen bevinden, is dit strijdig met de Belgische octrooiereglementering.

2. Hetzelfde geldt indien een Belgisch of vreemd schip aan namaking doet of nagmaakte voorwerpen introduceert in de Belgische territoriale zee met als enige uitzondering de uitoefening van het recht van onschadelijke doorvaart of de toepassing van art. 5ter van het Verdrag van Parijs.

3. Indien een vreemd schip aan namaking doet boven het Belgisch continentaal plat of aldaar nagmaakte voorwerpen introduceert, dan is de Belgische octrooiereglementering slechts toepasselijk indien bedoelde handelingen of feiten kunnen worden geacht zich te hebben voorgedaan «ten aanzien van» een installatie of inrichting...

4. In geval van namaking of introductie van nagmaakte voorwerpen aan boord van de installaties op het Belgische continentaal plat, is dit ongetwijfeld een inbreuk op de Belgische octrooiereglementering.

Appendix

Het ziet er niet naar uit dat de bovenstaande besluiten zouden worden tegengesproken door het verdrag waaraan de 3e Zeerechtconferentie der Verenigde Naties nu sinds jaren werkt.

Voortgaande op het ontwerp — dat nog steeds een onderhandelingsbasis is — opgesteld na de negende zitting van de Conferentie⁸⁸ worden de beginselen inzake de ter-

ritoriale zee, het continentaal plat of de schepen in volle zee bevestigd of gepreciseerd, soms geaccentueerd ten gunste van een ruimere bevoegdheid van de kuststaat.

Afgezien van het statuut van de diepzeebodem, dat nog altijd het grote knelpunt van de Conferentie uitmaakt, dient nog te worden vermeld dat in de uitsluitende economische zone, waar de kuststaat soevereine rechten toebeëdeeld krijgt inzake exploratie en exploitatie, behoud en beheer van alle levende en niet levende rijkdommen, de andere Staten het genot blijven houden van de vrijheden eigen aan de volle zee (artt. 56-58).

Wat betreft de territoriale zee bepaalt art. 21, dat handelt over de regulering door de kuststaat van het recht van onschadelijke doorvaart, in lid 2: «Such laws and regulations shall not apply to the design, construction, manning and equipment of foreign ships unless they are giving effect to generally accepted international rules or standards».

Evenzo bepaalt art. 24, lid 1: «... the coastal State shall not (a) impose requirements on foreign ships which have the practical effect of denying or impairing the right of innocent passage ...».

Over het continentaal plat, nu uitgebreid tot maximum de buitenrand van de zgn. «continental margin» (a. 76), blijven de bevoegdheden van de kuststaat dezelfde (a. 77-78). Het recht van derde Staten om kabels en pipelines op het plat te leggen wordt specifiek vermeld in art. 79 zij het dat «Nothing in this Part affects the right of the coastal State to establish conditions for cables or pipelines entering its territory or territorial sea, or its jurisdiction over cables and pipelines constructed or used in connexion with the exploration of its continental shelf or exploitation of its resources or the operations of artificial islands, installations and structures under its jurisdiction» (lid 4).

T.a.v. de installaties op het continentaal plat geldt, zoals op die in de uitsluitende economische zone, de uitsluitende jurisdictie van de kuststaat (artt. 60 en 80).

In volle zee, nu gedefinieerd als die delen van de zee die niet zijn begrepen in de uitsluitende economische zone, de territoriale zee, de interne wateren of de archipelwateren (art. 86), blijven de schepen onderworpen aan de uitsluitende jurisdictie van de vlaggestaat (art. 92). Art. 94, lid 2, preciseert: «In particular every State shall ... (b) assume jurisdiction under its internal law over each ship flying its flag and its master, officers and crew in respect of administrative, technical and social matters concerning the ship».

YVES VAN DER MENSBRUGGHE
Buitengewoon hoogleraar
aan de Katholieke Universiteit
Leuven

⁸⁷ Ter zake schrijft STENGERS, *op. cit.*, blz. 26-27: «Conformément aux règles générales du droit français le brevet est également protégé sur les navires et aéronefs français.» Zie ook DELLERS'S WALKER on patents, 2e ed. Baker, Voorhis. New York, 1965, IV, nr. 216: «U.S. patent rights extend to the decks of United States ships, even when those ships are on the high seas, as fully as they extend to the solid earth of the United States».

⁸⁸ I.L.M., 1980, nr. 5, blz. 1129 e.v.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 13 FEBRUARI 1981

Eerste voorzitter: de h. Wauters

Raadsheer-rapporteur: baron Vinçotte

Advocaat-generaal: de h. Krings

Advocaat: mr. Bützler

1. Handelshuur — Weigering van huurhernieuwing — Afwezigheid van wettig belang bij de huurder — 2. Huur — Zonder geschrift aangegaan — Opzegging — Termijn.

1. Luidens art. 16, I, 6°, van de Handelshuurwet kan de verhuurder de hernieuwing van de huur weigeren wegens afwezigheid van wettig belang van de huurder, wanneer deze, vóór het verstrijken van de termijn bepaald bij artikel 14 voor de kennisgeving door de verhuurder van zijn antwoord op de aanvraag tot hernieuwing van de huurder, in de onmiddellijke buurt van het verhuurde goed, over een onroerend goed of een gedeelte van een onroerend goed beschikt waarin hij zijn handelsbedrijf kan voortzetten.

Uit die bepaling volgt dat de afwezigheid van wettig belang van de huurder reeds moet kunnen worden beoordeeld en dus door de verhuurder aangevoerd binnen de door de wet bepaalde tijd. Dit betekent evenwel niet dat binnen diezelfde tijd de huurder zijn handel onmiddellijk in het goed waarover hij beschikt moet kunnen voortzetten; voldoende is dat dit voortzetten bij het einde van de huurovereenkomst zou kunnen plaatsvinden.

2. Een zonder geschrift aangegane huishuurovereenkomst is opzegbaar met inachtneming van de door het plaatselijk gebruik bepaalde termijnen.

R. en M. t/ Van L.

Gelet op het bestreden vonnis, op 1 oktober 1979 gewezen in hoger beroep door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 14 en 16, I, 6°, vervat in de wet van 30 april 1951 op de handelshuurovereenkomsten met het oog op de bescherming van het handelsfonds en, voor zoveel als nodig, 625, 627, 632, 633 en 1719 van het Burgerlijk Wetboek, evenals artikel 1370 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het vonnis de eisers veroordeelt het huurgoed vrij en in goede staat van onderhoud ter beschikking van verweerder te stellen zonder uitwinningsvergoeding, door diens weigering tot huurhernieuwing op basis van artikel 16, I, 6°, van het Handelshuurwet gegrond te verklaren, onder meer op grond dat «appellanten een uittreksel uit de bevolkingsregisters bijbrengen waaruit blijkt dat hun gehuwde dochter het eigendom bewoont sedert 15 juli 1976, waaruit moet blijken dat zij in de door de wet bepaalde periode niet over hun eigendom konden beschikken; dat het al dan niet bewoond zijn van hun eigendom door derden in de opgelegde termijn van drie maanden niet dienend is; dat de appellanten in de door de wet bepaalde termijn

over een onroerend goed moeten beschikken waarin ze, bij het einde der huur, hun herberg verder kunnen exploiteren; dat vast staat dat de dochter van de appellanten het pand bewoont, echter niet dat ze het huurt; dat de huur van goederen de betaling van een prijs impliceert en dat zelfs in geval van bewezen huur de appellanten, bij gebrek aan tegenbewijs, in de mogelijkheid verkeerden de huur op te zeggen om het goed persoonlijk te betrekken en hun handelsbedrijvigheid erin voort te zetten zodra de handelshuur was beëindigd», waaruit noodzakelijkerwijze volgt dat, luidens het vonnis, de bewoning door of de verhuring aan derden van het onroerend goed in de onmiddellijke buurt van het verhuurde goed gedurende bedoelde termijn van drie maanden geen beletsel is voor de toepassing van artikel 16, I, 6°, vervat in de wet van 30 april 1951,

terwijl, eerste onderdeel, voor de geldigheid van de weigering door de verhuurder van de huurhernieuwing wegens de afwezigheid van een wettig belang bij de huurder, vereist is dat laatstgenoemde, voor het verstrijken van de termijn bepaald bij artikel 14 voor de kennisgeving door de verhuurder in antwoord op de aanvraag tot hernieuwing van de huurder — en niet daarna — in de onmiddellijke buurt van het verhuurde goed beschikt over een onroerend goed of een gedeelte van een onroerend goed waarin hij op datzelfde tijdstip — en dus niet daarna, bijvoorbeeld bij het einde der handelshuur — zijn handelsbedrijf kan voortzetten; inderdaad, in het tweede geval bedoeld in voormeld artikel 16, I, 6°, de tijdsbepaling, uitgedrukt door de woorden «op dat tijdstip», niet alleen betrekking heeft op de beschikking door de huurder over een onroerend goed of een gedeelte daarvan, maar ook op de mogelijkheid voor hem daarin zijn handelsbedrijf voort te zetten, die overigens enkel de inhoud weergeeft van de term «beschikking» door de huurder over een onroerend goed; het vonnis, door te beslissen dat het al dan niet bewoond zijn van hun eigendom door derden «in de opgelegde termijn van drie maanden ter zake niet dienend is», dat de eisers in de door de wet bepaalde termijn over een onroerend goed moeten beschikken «waarin ze, bij het einde der huur, hun herberg verder kunnen exploiteren» en dat zelfs in geval van bewezen huur de eisers, bij gebreke van tegenbewijs, «in de mogelijkheid verkeerden de huur op te zeggen om het goed persoonlijk te betrekken en hun handelsbedrijvigheid erin voort te zetten zodra de handelshuur was beëindigd», aan voormeld artikel 16, I, 6°, een voorwaarde toevoegt die het niet bevat (schending van de artikelen 14, 16, I, 6°, vervat in de wet van 30 april 1951);

tweede onderdeel, wanneer het bedoelde onroerend goed in de onmiddellijke buurt van het verhuurde goed wordt bewoond door of in voorkomend geval verhuurd is aan derden gedurende de termijn bepaald bij artikel 14 voor de kennisgeving door de verhuurder in antwoord op de aanvraag tot hernieuwing van de huurder, deze niet kan worden geacht over dit onroerend goed te «beschikken om daarin zijn handelsbedrijf voort te zetten»; deze bewoordingen immers impliceren dat de huurder het genot kan hebben van dit onroerend goed, hetgeen niet alleen wordt uitgesloten wanneer laatstgenoemde dit «rustig genot» aan

derden heeft verschaft in de uitvoering van een huurovereenkomst, maar ook wanneer derden bedoeld onroerend goed, zoals ten deze, bewonen en in voorkomend geval tegen elke stoornis veroorzaakt door geweld of feitelijkheden in hun genot kunnen opkomen door het instellen van de reïntegrande (schending van artikel 16, I, 6°, vervat in de wet van 30 april 1951 en, voor zoveel nodig, van de artikelen 625, 627, 632, 633 en 1719 van het Burgerlijk Wetboek en 1370 van het Gerechtelijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat luidens artikel 16, I, 6°, van de wetsbepalingen betreffende de handelshuurovereenkomsten vervat in afdeling IIbis van boek III, titel VIII, hoofdstuk II van het Burgerlijk Wetboek, de verhuurder de hernieuwing van de huur kan weigeren wegens afwezigheid van wettig belang van de huurder, wanneer deze, vóór het verstrijken van de termijn bepaald bij artikel 14 voor de kennisgeving door de verhuurder van zijn antwoord op de aanvraag tot hernieuwing van de huurder, in de onmiddellijke buurt van het verhuurde goed, over een onroerend goed of een gedeelte van een onroerend goed beschikt waarin hij zijn handelsbedrijf kan voortzetten;

Overwegende dat uit die bepaling volgt dat de afwezigheid van wettig belang van de huurder reeds moet kunnen worden beoordeeld en dus door de verhuurder aangevoerd binnen de door de wet bepaalde tijd; dat dit evenwel niet betekent dat binnen die zelfde tijd de huurder zijn handel onmiddellijk in het goed waarover hij beschikt moet kunnen voortzetten; dat voldoende is dat dit voortzetten bij het einde van de huurovereenkomst zou kunnen plaatsvinden;

Dat het vonnis derhalve wettig beslist dat het voldoende is dat de huurders bij het einde van de handelshuur de exploitatie van hun herberg in hun in de buurt gelegen eigen goed kunnen voortzetten;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het vonnis beslist dat, zelfs in geval van bewezen huur, de eisers, bij gebreke van tegenbewijs, in de mogelijkheid verkeren de huur op te zeggen om het goed persoonlijk te betrekken en hun handelsbedrijvigheid erin voort te zetten, zodra de handelshuur is beëindigd;

Overwegende dat een zonder geschrift aangegane huurovereenkomst opzegbaar is met inachtneming van de door het plaatselijk gebruik bepaalde termijnen;

Overwegende dat uit het antwoord op het eerste onderdeel blijkt dat de rechter wettig beslist dat de eisers hun eigen goed slechts op het einde van de handelshuurovereenkomst moeten betrekken; dat het vonnis, gelet op die beslissing, eveneens wettig beslist dat zij de huur van hun goed kunnen opzeggen zodat zij het zullen kunnen betrekken wanneer hun handelshuur beëindigd zal zijn;

Dat het vonnis zodoende geen van de in het middel aangehaalde wetsbepalingen schendt;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 18 SEPTEMBER 1981
Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Soetaert
Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts
Advocaten: mrs. Dassel en De Baecq

Echtscheiding — Op grond van bepaalde feiten — Gronden — Miskenning van bewaringsrecht.

Het arrest dat oordeelt dat de man de affectie van de vrouw voor haar kind heeft willen gebruiken om haar te dwingen tot een hervatting van het huwelijksleven, dat dan gebaseerd zou zijn op de vrees van de vrouw dat haar kind haar zou worden onttrokken en meegenomen naar een vreemd land, een dwangsituatie die haar moet kwetsen in haar intiemste gevoelens en haar rechten miskent en dat de man niet heeft kunnen verwachten dat de morele pijniging van de vrouw een verzoening tussen partijen zou kunnen bewerkstelligen, geeft aldus te kennen dat de man met vrije wil handelingen heeft verricht waarvan hij moest weten dat de gevolgen krenkend zouden zijn voor de vrouw en dat die krenking zwaar was en verantwoord zodoende naar recht de beslissing waarbij echtscheiding ten laste van de man wordt toegestaan.

P. t/ Q.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 oktober 1980 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 231 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, om het hoger beroep dat eiser ingesteld had tegen het beroepen vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, tweede kamer, van 11 juni 1979, in zoverre dit vonnis, rechtdoende in de zaak algemene rol nummer 50.700, de echtscheiding ten laste van eiser «de plano» had toegestaan, hem tot de kosten van het geding had veroordeeld, en een uitkering tot levensonderhoud van 10.000fr. per maand, gekoppeld aan de schommelingen van het indexcijfer der kleinhandelsprijzen, voorlopig tot op de tegeneis tot echtscheiding van eiser zou zijn beslist, aan verweerster had toegekend, als ongegrond af te wijzen, en om dat vonnis te bevestigen op die punten en eiser in de kosten van hoger beroep te veroordelen, na eraan te hebben herinnerd dat de echtscheiding in eerste aanleg werd toegestaan op grond van het feit dat eiser met het tweejarige zoontje van partijen, waarvan de hoede aan verweerster was toevertrouwd, met onbekende bestemming vertrok en drie maanden wegbleef zonder nieuws omtrent de verblijfplaats, oordeelt dat «het wederrechtelijk onttrekken van het kind van twee jaar aan de hoede van geïntimeerde (verweerster) gedurende drie maanden, het wekenlang zonder nieuws laten, het dreigen naar Zuid-Afrika uit te wijken met het kind, een gedraging uitmaken die als zwaarwichtige fout dient te worden aangemerkt (...); dat «appellant (eiser) betoogt dat zijn daad, hoe verwerpelijk ook, slechts werd ingegeven door zijn liefde voor vrouw en kind en gesteld werd met het doel tot hereniging van het gezin te komen; dat appellant (eiser) onderstreept dat aldus zijn fout geen beledigend karakter ten aanzien van geïntimeerde (verweerster) vertoont; dat appellant (eiser) dient te worden gevolgd waar hij betoogt dat zijn handelwijze ter zake dient te worden beoordeeld naar het specifiek criterium van de belediging van geïntimeerde (verweerster); dat eveneens dient te worden

aanvaard dat de onmiskenbare bedoeling van appellant (eiser) het opnieuw samenleven van partijen en hun kind was; dat dus uit een nadere ontleding van de drijfveer van appellant (eiser) in de gegeven situatie zal moeten blijken of zijn gedraging zwaar beledigend was voor geïntimeerde (verweerster); dat appellant (eiser) niet heeft kunnen verwachten dat de morele pijniging van geïntimeerde (verweerster), door haar een maandenlange afwezigheid van haar kind op te leggen in onzekerheid over diens toestand en verblijfplaats, een verzoening tussen partijen zou kunnen bewerkstelligen; dat integendeel een nieuwe zware grief werd toegevoegd aan de vermeende of waarachtige grieven die geïntimeerde (verweerster) ertoe gebracht hadden een eis tot echtscheiding in te leiden; dat appellant (eiser) dus de affectie van geïntimeerde (verweerster) voor haar kind heeft willen gebruiken om haar tot een hervatting van het echtelijk leven te dwingen, echtelijk leven dat gebaseerd zou zijn op de vrees van geïntimeerde (verweerster) dat haar kind haar zou worden onttrokken doordat het door appellant (eiser) zou worden meegenomen naar een vreemd land (of een ander werelddeel) en zij het aldus langdurig of blijvend zou moeten missen»; en dat «dit nastreven met het oog op hervatten van het samenleven van een morele dwangsituatie met uitbuiting van de moederliefde, geïntimeerde (verweerster) moest kwetsen in haar intiemste gevoelens en haar rechten miskent» zodat «het aldus een grove belediging jegens geïntimeerde (verweerster) uitmaakt die haar echtscheidingseis genoegzaam schraagt»,

terwijl het gedrag van een echtgenoot, om een echtscheidingsgrond in de zin van artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek uit te maken, een ernstig beledigend karakter moet hebben en het beledigend karakter van de gedraging van een echtgenoot en de ernst van het beledigend karakter niet uitsluitend voortvloeien uit de intrinsieke tekortkoming aan de uit het huwelijk voortspruitende verplichtingen maar moeten worden beoordeeld op grond van alle omstandigheden van de zaak en namelijk niet alleen rekening houdend met het beledigend karakter van de tekortkoming ten aanzien van de andere echtgenoot, maar ook met de «wil om te beledigen», welke eventueel uit de omstandigheden blijken in deze zin dat het gedrag van een echtgenoot moet hebben plaatsgehad met de bedoeling de rechten van de andere echtgenoot te miskennen en als dusdanig gewild moet zijn; het arrest, dat aanneemt dat de onmiskenbare bedoeling van eiser het «opnieuw samenleven van partijen en hun kind was» derhalve niet kon beslissen — zelfs door vast te stellen dat eiser niet heeft kunnen verwachten dat de morele pijniging van verweerster, door haar een maandenlange afwezigheid van haar kind op te leggen in onzekerheid over diens toestand en verblijfplaats, een verzoening tussen partijen zou kunnen bewerkstelligen — dat de aan eiser verweten gedraging een grove belediging uitmaakte die de echtscheidingseis van verweerster genoegzaam schraagde om de enkele reden, afgeleid uit de in de bovenaangehaalde bekritiseerde overwegingen, dat in de gegeven situatie deze gedraging een beledigend karakter ten aanzien van verweerster vertoonde daar het nastreven, «met het oog op het vatten van het samenleven», van een morele dwangsituatie met uitbuiting van de moederliefde, verweerster moest kwetsen in haar intiemste gevoelens en haar rechten miskent, dit zonder rekening te houden met het feit dat de wil om te beledigen in casu ontbrak (schending van artikel

231 van het Burgerlijk Wetboek); het arrest bovendien, door bij de beoordeling van het ernstig beledigend karakter van de aan eiser verweten feiten slechts rekening te houden met het ernstig beledigend karakter ervan ten aanzien van verweerster, het middel vervat in de akte van hoger beroep en in de conclusie van eiser onbeantwoord laat, welk middel deed gelden dat de feiten waarop verweerster haar echtscheidingseis grondde, hoewel strafrechtelijk niet goed te keuren en hoe verwerpelijk ook, gepleegd waren met de enige bedoeling het opnieuw samenleven van partijen en hun kind te bewerken, zodat deze feiten niet een grove belediging uitmaakten in de zin van artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek, niet alleen bij gebrek aan beledigend karakter ten aanzien van verweerster maar bovendien, bij gebrek aan de «wil om te beledigen» van de zijde van eiser en derhalve niet naar genoegen van recht is gemotiveerd (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Overwegende dat het arrest de stelling van eiser, dat de onttrekking van het kind aan verweerster ten doel had de hereniging van partijen en het kind te verkrijgen, aanneemt, maar anders beoordeelt dan eiser; dat het aldus antwoordt op zijn conclusie;

Overwegende dat het arrest op grond van de reeds vermelde vaststellingen oordeelt: dat eiser de affectie van verweerster voor haar kind heeft willen gebruiken om haar te dwingen tot een hervatting van het huwelijksleven, dat dan gebaseerd zou zijn op de vrees van verweerster dat haar kind haar zou worden onttrokken en meegenomen naar een vreemd land..., een morele dwangsituatie die haar moest kwetsen in haar intiemste gevoelens en haar rechten miskent; dat eiser niet heeft kunnen verwachten dat de morele pijniging van verweerster een verzoening tussen partijen zou kunnen bewerkstelligen;

Overwegende dat het arrest aldus te kennen geeft dat eiser met vrije wil handelingen heeft verricht waarvan hij moest weten dat de gevolgen krenkend zouden zijn voor verweerster en dat die krenking zwaar was; dat het zodoende de beslissing wettelijk verantwoordt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening; veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie de beschouwingen van J. Pauwels onder Cass., 16 januari 1976, *R. W.*, 1975-76, 2353-2357.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 29 MEI 1981

Voorzitter-rapporteur: de h. Janssens

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. De Gryse en Bützler

Aanneming van werk — Vaste aannemingssom — Onderscheid — Aanneming tegen betrekkelijk vaste aannemingssom — Afwijking van artikel 1793 B.W.

De aannemingen tegen een vooruit vastgestelde som worden onderscheiden in aannemingen tegen een volstrekt vaste aannemingssom en aannemingen tegen een betrekkelijk vaste aannemingssom. Deze laatste overeenkomst wijkt in de regel af van artikel 1793 B.W. doordat de opdrachtgever veranderingen in het plan kan aanbrengen zonder nieuwe overeenkomst en doordat deze wijzigingen zullen worden verrekend volgens een prijslijst.

N.V. B. t/ N.V. B.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 juni 1978 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1319, 1320, 1322, 1793 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na aangenomen te hebben dat de bedingen van de overeenkomst «alsmede de briefwisseling, die tijdens de uitvoering van de werkzaamheden tussen partijen werd gevoerd, aantonen dat met betrekking tot het timmerwerk een relatief forfait tot stand kwam», enerzijds beslist «dat de door appellante uit te voeren hoeveelheden timmerwerk met haar instemming meermaals werden gewijzigd» meer bepaald dat «(1) eind april 1971 werd beslist de plafonds en de daken te bekleden met fenolverlijmde houtspaanderplaten met het gevolg dat wegens de grotere afstand tussen de gordingen, minder hout diende te worden geleverd en geplaatst; (dat) aldus de hoeveelheid uit te voeren timmerwerk (werd) vermindert met $95,182 - 79,516 = 15,666\text{m}^3$; dat ingevolge een nieuwe prijsofferte werd overeengekomen dat (eiseres) voor de plaatsing van de gewijzigde spaanderplaten afzonderlijk zou worden vergoed tegen 145 frank per vierkante meter, 2) de dakconstructie nogmaals (werd) gewijzigd; beslist werd dat de gordingen onder en boven op 85 centimeter zouden liggen; (eiseres) werd uitgenodigd detailplannen op te maken, aangepast aan deze wijziging; deze plannen door de architect werden goedgekeurd», en verder «dat de uitvoering van de dakconstructie met het akkoord (van eiseres) tweemaal grondig werd gewijzigd; dat ook andere werken niet werden uitgevoerd; dat de door de eerste rechter bevolen expertise heeft bevestigd dat diensgevolge een hoeveelheid van $20,401\text{m}^3$ timmerwerk minder werd uitgevoerd; dat de bij onderlinge overeenkomst, op grond van een andere manier van uitvoeren ontstane wijziging in de hoeveelheid valt onder het beding: de totaalprijzen zijn slechts geldig voor zover geen wijziging wordt gebracht aan de hoeveelheden of overspanningen», en doordat het arrest anderzijds beslist «dat de bedoeling van partijen de prijs afhankelijk te stellen van de gebruikte hoeveelheid bevestigd wordt door de tussen hen gevoerde briefwisseling, waaronder a) de factuur van 29 maart 1972 met het standpunt van verweerster, b) de stukken 24, 28, 30 en 35 in verband met vergissingen, begaan in de gefactureerde hoeveelheid, die na terechtwijzing van (verweerster) werden gerectificeerd, ook al betroffen het slechts voorschotfacturen»; en doordat het arrest op grond van die beslissingen besluit «dat een hoeveelheid van $20,401\text{m}^3$ timmerwerk ten onrechte aan (verweerster) werd gefactureerd» en derhalve het hoger beroep ongegrond verklaart,

terwijl, eerste onderdeel, de aannemingsovereenkomst tegen vaste prijs luidens artikel 1793 van het Burgerlijk Wetboek inhoudt dat niet de werkelijk verwerkte hoeveel-

heden werk en bouwstoffen in rekening mogen worden gebracht, doch alleen de hoeveelheden werk en grondstoffen die overeengekomen waren, zodat het arrest, enerzijds, door niettegenstaande de beslissing dat de overeenkomst ten deze tegen relatief vaste prijs was gesloten, toch de werkelijk verwerkte hoeveelheden bouwstoffen in rekening te brengen op grond dat het de bedoeling was van partijen «de prijs afhankelijk te stellen van de gebruikte hoeveelheid», schending inhoudt van artikel 1793 van het Burgerlijk Wetboek, anderzijds door, na eerst beslist te hebben dat de overeenkomst ten deze tegen relatief vaste prijs was gesloten — hetgeen impliceert dat het de bedoeling was van partijen niet de werkelijk verwerkte hoeveelheden in rekening te brengen — vervolgens te beslissen dat het de bedoeling van partijen was «de prijs afhankelijk te stellen van de gebruikte hoeveelheden», hetgeen — volgens het arrest — bevestigd werd door de tussen partijen gevoerde briefwisseling, berust op met elkaar strijdige motieven en derhalve niet regelmatig gemotiveerd is (schending van artikel 97 van de Grondwet);

(...)

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat de aannemingen tegen een vooruit vastgestelde som worden onderscheiden in aannemingen tegen een volstrekt vaste aannemingssom en aannemingen tegen een betrekkelijk vaste aannemingssom; dat deze laatste overeenkomst in de regel afwijkt van artikel 1793 van het Burgerlijk Wetboek doordat de opdrachtgever veranderingen in het plan kan aanbrengen zonder nieuwe overeenkomst en doordat deze wijzigingen zullen worden verrekend volgens een prijslijst;

Overwegende dat de gerechtelijke deskundige opdracht kreeg onder meer de «minwerken» vast te stellen en besloot tot een bedrag van «148.450,85 frank 'minwerken', bedrag exclusief B.T.W.»;

Dat het arrest considereert dat «de door de eerste rechter bevolen expertise heeft bevestigd» dat ingevolge wijzigingen «een hoeveelheid van $20,401\text{m}^3$ timmerwerk minder werd uitgevoerd»; dat het deze hoeveelheid is die naar luid van het arrest «ten onrechte aan verweerster werd gefactureerd»;

Overwegende dat het hof van beroep aldus de regelen voor het «relatief forfait» in acht neemt; dat het met de woorden: dat de bedoeling van de partijen was «de prijs afhankelijk te stellen van de gebruikte hoeveelheid» niet wil beduiden dat het hof van beroep oordeelt dat de partijen de aanneming tegen betrekkelijk vaste aannemingssom hebben verlaten, maar enkel dat de verrekening in min ten deze zal gebeuren op basis van de hoeveelheden;

Dat de aangevochten motieven van het arrest niet tegenstrijdig zijn en het hof van beroep artikel 1793 van het Burgerlijk Wetboek niet schendt;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 11 JUNI 1981
Voorzitter: ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur: baron Vinçotte
 Advocaat-generaal: de h. Krings
 Advocaten: mrs. Ansiaux, De Baeck, De Gryse en Dassesse

Onrechtmatige daad — 1. Aansprakelijkheid — Miskennen van de algemene voorzichtigheidsverplichting die tevens een contractuele wanprestatie uitmaakt — Quasi-delictuele aansprakelijkheid jegens derden — 2. Oorzakelijk verband — Ongeval te wijten aan de fout van verscheidene personen — Onderlinge verhouding tussen de aansprakelijke daders.

1. De omstandigheid dat de miskennen van de algemene voorzichtigheidsverplichting die aan iedereen is opgelegd, tevens een tekortkoming aan een contractueel aangegane verbintenis uitmaakt, belet niet dat de dader ervan, of degene die voor de dader instaat, een extra-contractuele aansprakelijkheid kan oplopen voor de schade die daardoor wordt veroorzaakt aan derden met wie hij niet heeft gecontracteerd.

2. Hoewel de rechter op onaantastbare wijze de zwaarwichtigheid van de respectieve fouten van de aansprakelijke daders beoordeelt en op grond daarvan ieders aandeel in de schade in hun onderlinge verhouding bepaalt, kan hij echter niet oordelen dat in deze onderlinge verhouding een van de daders geen deel van de schade zal dragen, zonder meteen het oorzakelijk verband tussen de fout van die dader en de aan de derde veroorzaakte schade te negeren.

N.V. Ondernemingen D. t/ De W. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 mei 1980 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1101, 1134, 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, na te hebben vastgesteld dat de verplichting van eiseres tot opruiming van alle brokstukken in het kanaal vooraleer vrije doorvaart te verlenen aan een ander schip voortvloeide uit het «lastenkohier» dat de aannemingswerken regelde tussen eiseres en de Dienst voor de Scheepvaart (lees de Belgische Staat), eiseres verantwoordelijk stelt voor de litigieuze aanvaring op grond «dat ook de aangestelden van de naamloze vennootschap D. aan boord van de 'Dirk' een fout pleegden in de zin van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, in oorzakelijk verband met het ongeval, door de door de baggerwerken losgewoelde brokstukken niet te hebben opgeruimd, zoals vereist, en minstens door geen veilige doorvaart te hebben afgetond, alvorens de 'Rudi' doorvaart te verlenen»;

terwijl de niet-naleving door eiseres van de verplichtingen haar opgelegd door een «lastenkohier» een contractuele fout vormt, welke zelfs tegenover derden niet ipso facto een quasi-delictuele fout uitmaakt, zodat het arrest uit het enkel feit dat eiseres haar contractuele verplichtingen tegenover de Staat niet zou hebben nageleefd niet mocht afleiden dat zij een quasi-delictuele fout had begaan tegenover de oorspronkelijke eiser, zonder ten minste vast te stellen dat deze contractuele tekortkoming ook een tekortkoming uitmaakte van een algemene voorzichtigheidsverplichting en terwijl aldus het arrest de be-

ginselen betreffende de contractuele aansprakelijkheid (artikelen 1101 en 1134 van het Burgerlijk Wetboek) en de quasi-delictuele aansprakelijkheid (artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek) schendt en althans niet naar voldoening van rechte gemotiveerd is (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Overwegende dat uit het arrest en uit de in het beroepen vonnis vervatte uiteenzetting der feiten, waarnaar het arrest verwijst, blijkt dat tussen eiseres, die in het Albertkanaal verbredings- en verdiepingswerken uitvoerde voor rekening van de Staat, en eerste verweerder, schipper-eigenaar van het gezonken schip «Rudi», geen enkele overeenkomst was ontstaan en dat het tussen die partijen gerezen geschil enkel de quasi-delictuele aansprakelijkheid van eiseres voor de aan genoemd schip berokkende schade kon betreffen; dat, derhalve, door te oordelen dat de aangestelden van eiseres «een fout pleegden in de zin van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, in oorzakelijk verband met het ongeval», het arrest, dat omstandig uitlegt waarom het verlenen van doorvaart aan de «Rudi» door die aangestelden foutief was in de omstandigheden die het beschrijft, ondubbelzinnig te kennen geeft dat die fout een onrechtmatige daad, een nalatigheid of een onvoorzichtigheid bedoeld bij voormelde wetsbepalingen uitmaakte en dat daardoor de aangestelden van eiseres niet alleen nagelaten hadden de contractuele verbintenissen van hun werkgeefster tegenover de Staat behoorlijk uit te voeren, maar ook de algemene voorzichtigheidsverplichting, welke aan iedereen is opgelegd, hadden miskend;

Overwegende dat de omstandigheid dat een dergelijke miskennen van die voorzichtigheidsverplichting tevens een tekortkoming aan een contractueel aangegane verbintenis uitmaakt niet belet dat de dader ervan, of degene die voor de dader instaat, een extra-contractuele aansprakelijkheid kan oplopen voor de schade die daardoor wordt veroorzaakt aan derden met wie hij niet heeft gecontracteerd;

Overwegende dat het arrest, door de in het middel aangehaalde redengeving, de veroordeling van eiseres tot schadevergoeding regelmatig motiveert en wettelijk verantwoordt;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
 (...)

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, bij wijze van bevestiging van het beroepen vonnis, na te hebben vastgesteld enerzijds dat de Dienst voor de Scheepvaart zijn politionele opdracht op een gebrekkige wijze had vervuld en zulks een fout uitmaakt die noodzakelijkerwijs heeft bijgedragen tot de totstandkoming van de zaak waardoor de «Rudi» tot zinken werd gebracht en anderzijds dat eiseres eveneens een fout had begaan in oorzakelijk verband met het ongeval door de door de baggerwerken losgewoelde brokstukken niet te hebben opgeruimd, zoals vereist, en ten minste door geen veilige doorvaart te hebben afgetond, alvorens de «Rudi» doorvaart te verlenen, beide partijen zowel ten opzichte van eerste verweerder als van derde verweerder solidair tot de vergoeding van de schade veroordeelt, doch op de tussenvorderingen door eiseren en tweede verweerder

tegen elkaar ingesteld, de tussenvordering van eiseres afwijst en die van de tweede verweerder gegrond verklaart op grond «dat de eerste rechter met betrekking tot de vordering tot vrijwaring vanwege de Dienst voor de Scheepvaart tegen de naamloze vennootschap D. terecht besliste dat de Dienst voor de Scheepvaart werd verrast door het gebrek aan voorzorg vanwege de naamloze vennootschap D.; dat het hof (van beroep) ter zake de voordien in het arrest ontwikkelde beweegredenen herneemt; dat aldus de naamloze vennootschap D. ten opzichte van de Dienst voor de Scheepvaart gehouden is deze te vrijwaren ten belope van het totale bedrag waartoe deze wordt veroordeeld»,
(...)

Overwegende dat, hoewel de rechter op onaantastbare wijze de zwaarwichtigheid van de respectieve fouten van de aansprakelijke daders beoordeelt en op grond daarvan ieders aandeel in de schade in hun onderlinge verhouding bepaalt, hij echter niet kan oordelen dat in deze onderlinge verhouding een van de daders geen deel van de schade zal dragen, zonder meteen het oorzakelijk verband tussen de fout van die dader en de aan de derde veroorzaakte schade te negeren;

Dat het arrest door de vordering tot vrijwaring van tweede verweerder volledig in te willigen en de vordering tot vrijwaring ingesteld door eiseres volledig af te wijzen, de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek schendt;

(...)

NOOT—1. Betreffende de coëxistentie van de contractuele en de quasi-delictuele aansprakelijkheid, raadplege men: J. Limpens, «Responsabilité du contractant envers les tiers du chef de la violation du contrat», *Rev. Int. Dr. Comp.*, 1954, *numéro spécial*, 98-108; H. Vandenberghe, M. Van Quickenborne en P. Hamelink, «Overzicht van rechtspraak. Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad (1964-1978)», *T.P.R.*, 1980, 1463-1467, nrs. 243-244; zie ook: Cass., 12 december 1958, *Pas.*, 1959, I, 383; *R.C.J.B.*, 1960, 204, met noot van G. van Hecke; *R.G.A.R.*, 1960, nr. 6425.

2. Betreffende de bijdrageplicht in de onderlinge verhouding tussen de *in solidum* veroordeelde schuldenaars, leze men: M. Van Quickenborne, *Het regres van de in solidum veroordeelde schuldenaar*, Antwerpen, 1976; *Id.*, «De verbintenis 'in solidum' in een impasse?», *R.W.*, 1977-78, 2621-2648; zie in dezelfde zin: Cass., 21 oktober 1977, *R.W.*, 1977-78, 1386; Cass., 18 januari 1979, *R.W.*, 1979-80, 1123.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 12 MAART 1981

Voorzitter: ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur: mevr. Raymond-Decharneux

Eerste advocaat-generaal: de h. Charles

Advocaat: mr. De Bruyn

Handelaar en daden van koophandel — Onderneming van agentschappen.

Om in de zin van artikel 2 Wb. Kh. een handelsonderneming te zijn, moet een onderneming van agentschappen tegen betaling en met een winstoogmerk andermans zaken behartigen.

Niet wettelijk verantwoord is de beslissing die alleen zegt dat een agentschap geen handelsonderneming is omdat niet is aangetoond dat het in de gehuurde vertrekken weddenschappen inricht, zonder de activiteit aan te geven die er werkelijk wordt uitgeoefend.

N.V. N. t/ F. en P.

Gelet op het bestreden vonnis, op 21 juni 1979 door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Charleroi in hoger beroep gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 2, inzonderheid 2, derde lid, van boek I, titel I van het Wetboek van Koophandel «Handelaars», 1, 3, 13, 14 vervat in de wet van 30 april 1951, artikel 1 gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 29 juni 1955, en artikel 13 gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 27 maart 1970, gezegde wet van 30 april 1951 die boek III, titel VIII, afdeling IIbis «Regels betreffende de handelshuur in het bijzonder» van het Burgerlijk Wetboek vormt, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis de beslissing van de eerste rechter bevestigt waarbij de op 28 juli 1977 door de verweerder aan eiser gedane opzegging geldig wordt verklaard en waarbij laatstgenoemde dus wordt veroordeeld om het gehuurde ter beschikking van de verweerders te stellen binnen acht dagen na de betekening van het vonnis en om de gerechtskosten te betalen, zulks op grond dat «de kenmerkende bestanddelen van de kleinhandel de volgende zijn: verkoop van kleine hoeveelheden, wat groothandel uitsluit, rechtstreeks aan de gebruiker in een daartoe bestemd lokaal; dat het bedrijf van een ambachtsman erin bestaat in de gehuurde plaatsen een vak, een ambachtelijk bedrijf uit te oefenen en daar rechtstreeks klanten te ontvangen; dat de rechtsleer bij toepassing van die beginselen op de turfkantoren eensgezind van mening is dat 'het turfkantoor niet is beschermd wanneer de exploitant, huurder, in zijn kantoren geen weddenschappen ontvangt'; dat het in die omstandigheden geen agentschap is in de zin van de wet, 'nu het geen tussenpersoon is die zijn diensten verhuurt om zijn klanten toe te laten hun weddenschappen af te sluiten'; dat daarentegen 'een turfkantoor, met vergunning, dat enkel in een voor de klanten opengestelde winkel zoveel mogelijk weddenschappen aanneemt, als een handelsonderneming moet worden beschouwd en bijgevolg onder toepassing van de wet valt aangezien er ongetwijfeld in de gehuurde plaatsen een rechtstreeks contact met het publiek is'; dat appellante niet bewijst en evenmin aanbiedt te bewijzen dat er in het gehuurde weddenschappen worden ingericht».

Over het middel in zijn geheel:

Overwegende dat eiseres, volgens de vaststellingen van het vonnis, betoogde dat zij in de vertrekken, waarvoor de litigieuze huurovereenkomst is gesloten een turfkantoor exploiteerde en dat een dergelijke bedrijvigheid als turfkantoor als een handelsbedrijf moest worden beschouwd;

Overwegende dat het vonnis beslist dat de huurovereenkomst, om onder toepassing van de wet op de handelshuurovereenkomsten te vallen, betrekking moet hebben op een kleinhandel of op het bedrijf van een am-

bachtsman die rechtstreeks in contact staat met het publiek en die twee voorwaarden preciseerd, en zegt dat het turfkantoor niet beschermd is indien de exploitant in zijn kantoren geen weddenschappen ontvangt; dat het in dat geval geen agentschap is in de zin van de wet nu het geen tussenpersoon is die zijn diensten verhuurt om de weddenschappen van zijn klanten mogelijk te maken; dat daarentegen een turfkantoor dat enkel in een openbare winkel zoveel mogelijk weddenschappen ontvangt, moet beschouwd worden als een handelsonderneming en onder toepassing van de wet valt nu het ontegensprekelijk in de gehuurde vertrekken rechtstreeks in contact staat met het publiek;

Overwegende dat de rechter door die vaststellingen en overwegingen op ondubbelzinnige wijze de toepassing van de wet op de handelshuurovereenkomsten uitsluit omdat de activiteit van het turfkantoor van eiseres geen handelsonderneming is en niet omdat het geen kleinhandel is;

Overwegende dat een onderneming van agentschappen om in de zin van artikel 2 van het Wetboek van Koophandel een handelsonderneming te zijn tegen betaling en met een winst oogmerk andermans zaken moet behartigen;

Overwegende dat het vonnis dat alleen zegt dat het bewuste agentschap geen handelsonderneming is omdat niet is aangetoond dat het in de gehuurde vertrekken weddenschappen inricht, zonder de activiteit aan te geven die er werkelijk werd uitgeoefend, zijn beslissing niet wettelijk verantwoordt;

Dat het middel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 19 OKTOBER 1981

Voorzitter: de h. Meeüs

Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Bützler en De Bruyn

Burgerlijke rechtsvordering — *Le criminel tient le civil en état.*

Wanneer de burgerlijke rechtsvordering en de strafvordering op dezelfde feiten steunen, moet de burgerlijke rechter de uitspraak van de voor hem ingeleide vordering opschorten tot de eindbeslissing van de strafrechter, onverschillig of men voor hem aanvoert dat de strafvordering ongegrond dan wel door verjaring vervallen is. Het komt alleen de strafrechter toe zowel over het verval van de strafvordering te oordelen, zulks dan door een beslissing die gezag van gewijsde heeft ten aanzien van de afzonderlijk voor de burgerlijke rechter ingeleide rechtsvordering die op dezelfde feiten steunt.

P.V.B.A. R. t/ R.M.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 november 1979 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gegeven;

Gelet op het arrest door het Hof op 13 februari 1978 gegeven;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering en 97 van de Grondwet,

doordat het arbeidshof eiseres veroordeelt tot betaling aan verweerder van de achterstallige bijdragen, bijdrageopslagen en verwijlinteressen over het eerste tot en met het vierde kwartaal 1972, op grond: dat eiseres zich niet op de regel «Le criminel tient le civil en état» kan beroepen; dat dit adagium niet van toepassing is wanneer het strafproces sine die verdaagd werd; dat, integendeel, voor de toepassing van artikel 4 van de wet van 17 april 1878 vereist is dat de strafvordering daadwerkelijk hangende is ten einde naar een eindbeslissing gevoerd te worden; dat het genoemde wetsartikel tegenstellingen in de rechterlijke appreciaties van de strafvordering en de burgerlijke rechtsvordering wil voorkomen; dat het niet kan worden aangewend om de uitoefening van de burgerlijke rechtsvordering onmogelijk te maken als het openbaar ministerie de strafvordering niet meer voortzet omdat ze verjaard is; dat een dergelijk gevolg des te minder aanvaardbaar voorkomt, wanneer de strafrechter geroepen was om de burgerlijke belangen, welke overigens die van een openbare dienst zijn, ambtshalve veilig te stellen; dat, daarenboven, de beslissing niet steunt op de door verweerder aangegevoerde wetsbepaling; dat artikel 33, derde lid, in fine, van de wet van 27 juni 1969 betrekking heeft op de strafvordering wegens het enkel gebrek aan betaling van de verschuldigde bijdragen binnen de vastgestelde termijnen; dat deze vordering moet onderscheiden worden van de strafvordering die tegen N. is ingesteld en die ertoe strekt, op grond van artikel 21 van de wet, het nalaten van de aangifte met de verantwoording van de verschuldigde bijdragen te bestraffen; dat de aanslag ten laste van eiseres met toepassing van artikel 22 van de wet van 27 juni 1969 gegrond dient te worden verklaard,

terwijl, eerste onderdeel, de burgerlijke rechtsvordering die afzonderlijk van de strafvordering wordt vervolgd, geschorst is zolang niet definitief is beslist over de strafvordering die vóór of gedurende de burgerlijke rechtsvordering is ingesteld; de omstandigheid dat de strafvordering sine die is verdaagd, noch die dat de strafrechter geroepen was om de burgerlijke belangen, zij het die van een openbare dienst, ambtshalve veilig te stellen, hieraan afbreuk doen; zodat het arbeidshof, door recht te doen over de grond van de burgerlijke zaak, hoewel over de strafvordering niet definitief was beslist, artikel 4 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering schendt;

tweede onderdeel, het tegenstrijdig is, althans dubbelzinnig, te beslissen, enerzijds, dat de beslissing steunt op artikel 33 van de wet van 27 juni 1969 en, anderzijds, de aanslag ten laste van eiseres gegrond te verklaren met toepassing van artikel 22 van deze wet; zodat het arbeidshof, door zijn beslissing te laten steunen op tegenstrijdige, althans dubbelzinnige beweegredenen, deze niet regelmatig met redenen omkleedt:

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest aanneemt dat de in het onderhavige geding behandelde niet-betaling van achterstallige bijdragen, enerzijds, en de door het openbaar ministerie bij de strafrechtbank aanhangig gemaakte vervolgingen, anderzijds, betrekking hebben op dezelfde feiten;

dat het immers een middel van verweerder van de hand wijst waarin werd aangevoerd dat de twee vorderingen een verschillende grondslag hebben;

Overwegende dat het arrest de toepassing van artikel 4 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering alleen verwerpt op grond dat de bedoelde strafvordering *sine die* is verdaagd, zodat ze aldus niet meer hangende is ten einde naar een eindbeslissing te worden gevoerd, en dat het openbaar ministerie de strafvordering niet voortzet omdat ze verjaard is;

Overwegende dat wanneer, zoals ten deze, de burgerlijke rechtsvordering en de strafvordering op dezelfde feiten steunen, de burgerlijke rechter de uitspraak van de voor hem ingeleide vordering moet schorsen tot de eindbeslissing van de strafrechter, onverschillig of men voor hem inroept dat de strafvordering ongegrond, dan wel vervallen door verjaring zou zijn; dat het alleen de strafrechter toekomt zowel over het verval als over de gegrondheid van de strafvordering te oordelen, en zulks door een beslissing die gezag van gewijsde heeft ten aanzien van de afzonderlijk voor de burgerlijke rechter ingeleide rechtsvordering die op dezelfde feiten steunt;

Dat het onderdeel gegrond is;
(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 8 SEPTEMBER 1981

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Strafvordering — Dagvaarding — Art. 43, 5°, Ger. W.

In strafzaken wordt de betekening van de dagvaarding geregeld door de bepalingen van hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek, in zoverre de toepassing ervan verenigbaar is met de wetsbepalingen en de rechtsbeginselen van de strafvordering.

De toepassing van art. 43 van voormeld wetboek, dat in zijn 5° aangeduide vermelding van «de naam en de voornaam van de gerechtsdeurwaarder en het adres van zijn kantoor» voorschrijft op straffe van nietigheid, is niet onverenigbaar met enige wetsbepaling ter zake van de betekening van de dagvaarding in strafzaken.

Op de procedureregels van art. 43, 5°, is niet art. 862 doch wel art. 861 Ger. W. van toepassing, luidens hetwelk de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren, indien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt.

Procureur des Konings te Brugge
t/ V. en M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 20 maart 1981 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brugge;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 862 van het Gerechtelijk Wetboek,
doordat de correctionele rechtbank ambtshalve de akte

van hoger beroep van eiser nietig en derhalve eisers hoger beroep niet ontvankelijk verklaart op grond dat, op het ogenblik van de betekening van die akte op 11 december 1980, de gerechtsdeurwaarder heeft nagelaten zijn naam, voornaam en het adres van zijn kantoor te vermelden op het betekeningsexploot en dat die krachtens artikel 43, 5°, van het Gerechtelijk Wetboek op straffe van nietigheid voorgeschreven vermelding een substantieel bestanddeel uitmaakt van de dagvaarding waarvan derhalve, overeenkomstig artikel 862, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek, de nietigheid door de rechtbank zelfs ambtshalve dient te worden uitgesproken.

terwijl, enerzijds, vaststaat dat de gerechtsdeurwaarder vergeten had zijn stempel met naam, functie en adres op het exploot aan te brengen, doch zulks door hem achteraf werd aangevuld ingevolge de opdracht van het openbaar ministerie, en, anderzijds, artikel 43, 5°, van het Gerechtelijk Wetboek inderdaad op straffe van nietigheid voorschrijft dat het exploot van betekening de naam en de voornaam van de gerechtsdeurwaarder en het adres van zijn kantoor vermeldt; volgens artikel 862, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek de rechtbank slechts de nietigheid ambtshalve kan uitspreken in de gevallen uitdrukkelijk bepaald door artikel 862, § 1, van dat wetboek; de vermelding van naam, voornaam en adres van de gerechtsdeurwaarder, zoals voorgeschreven door voormeld artikel 43, 5°, echter niet in artikel 862, § 1, van het Gerechtelijk Wetboek voorkomt; de rechtbank derhalve ten onrechte toepassing maakt van voormeld artikel 862;

Overwegende dat de correctionele rechtbank, na te hebben vastgesteld dat op het ogenblik van de betekening van de akte van hoger beroep van het openbaar ministerie op 11 december 1980 de gerechtsdeurwaarder nagelaten heeft zijn naam, voornaam en het adres van zijn kantoor te vermelden op het betekeningsexploot en dat die vermelding op straffe van nietigheid is voorgeschreven door artikel 43, 5°, van het Gerechtelijk Wetboek, ambtshalve — overeenkomstig artikel 862, § 2, van dat wetboek — de akte van betekening nietig verklaart en beslist dat het hoger beroep niet ontvankelijk is;

Overwegende dat in strafzaken, krachtens het ten deze toepasselijk artikel 205 van het Wetboek van Strafvordering, het hoger beroep van het openbaar ministerie bij het hof of de rechtbank die van het hoger beroep kennis moet nemen, geschiedt bij een door gerechtsdeurwaarder betekend exploot van dagvaarding;

Dat in strafzaken de betekening van de dagvaarding geregeld wordt door de bepalingen van hoofdstuk VII van het eerste deel van het Gerechtelijk Wetboek, in zoverre de toepassing ervan verenigbaar is met de wetsbepalingen en de rechtsbeginselen van de strafvordering;

Overwegende dat artikel 43 van voormeld wetboek de in zijn 5° aangeduide vermelding van «de naam en de voornaam van de gerechtsdeurwaarder en het adres van zijn kantoor» voorschrijft op straffe van nietigheid; dat de toepassing van deze bepaling niet onverenigbaar is met enige wetsbepaling of een rechtsbeginsel ter zake van de betekening van de dagvaarding in strafzaken;

Overwegende dat op de ten deze geldende procedureregels van artikel 43, 5°, van het Gerechtelijk Wetboek, niet artikel 862 doch wel artikel 861 van dat wetboek van toepassing is; dat, luidens laatstgenoemd artikel, de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren, in-

dien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt;

Dat het vonnis derhalve niet wettig de akte van betekening van het hoger beroep van het openbaar ministerie ambtshalve nietig verklaart;

Dat het middel gegrond is;

(...)

NOOT—Nietigheid van de dagvaarding in strafzaken

In strafzaken wordt de dagvaarding onderworpen aan de voorschriften van de artt. 145, 182, 184 en 211 van het Wetboek van Strafvordering en in deze artikelen is er geen sprake van nietigheid.

Hieruit leidt men af dat de dagvaarding in strafzaken alleen dan nietig is wanneer een essentieel bestanddeel ontbreekt of wanneer de onregelmatigheid de rechten van de verdediging aantast (R. Declercq, «Raakvlakken gerechtelijk privaatrecht-strafprocesrecht», *T.P.R.*, 1980, 39).

Bij de beoordeling van de eventuele nietigheid van de dagvaarding in strafzaken maakt het Hof van Cassatie steeds toepassing van artikel 861 van het Gerechtelijk Wetboek (Cass., 12 maart 1974, *Pas.*, 1974, I, 717; Cass., 14 december 1976, *Pas.*, 1977, I, 430; Cass., 4 september 1979, *R.W.*, 1979-80, 2229).

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 5 MEI 1981

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Eerste advocaat-generaal: de h. Charles

Advocaat: mr. Blontrock

Wetten en besluiten — 1. Advies van de Raad van State — Dringende noodzakelijkheid — Hoven en rechtbanken — Toetsing — 2. Aanplakbiljet — K.B. van 14 december 1959

1. *Hoewel het in de regel aan de ministers staat, onder voorbehoud van hun politieke verantwoordelijkheid, te oordelen over de «dringende noodzakelijkheid» waardoor zij ervan ontslagen worden het beredeneerd advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State in te winnen over de voorontwerpen van organieke en reglementaire uitvoeringsbesluiten, heeft elk met eigenlijke rechtspraak belast orgaan de macht en de plicht de wettigheid te toetsen van de besluiten die het toepast, en dient derhalve te worden nagegaan of de minister, wanneer hij zich ervan ontslagen acht het advies van de Raad van State in te winnen, zijn macht niet overschrijdt of afwendt door het wettelijk begrip «dringende noodzakelijkheid» te miskennen.*

2. *Uit de enkele omstandigheid dat in het K.B. van 14 december 1959 «een versoepeling» wordt nagestreefd, kan niet worden afgeleid dat er geen dringende noodzakelijkheid bestond.*

M. en J.

Gelet op het bestreden arrest, op 3 november 1980 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97, 107 van de Grondwet en 3 van het koninklijk besluit van 12 januari 1973,

doordat de eisers werden vervolgd en veroordeeld wegens overtreding van het koninklijk besluit van 14 december 1959; zij in hun tweede conclusie die werd neergelegd voor het Hof van Beroep te Antwerpen, hebben doen gelden dat het koninklijk besluit van 14 december 1959 onwettig is omdat het niet, voor zijn bekendmaking, onderworpen werd aan het advies van de Raad van State zoals uitdrukkelijk voorgeschreven is door artikel 3 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State (koninklijk besluit van 12 januari 1973),

terwijl uit geen enkele omstandigheid blijkt dat de reglementering in kwestie een dringend karakter zou hebben gehad, maar dat er integendeel aanwijzingen waren van het tegenovergestelde, nu blijkt dat het bij het uitvaardigen van het koninklijk besluit van 14 december 1959 de bedoeling was een versoepeling door te voeren in de materie; het Hof van Beroep te Antwerpen het middel van de hand wijst op grond dat het feit, dat het koninklijk besluit van 14 december 1959 een versoepeling beoogde, niet wijst op enige machtsoverschrijding van de overheid bij de beoordeling van de «dringende noodzakelijkheid»; overeenkomstig artikel 107 van de Grondwet de hoven en rechtbanken de algemene, provinciale en gemeentelijke verordeningen en reglementen slechts toepassen voor zover zij conform zijn met de wet; de motivering van het arrest dan ook niet volstaat; nu het koninklijk besluit van 14 december 1959 niet zijn bekendmaking aan het advies van de Raad van State werd onderworpen, het ipso facto onwettig is indien de ingevoerde reglementering niet dringend was; het hof van beroep er zich dan ook niet toe kan beperken te zeggen dat de eisers niet bewezen hebben dat er geen dringende noodzakelijkheid was, maar zelf had moeten onderzoeken of de dringende noodzakelijkheid bestond bij het tot stand komen van het koninklijk besluit van 14 december 1959, zowel krachtens artikel 107 als krachtens artikel 97 van de Grondwet, zeker nu de eisers bij conclusie deden gelden dat geen enkel element voorhanden was om tot het bestaan van de dringende noodzakelijkheid te besluiten:

Overwegende dat het koninklijk besluit van 14 december 1959 waarbij regelen worden gesteld op het aanplakken en het reclame maken, een reglementair uitvoeringsbesluit is, dat zijn rechtsgrond vindt in artikel 200 van het Wetboek van de met het zegel gelijkgestelde takken;

Overwegende dat het in de regel aan de ministers staat, onder voorbehoud van hun politieke verantwoordelijkheid, te oordelen over de «hoogdringendheid» waardoor zij krachtens artikel 3 van de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten ervan ontslagen worden het beredeneerd advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State in te winnen over de voorontwerpen van organieke en reglementaire uitvoeringsbesluiten;

Overwegende dat evenwel elk met eigenlijke rechtspraak belast orgaan de macht en de plicht heeft, naar luid van artikel 107 van de Grondwet, de wettigheid te toetsen van de besluiten welke het toepast;

Dat derhalve dient te worden nagegaan of de minister, wanneer hij zich ervan ontslagen acht het advies van de Raad van State in te winnen, zijn macht niet overschrijdt of afwendt door het wettelijk begrip «hoogdringendheid» te miskennen;

Overwegende echter dat artikel 3 van de op 12 januari 1973 gecoördineerde wetten de ministers niet verplicht de «hoogdringendheid» nader te motiveren; dat het met eigenlijke rechtspraak belast orgaan dan ook slechts zijn door de Grondwet opgelegde controle kan uitoefenen aan de hand van de inhoud van het koninklijk besluit zelf of van andere gegevens als daar onder meer zijn het verslag aan de Koning of de motivering in de aanhef van het besluit;

Overwegende dat de eisers hun bewering dat bij de invoering van de reglementering van het koninklijk besluit van 14 december 1959 geen «dringende noodzakelijkheid» bestond, alleen deden steunen op de omstandigheid dat «luidens het verslag aan de Koning, het erom ging een zekere versoepeling te brengen aan vroegere vastgelegde regelen»;

Overwegende dat het arrest de conclusie van de eisers beantwoordt door te oordelen «dat het koninklijk besluit van 14 december 1959 (...) genomen op grond van artikel 200 van het Wetboek van de met het zegel gelijkgestelde taksen, met de wet overeenstemt» en «dat uit de omstandigheid dat het, luidens het verslag aan de Koning, erom ging een zekere versoepeling aan vroeger vastgestelde regels aan te brengen, niet blijkt dat de administratieve overheid in haar beoordeling van de 'dringende noodzakelijkheid' waarop zij zich beriep, machtsoverschrijding heeft gepleegd»; dat, door vervolgens de eisers te veroordelen voor de hun ten laste gelegde feiten, het arrest tevens te kennen geeft dat het hof van beroep het koninklijk besluit wettig acht;

Overwegende dat uit de enkele omstandigheid dat «een versoepeling» wordt nagestreefd, niet kan worden afgeleid dat er geen «hoogdringendheid» bestaat; dat immers ook een versoepeling, naar gelang van omstandigheden die de rechter niet bekend zijn, «hoogdringend» kan zijn; dat de eisers voor het overige hun bewering dat de hoogdringendheid ten onrechte werd ingeroepen niet staven; dat noch uit het koninklijk besluit zelf noch uit enig ander gegeven blijkt dat ten deze het wettelijk begrip «hoogdringendheid» werd miskend;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97, 107 van de Grondwet en 200 van het Wetboek van de met het zegel gelijkgestelde taksen,

doordat, overeenkomstig artikel 200 van het Wetboek van de met het zegel gelijkgestelde taksen, de Koning op welbepaalde plaatsen de visuele reclame kan reglementeren ten einde de schoonheid der ... zichten en landschappen te vrijwaren; het manifest is dat de Koning van deze bevoegdheid geen gebruik zou kunnen maken om een reglementering uit te vaardigen voor zichten en landschappen die waardeloos zijn, of met andere woorden, waarvan de «schoonheid» onbestaande is en dus niet kan worden «ge vrijwaard», zonder in onwettigheid te vervallen; zulks niet alleen zou gebeuren als bepaalde zichten en landschappen die waardeloos waren, het voorwerp uitmaakten van een reglementering, maar ook als de bestaande reglementering zou worden toegepast op zichten

en landschappen die sedert de uitvaardiging ervan hun waardevol karakter verloren; de eisers niet betwisten dat uit het enkel feit dat sedert 1959 geen enkel «beschermd» landschap of zicht werd gedeclineerd niet de onwettigheid van de betrokken reglementering in haar geheel kan worden afgeleid; nu de eisers een aantal foto's neerlegden die erop wezen dat het gebied aan weerszijden van de Battelsesteenweg zeker tegenwoordig niet meer als waardevol kan worden bestempeld, en de Battelsesteenweg onder het koninklijk besluit van 14 december 1959 valt als «verkeersweg die een beschermd landschap begrenst», het hof van beroep er zich dan ook niet toe kon beperken te zeggen dat het niet bewezen is dat het «landschappelijk karakter» van het gebied langs de Battelsesteenweg volledig teloor was gegaan; dit karakter wellicht niet verloren was gegaan voor andere delen van het betrokken gebied, maar als het gedeelte van het betrokken gebied langs de Battelsesteenweg niet waardevol meer is, deze weg ook niet meer te verenigen valt met «het landschappelijk die een beschermd landschap begrenst»; anderzijds het hof van beroep door zijn arrest een onmogelijk te realiseren bewijslast oplegt aan de eisers:

Overwegende dat de eisers bij conclusie aanvoerden dat de reglementering ingevoerd bij het koninklijk besluit van 14 december 1959 onwettig en dus niet meer van toepassing is wanneer een beschermd gebied zijn waardevol landschappelijk karakter heeft verloren, wat, volgens hen, het geval zou zijn voor het gebied omschreven in de laatste leggingen;

Overwegende dat het arrest oordeelt: «dat de onwettigheid van de reglementering niet kan worden afgeleid uit het feit dat de Koning zou hebben nagelaten aanpassingen te doen en tot deklassering over te gaan om reden aan weerszijden van de Battelsesteenweg sedert 1957 het landschappelijk karakter volledig teloor gegaan is»;

Overwegende dat het arrest, door de enkele feitelijke vaststelling dat niet bewezen is dat het landschappelijk karakter van het gebied volledig teloor is gegaan, op de eisers geen bewijslast doet rusten;

Overwegende, voor het overige, dat het de rechter niet staat te oordelen of de omstandigheid dat een gebied ook een woonzone wordt, aan het «landschappelijk waardevol karakter» ervan afbreuk doet;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van het principe «Lex posterior derogat priori» en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat in het gewestplan Mechelen dat de eisers tijdens de debatten neerlegden in zijn geheel (tekst en kaarten) en dat bij koninklijk besluit bekendgemaakt werd, de zone aan beide zijden van de Battelsesteenweg geklasseerd wordt als woonzone (en bijvoorbeeld niet als groene zone); het koninklijk besluit van 14 december 1959 en de gewestplannen weliswaar in principe verschillende materies regelen, maar dit niet wegneemt dat deze reglementeringen uiteraard steeds op bepaalde situaties toegepast moeten worden, in casu op zones (gebieden), en dat er tegenstrijdigheid is wat betreft het karakter van het gebied waarover het hier gaat; het recente gewestplan het gebied langs de Battelsesteenweg als woonzone bestempelt wat niet meer te verenigen valt met «het landschappelijk waardevol karakter» dat het gebied in 1959 (en 1957) zou

hebben gehad; het hof van beroep dan ook niet afdoend antwoordt op de conclusie van de eisers, welke op dit laatste aspect was geaxeerd, nu het arrest enkel zegt, zonder te motiveren, dat het invoeren van het gewestplan niet tot gevolg zou hebben dat de koninklijke besluiten van 5 december 1959 en 14 december 1959 niet meer van toepassing zouden zijn:

Overwegende dat de koninklijke besluiten van 5 december 1959 en 14 december 1959 enerzijds en het koninklijk besluit van 5 augustus 1976 houdende vaststelling van het gewestplan Mechelen anderzijds verschillende aangelegenheden regelen; dat derhalve geen tegenstrijdigheid tussen die reglementeringen kan bestaan;

Overwegende dat een Latijnse rechtspreuk op zichzelf geen algemeen rechtsprincipe is;

Overwegende dat het arrest oordeelt «dat het gewestplan waarbij de bestemming van de zone van landbouw- in woonzone gewijzigd werd, niet tot gevolg heeft dat de koninklijke besluiten van 5 december 1957 met bijlage en 14 december 1959 ten deze niet meer van toepassing zouden zijn en op deze koninklijke besluiten voorrang zou hebben»;

Dat het arrest, nu de eisers hun bewering dat, gelet op het gewestplan, de voormelde besluiten niet meer kunnen worden toegepast, niet met andere gegevens staafden, de conclusie van de eisers beantwoordt door die bewering tegen te spreken;

Overwegende, voor het overige, dat, zoals reeds is gezegd in het antwoord op het tweede middel, het de rechter niet staat te oordelen of de omstandigheid dat een gebied ook een woonzone wordt, aan «het landschappelijk waardevol karakter» ervan afbreuk doet;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Zie Cass., 18 juni 1976, *Arr. Cass.*, 1976, 1170; 12 oktober 1976, *ib.*, 1977, 175; 18 januari 1977, *ib.*, 1977, 553. Zie ook William Lambrechts, «Gelet op de dringende noodzakelijkheid», *R. W.*, 1980-81, 425.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 12 MAART 1981

Voorzitter: ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur: Mevr. Raymond-Decharneux

Eerste advocaat-generaal: de h. Charles

Advocaat: mr. Kirkpatrick

Erfdienstbaarheid — Recht van uitweg — Bij uitbreiding van exploitatie.

Art. 682 B.W. kent aan de eigenaar van het ingesloten erf weliswaar het recht toe een uitweg over de erven van zijn buren te vorderen, zelfs wanneer die onvoldoende toegang tot de openbare weg voortvloeit uit de uitbreiding van de exploitatie van zijn eigendom, maar doet de toewijzing van dat recht niettemin afhangen van de voorwaarde dat het erf normaal wordt gebruikt naar zijn bestemming.

H. t/ N.

Gelet op het bestreden vonnis, op 14 november 1979 door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Charleroi in hoger beroep gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 651, 682, gewijzigd bij de wet van 1 maart 1978 tot vervanging van de afdeling V van titel IV van boek II (artikelen 682 tot 685) van het Burgerlijk Wetboek, betreffende het recht van uitweg, 702 van het Burgerlijk Wetboek en, voor zoveel nodig, van artikel 682 van het Burgerlijk Wetboek zoals het was opgesteld voor de inwerkingtreding van de genoemde wet van 1 maart 1978,

doordat, na door eigen motieven en onder verwijzing naar de motieven van de eerste rechter te hebben vastgesteld dat de eisers eigenaar zijn van een erf met een twee meter vijftwintig brede toegang tot de openbare weg, dat de toegang oorspronkelijk enkel voor privé doeleinden werd bestemd, dat de eerste eiser sinds 1975 een handel drijft als garagehouder-plaatslager en personen- en vrachtwagens herstelt, dat de toegang tot eisers garage op genoemd erf «zo goed als onmogelijk is voor vrachtwagens» sedert verweerder, eigenaar van het aanpalend erf, op de scheiding van de twee erven een afsluiting bestaande uit betonnen paaltjes met een metalen raster heeft geplaatst, het vonnis, met bevestiging van de beslissing van de eerste rechter, afwijzend beschikt op de rechtsvordering van de eisers tegen verweerder waarbij zij een tien meter lange en één meter brede erfdienstbaarheid van uitweg over verweerders erf vorderen, tegen betaling van een vergoeding, op grond dat «de (eisers) door van hun eigendom een garage te maken de bestemming van het goed hebben gewijzigd; dat het thans gevorderde recht niet kan worden toegewezen nu het niet onontbeerlijk is voor het normale gebruik van een woonhuis; dat de rechtbank de oordeelkundige argumentering van de eerste rechter overneemt, volgens welke «artikel 702 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat hij die een recht van erfdienstbaarheid heeft, daarvan slechts gebruik mag maken overeenkomstig zijn titel en zonder aan het dienstbare erf of aan het heersende erf een verandering te mogen aanbrengen waardoor de toestand van het eerst genoemde zou worden verzaamd; a fortiori, wanneer er geen erfdienstbaarheid van uitweg is mag de eigenaar op zijn erf geen wijziging aanbrengen die tot die insluiting kan leiden»,

terwijl, krachtens artikel 682 van het Burgerlijk Wetboek zowel voor als na de inwerkingtreding van de genoemde wet van 1 maart 1978, de eigenaar wiens erf ingesloten ligt, omdat dit geen voldoende toegang heeft tot de openbare weg en deze toegang niet kan worden ingericht zonder overdreven kosten of ongemakken, voor het normale gebruik van zijn eigendom naar de bestemming ervan een uitweg kan vorderen over de erven van zijn buurman; dat recht bestaat voor elke exploitatie waarvoor het erf normaal kan worden gebruikt; de erfdienstbaarheid van uitweg dus niet alleen kan worden verkregen wanneer de oorspronkelijke bestemming van het erf zulks vereist, doch eveneens wanneer enige andere normale bestemming van het heersende erf zulks vereist zelfs ten gevolge van een wijziging van exploitatie ervan; zulks ook geldt wanneer een bestaande toegangsweg die aan de eigenaar van het heersende erf toebehoort, ten gevolge van een wijziging in de bestemming van dat erf onvoldoende is geworden; die oplossing helemaal niet strijdig is met artikel 702 van het Burgerlijk Wetboek; daaruit volgt dat het vonnis, waarin niet wordt aangevoerd dat de nieuwe bestemming

die de eigenaars aan hun erf hebben gegeven abnormaal is, het geheel van de in het middel aangevoerde bepalingen schendt:

Overwegende dat naar luid van artikel 682 van het Burgerlijk Wetboek de eigenaar wiens erf ingesloten ligt, omdat het geen voldoende toegang heeft tot de openbare weg en deze toegang niet kan worden ingericht zonder overdreven kosten of ongemakken, voor het normale gebruik van zijn eigendom naar de bestemming ervan een uitweg kan vorderen over de erven van zijn naburen, tegen betaling van een vergoeding in verhouding tot de schade die hij mocht veroorzaken;

Overwegende dat die wettelijke bepaling aan de eigenaar van het ingesloten erf weliswaar het recht toekent een uitweg over de erven van zijn naburen te vorderen, zelfs wanneer die onvoldoende toegang tot de openbare weg voortvloeit uit de uitbreiding van de exploitatie van zijn eigendom, maar de toewijzing van dat recht niettemin doet afhangen van de voorwaarde dat het erf normaal wordt gebruikt naar zijn bestemming;

Overwegende dat het vonnis in zijn eigen motieven en in die van de eerste rechter waarnaar het verwijst, vaststelt, enerzijds dat het goed de bestemming van woonhuis had, anderzijds, dat de door de eigenaars gevorderde uitweg om een voldoende toegang tot de openbare weg te verkrijgen bij de uitoefening van de handelsonderneming als garagehouder, die de eerste eiser op zijn eigendom heeft gevestigd waarvan hij aldus de bestemming heeft gewijzigd, niet onontbeerlijk is voor het gebruik van een woonhuis;

Dat het vonnis op grond van die vaststellingen wettelijk heeft kunnen beslissen dat de vordering niet gegrond is;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 6 OKTOBER 1981

Voorzitter: de h. Vander Stichele

Staatsraden: de hh. Debaedts en Suetens (rapporteur)

Auditeur: mevr. Vrints

Advocaat: mr. Andersen loco Putzeys

1. Ruimtelijke ordening — Woongebied — Verkavelingsvergunning — 2. Ruimtelijke ordening — art. 55, §2, wet 29 maart 1962 — Vergunningsbesluit bestendige deputatie — Beroep van gemeente — Aanzegging aan aanvrager — 3. Wet 1 augustus 1974 — Ministerieel comité voor gewestelijke aangelegenheden — Niet-raadpleging.

1. Niet elke verkavelingsaanvraag voor terreinen gelegen in een woongebied moet automatisch worden toegelaten.

2. Het beroep dat door de gemeente wordt ingesteld bij de Koning tegen een vergunningsbesluit van de bestendige deputatie, moet terzelfder tijd ter kennis van de aanvrager worden gebracht. De niet-naleving van die verplichting kan niet worden goedge maakt door een latere aanzegging.

3. Vormen die, zoals de raadpleging van het ministerieel comité voor gewestelijke aangelegenheden, enkel zijn opgelegd om de interne werking van de openbare diensten te verzekeren, kunnen niet als substantieel worden beschouwd.

Gemeente Grimbergen t/ Vlaams gewest
Arrest nr. 21.436

Advies

Het enig middel van het verzoekschrift is niet gegrond.

Het beroep bij de Koning van het college van burgemeester en schepenen tegen de beslissing van de bestendige deputatie moet terzelfder tijd aan de aanvrager ter kennis worden gebracht. Zo luidt artikel 55, §2, van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw.

De vraag is of de miskenning van dit substantiële vormvereiste kan worden goedge maakt door een latere aanzegging door de gemeente die bovendien niet vermeldt welke de datum is van dit beroep van de gemeente.

Indien de verplichting de aanvrager kennis te geven van het beroep van de gemeente of van de gemachtigde ambtenaar, tot enig doel zou hebben de aanvrager in de gelegenheid te stellen te worden gehoord door de gemachtigde van de minister, dan zou de onregelmatigheid wellicht geen aandacht verdienen. Immers, de aanvrager is gehoord en hij is gehoord op een tijdstip dat zijn mogelijke argumenten nog een nuttig effect konden hebben op de tussen te komen uitspraak.

Er zijn echter nog andere redenen waarom de kennisgeving van het beroep naar het wetsvoorschrift «terzelfder tijd» moet gebeuren en die aantonen dat een latere kennisgeving het verzuim van een tijdige kennisgeving niet kan goedmaken.

De aangehaalde wetsbepaling zegt dat het beroep van de gemeente (of van de gemachtigde ambtenaar) de door de bestendige deputatie afgegeven vergunning schorst.

Geeft de gemeente (of de gemachtigde ambtenaar) de aanvrager geen kennis van dit schorsend beroep, dan is die vergunning voor de aanvrager niet geschorst. Het gevolg daarvan is dat de aanvrager in de waan verkeert dat zijn vergunning uitvoerbaar is, eens de termijn van dertig dagen verstreken is, waarbinnen het college of de gemachtigde ambtenaar in beroep kunnen komen bij de Koning.

In casu was deze termijn verstreken toen de aanvrager, geheel onverwacht, vernam dat er beroep was ingesteld. De aanvrager had dus, in de mening verkerend dat de verkavelingsvergunning definitief was geworden bij gebreke van een tijdige kennisgeving van een beroep bij de Koning, inmiddels en binnen die tijdsspanne, tot verkoop van de percelen kunnen overgaan.

Wanneer achteraf de verkavelingsvergunning door de Koning zou zijn geweigerd, dan zou de aanvrager percelen hebben verkocht die hoegenaamd niet krachtens een geldige verkavelingsvergunning voor woningbouw geschikt zijn.

Het laatsttijdig nakomen van het substantiële vormvereiste kan de eventueel inmiddels verrichte rechtshandelingen en daardoor veroorzaakte schade dus niet goedmaken.

Het terzelfder tijd ter kennis brengen van het beroep bij de Koning is overigens niet alleen in het belang van de

aanvrager opgelegd. Het is ook de waarborg voor de derden die handelen met de aanvrager. Het is ook en uiteindelijk een vormvereiste dat de gemeente zelf ten goede komt aangezien zij, dat is evident, door de (bedrogen) aanvrager en/of koper van het perceel kan worden aangesproken tot schadevergoeding.

Nu beweert de verzoekende partij weliswaar in haar laatste memorie dat nog geen enkel perceel is verkocht en dat dus de schending van de wet geen schade heeft kunnen veroorzaken.

Het is natuurlijk niet omdat geen verkoopakte is geregistreerd, dat er geen onderhandse verkoop kan hebben plaatsgehad.

De verzoekende partij verliest hier uit het oog dat zij — en daar gaat het om — het met uiterste zorgvuldigheid geregeld mechanisme van de wet elke tref- en rechtszekerheid ontnemt.

Het opgelegde vormvereiste moet immers en anderzijds de aanvrager in de mogelijkheid stellen na te gaan of het beroep bij de Koning tijdig is ingesteld en dus of de Koning er regelmatig kennis van kan nemen.

De laattijdige aanzegging heeft dat niet verholpen. De gemeente heeft immers aan de aanvrager enkel laten weten dat zij beroep had ingesteld. Zij heeft hem, in strijd met wat in de laatste memorie wordt beweerd, *nooit* medgedeeld *wanneer* dit beroep werd ingesteld.

Ten slotte, wanneer de gemeente niet terzelfder tijd de aanvrager in kennis stelt van haar beroep bij de Koning, berooft zij de aanvrager van de mogelijkheid te kunnen nagaan of de Koning zich uitsprekt binnen de termijn van zestig (+ vijftien) dagen bedoeld bij artikel 55, § 2, vierde lid, van de wet.

Meer nog, zij belet uiteindelijk de aanvrager een nuttig gebruik te maken van de rappelbrief bedoeld bij § 2, vijfde lid, van dat wetsartikel. Immers, het is de datum van het beroep bij de Koning die bepalend is voor de termijn waarbinnen de Koning uitspraak kan doen en die bijgevolg bepalend is voor het tijdstip waarop de rappelbrief geldig kan worden verstuurd.

Het is derhalve terecht dat de tegenpartij de gelijktijdige kennisgeving aan de aanvrager van het beroep bij de Koning als substantieel heeft aangemerkt en eruit heeft afgeleid dat het beroep van de gemeente als niet-ontvankelijk moet worden verworpen.

De verzoekende partij doet in een laatste memorie als *nieuw middel* gelden dat het ministerieel comité voor Vlaamse Aangelegenheden niet heeft beraadslaagd over het bestreden besluit, hetwelk derhalve zou zijn vastgesteld met schending van de alstoen van toepassing zijnde artikelen 10, 3° (en niet artikel 2) en 4 van de wet van 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen, in voorbereiding van de toepassing van artikel 107^{quater} van de Grondwet, gewijzigd bij de wet van 19 juli 1977.

Artikel 10, 3°, bepaalt dat ieder ministerieel comité voor gewestelijke aangelegenheden beraadslaagt over ieder ontwerp van wet of koninklijk besluit betreffende de in artikel 4 opgesomde aangelegenheden, waarvan de toepassing tot zijn gebied beperkt dient te blijven, en dat hem wordt voorgelegd door een van zijn leden of door de eerste minister. Het beleid inzake ruimtelijke ordening en stedenbouw wordt vermeld in artikel 4 van de wet.

De verzoekende partij betoogt dat het nieuwe middel

ontvankelijk is, aangezien de wetsbepaling waarvan de schending in het middel wordt aangevoerd, de bevoegdheid en dus de openbare orde raakt en aangezien de Raad van State derhalve zodanige schending ambtshalve zou moeten opwerpen.

Daargelaten de vraag of de aangevoerde wetsbepaling van openbare orde is, volstaat het vast te stellen in de eerste plaats dat het ministerieel comité voor Vlaamse Aangelegenheden slechts beraadslaagt over een beleidskwestie, onder meer in verband met de ruimtelijke ordening en stedenbouw wanneer de eerste minister of een van de leden van het comité erom verzoekt, en in de tweede plaats dat uit het dossier niet blijkt dat zodanig verzoek is gedaan.

Ik verwijs hier naar het arrest nr. 19.912 van 14 november 1979 in zake de Beroepsvereniging der Promotors voor Huisvesting en Ruimtelijke Ordening.

Ik besluit tot de verwerping van het beroep, kosten ten laste van de verzoekende partij.

Arrest

Gezien het verzoekschrift dat de gemeente Grimbergen op 12 maart 1979 heeft ingediend om de vernietiging te vorderen van het koninklijk besluit van 13 december 1978 waarbij het beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard dat door de gemeente Grimbergen werd ingesteld tegen het besluit van de bestendige deputatie van de provincieraad van Brabant van 30 juni 1977, dat het beroep inwilligt dat door Clementine H. werd ingesteld tegen de weigeringsbeslissing van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Grimbergen voor het verkavelen van gronden gelegen te Grimbergen aan de Lintsesteenweg;

Over de gegevens van de zaak

1. Overwegende dat de wezenlijke gegevens van de zaak kunnen worden samengevat als volgt:

1.1. Op 17 januari 1977 dient Clementine H. een aanvraag tot verkaveling in voor een terrein gelegen te Grimbergen (...), te verdelen in 3 kavels bestemd voor «residentiële constructies met familiaal karakter. Maximum 1 bewoonbaar niveau met kamers in dakruimte». Het terrein ligt volgens het bij koninklijk besluit van 7 maart 1977 vastgesteld gewestplan in de woonzone, waar verkavelingen voor residentiële bebouwing kunnen worden toegelaten.

1.2. Op 11 maart 1977 brengt de gemachtigde ambtenaar een voorwaardelijk gunstig advies uit.

1.3. Op 23 maart 1977 weigert het college van burgemeester en schepenen de verkavelingsaanvraag wegens de onvoldoende uitrusting van de voorliggende wegen.

1.4. Op 1 mei 1977 stelt Clementine H. beroep in bij de bestendige deputatie van de provincieraad van Brabant. Op 30 juni 1977 wordt haar beroep gedeeltelijk ingewilligd en krijgt zij een verkavelingsvergunning voor twee kavels langs de Lintsesteenweg.

1.5. Op 12 augustus 1977 stelt de gemeente Grimbergen tegen het besluit van de bestendige deputatie beroep in bij de Koning, «daar die verkaveling ... niet past in de agrarische zone van onze gemeente».

De gemeente zendt geen afschrift van dit beroepschrift aan Clementine H..

1.6. Slechts op 20 september 1977 laat het gemeentebestuur in de volgende termen aan Clementine H. weten

dat beroep werd ingesteld bij de Koning: «In antwoord op uw aangetekend schrijven van 14 september 1977 betreffende de in rand vermelde zaak, moeten wij U melden dat ons bestuur in beroep is gegaan bij de Koning, tegen de beslissing van de bestendige deputatie van Brabant van 30 juni 1977».

1.7. Bij het bestreden besluit wordt het beroep van de gemeente Grimbergen niet-ontvankelijk verklaard, omdat het beroep niet terzelfder tijd als het werd ingesteld, ter kennis van de aanvrager werd gebracht en het wegens het niet naleven van die substantiële vormvereiste als niet-ontvankelijk moet worden beschouwd.

1.8. Op 20 februari 1979 beslist het college van burgemeester en schepenen van de gemeente Grimbergen het onderhavige annulatieberoep in te stellen; op 29 maart 1979 geeft de gemeenteraad de vereiste machtiging.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid

2.1. Overwegende dat verwerende partij als exceptie van niet-ontvankelijkheid aanvoert dat verzoekende partij niet laat blijken van het rechtens vereiste belang; dat zij die exceptie toelicht met de volgende overwegingen:

— «dat bij koninklijk besluit van 7 maart 1977, houdende vaststelling van het gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse, de betrokken grond ingedeeld werd bij de woonzone voor residentiële bebouwing»;

— «dat, zelfs indien de Raad van State het bestreden koninklijk besluit zou vernietigen, de overheid, die opnieuw dient te beslissen over de ingediende verkavelingsaanvraag, gebonden zou zijn door de gebiedende voorschriften van het gewestplan, welke zich niet verzetten tegen de bewilliging van de aanvraag»;

2.2. Overwegende dat, naar luid van artikel 5.1.0 van het koninklijk besluit van 28 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en gewestplannen, woongebieden niet alleen bestemd zijn voor wonen, maar ook voor handel, dienstverlening, ambacht en kleinbedrijf, voor groene ruimten, voor sociaal-culturele inrichtingen, voor openbare nutsvoorzieningen, voor toeristische voorzieningen en voor agrarische bedrijven; dat derhalve bij een eventuele vernietiging van het bestreden besluit, de bevoegde overheid toch zou moeten oordelen of de aangevraagde verkaveling strookt met de goede plaatselijke aanleg, en dus de gevraagde vergunning in voorkomend geval zou kunnen weigeren; dat niet elke verkavelingsaanvraag voor terreinen gelegen in een woongebied automatisch moet worden toegekend; dat de exceptie van niet-ontvankelijkheid steunt op een verkeerd begrip van de draagwijdte van de bestemmingsvoorschriften van het gewestplan; dat zij dan ook juridische grondslag mist;

Ten aanzien van de rechtmatigheid van het bestreden besluit

3.1. Overwegende dat verzoekende partij als eerste middel aanvoert de schending van artikel 55, §2, eerste lid, van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw «doordat de verwerende partij het beroep ingesteld tegen het besluit van de bestendige deputatie van 30 juni 1977 als niet-ontvankelijk verwerpt onder voorwendsel dat dit beroep niet terzelfder tijd ter kennis van de aanvrager en van de minister werd gebracht,

«terwijl de mededeling van het beroep aan de aanvrager een vormvereiste is dat uitsluitend in het belang van betrokkene is ingesteld, ter vrijwaring van zijn rechten op verdediging,

«terwijl ter zake de aanvraagster in staat is gesteld haar standpunt uiteen te zetten,

«zodat de aanvraagster er geen belang bij heeft dit middel in te roepen en dit mocht ook niet ambtshalve door de Koning».

3.2. Overwegende dat bedoeld artikel 55, §2, eerste lid, bepaalt dat het beroep dat door het college van burgemeester en schepenen bij de Koning wordt ingesteld tegen een beslissing van de bestendige deputatie, «terzelfder tijd ter kennis van de aanvrager» moet worden gebracht; dat niet wordt betwist dat bedoelde aanzegging van het beroepschrift in het onderhavige geval niet «terzelfder tijd» is geschied; dat wel meer dan een maand na het indienen van het beroepschrift bij de Koning, aan aanvraagster werd medegedeeld dat beroep was ingesteld;

3.3. Overwegende dat de door artikel 55, §2, eerste lid, opgelegde verplichting het beroep terzelfder tijd aan de aanvrager aan te zeggen, een substantieel vormvereiste is; dat die verplichting wordt opgelegd niet alleen om aanvrager de gelegenheid te geven om op nuttige wijze voor de verdediging van zijn belangen op te komen, maar tevens om hem ervan in kennis te stellen dat de toegekende vergunning geschorst is totdat over het beroep uitspraak is gedaan; dat een latere aanzegging wel tot gevolg kan hebben dat de aanvrager alsnog nuttig voor de verdediging van zijn belangen kan opkomen, maar niet wegneemt dat aanvrager gedurende een bepaalde tijd onwetend is gebleven over het opschorten van de vergunning; dat de rechtszekerheid vergt dat aanvrager hiervan onmiddellijk in kennis wordt gesteld; dat derhalve de niet-naleving van de verplichting het beroep «terzelfder tijd» als het wordt ingesteld, ter kennis te brengen van aanvrager, niet kan worden goedge maakt door een latere aanzegging;

3.4. Overwegende dat het bestreden besluit dan ook terecht het beroep van de gemeente Grimbergen bij de Koning als niet-ontvankelijk heeft beschouwd;

4.1. Overwegende dat verzoekende partij als tweede middel aanvoert «de schending van de artikelen 2 en 4 van de wet van 1 augustus 1974» — bedoeld worden de artikelen 10, 3°, en 4 van die wet — «doordat het bestreden besluit, dat een aangelegenheid uitmaakt waarvoor een gewestelijk beleid geheel of ten dele verantwoord is, op voorstel van de staatssecretaris voor Streekeconomie en zonder voorafgaande beraadslaging van het ministerieel comité voor gewestelijke aangelegenheden, genomen werd, terwijl het bevoegd ministerieel comité had moeten beraadslagen over een ontwerp van koninklijk besluit dat verband hield met de ruimtelijke ordening en de stedenbouw, aangelegenheid waarvoor een gewestelijk beleid verantwoord is»;

4.2. Overwegende dat, zonder te moeten nagaan of de bewering van verzoekende partij op een juiste feitelijke grondslag steunt, het volstaat vast te stellen dat vormen die, zoals de raadpleging van het ministerieel comité voor gewestelijke aangelegenheden, enkel zijn opgelegd om de interne werking van de openbare diensten te verzekeren, niet als substantieel kunnen worden beschouwd; dat het middel in geen geval tot vernietiging van het bestreden besluit kan leiden,

Besluit:

Het beroep wordt verworpen.

NOOT—In tegenstelling tot de huidige Executieven van de gewesten en de gemeenschappen, aan wie de wet van 8 augustus 1980 beslissingsbevoegdheid heeft toegekend, bezaten de door de wet van 1 augustus 1974 ingestelde ministeriële comités voor gewestelijke aangelegenheden slechts een adviserende bevoegdheid.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER — 18 FEBRUARI 1981

Voorzitter: de h. Caron

Raadsheren: de hh. Verdoodt en Van Malderen

Advocaten: mrs. Tasnier loco Mares en Vandenbossche

Wegverkeer — Voorzienbare hindernis — Begrip.

Een voorzienbare hindernis in de zin van artikel 10.1, 3°, van het Wegverkeersreglement, waarvoor iedere bestuurder moet kunnen stoppen, is een hindernis die zich voordoet op een afstand die voldoende is opdat de bestuurder zou kunnen stoppen of een uitwijkingsmaneuver uitvoeren dat geen gevaar oplevert voor hem zelf of voor derden.

O.M.O.B. t/ Van E.

Overwegende dat de eerste rechter een behoorlijke uiteenzetting gaf van het voorwerp van de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde en van de feitelijke omstandigheden van de aanrijding, welke zich op 31 augustus 1978 voerde op de Ninoofsesteenweg te Sint-Jans-Molenbeek, tussen het voertuig van geïntimeerde en de wagen bestuurd door Lieven H., verzekerde van appellante; dat het hof naar deze uiteenzetting verwijst;

Overwegende dat er rechts van de wagens van voormelde bestuurders, die in de richting van Brussel reden, een voertuig geparkeerd stond;

Overwegende dat geïntimeerde zich een weinig naar links begaf om dit voertuig voorbij te rijden, toen uit de tegenovergestelde richting (vanuit Brussel) een bus kwam aangereden, welke foutief werd ingehaald door een niet vereenzelvigde bestuurder van een witte Mercedes, die de bus inhaalde over de doorlopende witte streep, zodat deze Mercedes terecht kwam op de rijstrook, bestemd voor de tegenliggers die naar Brussel reden;

Overwegende dat de eerste rechter terecht overwoog dat geïntimeerde door te remmen, om de Mercedes te ontwijken, geen fout beging, daar geïntimeerde inderdaad remde om veiligheidsredenen;

Overwegende nochtans dat de eerste rechter ten onrechte oordeelde dat H. verantwoordelijk is voor de aanrijding;

Overwegende dat geïntimeerde een duidelijk zicht had op het foutief inhaalmaneuver van de bestuurder van de Mercedes en onmiddellijk hierop kon reageren en tijdig tot stilstand komen;

Overwegende dat H. echter geen zicht had op gezegde

Mercedes, daar geïntimeerde zich geleidelijk naar links bewoog om het rechts van de steenweg geparkeerd voertuig voorbij te rijden;

Overwegende dat geïntimeerde aldus remde voor een voorzienbare hindernis, dit is een hindernis die zich voordoet op een afstand die voldoende is opdat de bestuurder kan stoppen of een uitwijkingsmaneuver uitvoeren, dat geen gevaar oplevert voor hem zelf of voor derden (Cass., 30 oktober 1961, *Pas.*, 1962, I, 232; Hof Brussel, 28 juni 1968, *R.G.A.R.*, 1969, 8220);

Overwegende dat in concreto dient nagegaan te worden of H. zich voor een voorzienbare of onvoorzienbare hindernis bevond, hetgeen een feitenkwestie is, waarover het hof op onaantastbare wijze oordeelt (Cass., 5 januari 1970, *Pas.*, 1970, I, 371);

Overwegende dat de eerste rechter ten onrechte als beginsel vooropstelt dat iedere bestuurder, op ieder ogenblik, in een bebouwde kom, moet kunnen stoppen voor elke hindernis (Cass., 12 december 1969, *Pas.*, 1970, I, 360);

Overwegende dat beide bestuurders op de keerzijde van de door hen ingevulde en ondertekende gemeenschappelijke ongevalsverklaring, vermeld hebben dat de bestuurder van de Mercedeswagen verantwoordelijk is voor de aanrijding;

Overwegende dat in het onderhavig geval het remmen door de voorligger (geïntimeerde) om veiligheidsredenen, voor H. een onvoorzienbare hindernis is geweest, enerzijds omdat hij geen zicht had op de Mercedes en anderzijds omdat hij redelijkerwijze niet moest verwachten dat door de fout van een derde (in casu van de onbekend gebleven bestuurder van de Mercedes), zijn normaal voorzichtige en rechtmatige verwachtingen in de war gebracht zouden worden en zijn voorligger genoopt zou worden plotseling, om veiligheidsredenen, te remmen (Cass., 29 maart 1971, *Pas.*, 1971, I, 694; Hof Brussel, 26 maart 1962, *J.T.*, 1962, 675);

Overwegende dat nu aan H. niet kan verweten worden dat hij niet heeft kunnen stoppen voor een niet voorzienbare hindernis en geïntimeerde niet bewijst dat H. met een onaangepaste of overdreven snelheid heeft gereden of geen voldoende afstand heeft gelaten te haren opzichte, geïntimeerde als oorspronkelijke eiseres niet ten genoegen van recht een fout in oorzakelijk verband met de aanrijding bewijst ten laste van H., zodat haar oorspronkelijke vordering als ongegrond dient afgewezen te worden;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 2 JUNI 1981

Voorzitter: de h. Meers

Raadsheren: de hh. Janssens en Vandeplas

Advocaten: mrs. Daelemans, Goosens, Heerman loco Van Rooy en Ickx

Leurhandel — Handelspraktijken (reizende verkoop) — Begrip handelsbeurs.

Een tentoonstelling van koopwaren is geen leurhandelsdaad. De verkoop of tekoopaanbieding in lokalen ge-

bruikt voor een handelsbeurs valt niet onder het verbod van art. 53 W.H.P.

Een handelsbeurs is een plaats waar een aantal handelaars voor een beperkte duur bij elkaar te vinden zijn en waar zij — min of meer georganiseerd — hun goederen in hun aantrekkelijkheid en/of nieuwigheid aan het publiek voorstellen, hopen dat hierdoor de verkoop van deze goederen zal worden gestimuleerd.

V.Z.W. N. t/ P.V.B.A. F. e.a.

De oorspronkelijke vordering van appellante voor de eerste rechter heeft tot doel:

1) de schendingen te doen vaststellen door geïntimeerden gepleegd van de bepalingen van de artikelen 20, 4°, 53, 54 en 54bis van de W.H.P.; 2) de staking te doen bevelen van de daden waarbij voormelde schendingen tot uiting komen, «meer bepaald het inrichten en uitstellen op de tentoonstelling genaamd Electro 80 van 1 tot 11 november 1979 in de zaak V. te Turnhout, of op welk ander tijdstip elders in het arrondissement — en van gelijkaardige tentoonstellingen in de toekomst; (...)

Overwegende dat het bestreden vonnis (Turnhout, 16 november 1979) terecht onderstreept dat de door appellante gewraakte (en geplande) tentoonstelling niet tegelijk kan gesanctioneerd worden als verboden leurhandel (op grond van art. 54 W.H.P.) en als verboden reizende verkoop (art. 53 W.H.P.) zodat «het vereist is de gewraakte handeling bepaald te kwalificeren»; dat partijen dit principieel standpunt van de eerste rechter trouwens niet betwisten;

A. Schending van art. 54 W.H.P.

Overwegende dat het vonnis oordeelt dat de inrichting van de litigieuze tentoonstelling geen inbreuk op de wetgeving inzake leurhandel vormt daar niet bewezen is dat deze tentoonstelling «het vooropgestelde informatiekarakter miskent, bepaaldelijk of deze activiteit gepaard gaat met het daadwerkelijk en onmiddellijk afsluiten of uitlokken van verkopen»;

Overwegende dat appellante het vonnis verwijt een nieuw criterium voor leurhandel te scheppen door te stellen dat leurhandel het onmiddellijk verhandelen van goederen veronderstelt;

Overwegende dat appellante ten onrechte meent dat door de eerste rechter een «nieuw criterium» voor leurhandel wordt voorgesteld; dat immers het onmiddellijk en rechtstreeks verkopen of minstens te koop aanbieden te beschouwen is als het eerste en meest wezenlijke bestanddeel van leurhandel in de zin van het K.B. nr. 82 van 28 november 1939 (houdende reglementering van de leurhandel) zodat, wanneer niet rechtstreeks en onmiddellijk verkocht wordt of minstens te koop aangeboden wordt, er eenvoudig geen sprake kan zijn van leurhandel;

Overwegende dat voormelde vaststelling duidelijk blijkt uit de eerste zin van art. 2 van het K.B. («Wordt als leurhandel beschouwd ... de verkoop of het te koop aanbieden aan de gebruiker ...»); dat de overige bepalingen van dit artikel andere criteria aanduiden nopens de plaats waar verkocht wordt en de personen die verkopen of te koop aanbieden; dat trouwens het arrest van het hof van beroep door appellante aangehaald (van 27 juni 1975) betrekking had op een «tentoonstelling voor verkoop in het klein van tapijten...»;

Overwegende dat de eerste rechter terecht tot het besluit is gekomen dat uit geen enkel element blijkt dat de litigieuze (geplande) tentoonstelling de bedoeling had daadwerkelijk en onmiddellijk te verkopen of te koop aan te bieden; dat uit de voorgebrachte stukken blijkt dat de bedoeling was «tentoon te stellen ...» (zie inschrijvingsformulier, verzonden aan de kandidaat-exposanten); dat het «reglement» uitsluitend gewag maakt van «tentoonstelling», van «exposanten», van «demonstraties» en van «bezoekers» (en niet van kopers of aspirant-kopers);

Overwegende dat de vanzelfsprekende hoop van de exposanten dat door de tentoonstelling de handel in en de verkoop van de tentoongestelde goederen bevorderd zouden worden niet van die aard is dat de tentoonstellingsactiviteiten als leurhandel kunnen worden aangemerkt;

Overwegende dat, nu is vastgesteld dat de eerste voorwaarde (verkoop of te koop aanbieden) voor leurhandel niet vervuld is, de overige beschouwingen en motieven van appellante betreffende de publieke toegankelijkheid van de zaal V., betreffende het al dan niet specifiek bestemd zijn van deze zaal voor verkoop en dergelijke overbodig en irrelevant zijn;

Overwegende dat, t.a.v. de leurhandel, de eerste rechter juist heeft geoordeeld;

B. Schending van art. 53 W.H.P.

Overwegende dat het vonnis terecht vaststelt dat het begrip «reizende verkoop» van art. 53 W.H.P. ruimer (dan leurhandel) is in die zin dat een activiteit «waarin het informeren van de aspirant-koper op het onmiddellijk verhandelen van goederen primeert» als reizende verkoop kan worden aangemerkt;

Overwegende dat het vonnis een aantal feitelijkheden vaststelt en beschrijft en deze beschrijving hier wordt overgenomen; dat de juistheid van deze feitelijkheden moet worden bevestigd en trouwens als dusdanig door appellante niet wordt betwist;

Overwegende dat de kernvraag is of daar feitelijke activiteiten gepland waren in «lokalen gebruikt voor een handelsbeurs» in de zin van art. 53, in fine, van de W.H.P.;

Overwegende dat appellante terecht onderstreept dat de wetgever het begrip «handelsbeurs» niet definieert noch voor de toepassing ervan criteria aanbiedt;

Overwegende dat dan ook onmiddellijk moet worden beklemtoond dat de enkele criteria door appellante minstens impliciet aangehaald (exposanten zouden elkaar moeten kennen, tijdelijke animus societatis onder de exposanten, geen vermenigvuldiging van beurzen, de organisator zou een delegatie moeten hebben van een handelaarsverband ...) geen steun in wettelijke bepalingen vinden;

Overwegende dat evenmin de criteria aangehaald in de door appellante voorgebrachte documenten uitgaande van het Ministerie van Economische Zaken (belangrijkheid — ruimere bekendmaking van de producten en uitbreiding van de handelsrelaties als doel — periodieke terugkeer) enige wettelijke grondslag hebben;

Overwegende dat een handelsbeurs voorkomt als een plaats waar een aantal handelaars voor een beperkte duur bij elkaar te vinden zijn en waar zij — min of meer georganiseerd — hun goederen in hun aantrekkelijkheid en/of nieuwigheid aan het publiek voorstellen, hopen dat hier-

door de verkoop van deze goederen zal worden gestimuleerd; dat de litigieuze tentoonstelling, zoals tot uiting komend in de voorgebrachte stukken (uitnodiging tot de kandidaat-exposanten, inschrijvingsformulier, reglement) hieraan blijkt te beantwoorden;

Overwegende dat geen motieven voorhanden zijn om staande te houden dat de wetgever (in art. 53 W.H.P.) een aantal bijzondere criteria op het oog had en aan een andere handelsbeurs dacht dan die welke in voorgaande alinea zijn beschreven; dat uit niets blijkt dat bij het organiseren van de litigieuze tentoonstelling de bedoeling te vinden is bepaalde wettelijke voorschriften te ontduiken en/of lokale handelaars onder druk te zetten zodat zij «verplicht zouden zijn deel te nemen uit vrees voor vreemde mededinging»;

Overwegende dat de eerste rechter terecht aanvaard heeft dat de litigieuze tentoonstelling er een is in lokalen gebruikt voor een handelsbeurs (art. 53, in fine, W.H.P.) zodat deze wettelijke bepaling niet werd geschonden;

C. Schending van art. 20, 4°, W.H.P.

Overwegende dat, nu geen schending dient te worden vastgesteld van de artikelen 53 en 54 W.H.P., er geen overtreding gepleegd werd van art. 20, 4°, W.H.P.;

Overwegende dat het hoger beroep ongegrond is; (...)

NOOT—1. Het afgedrukte arrest neemt stelling t.a.v. het inrichten van en uitstellen van waren op een tentoonstelling in een lokaal gebruikt voor handelsbeurzen. In navolging van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Turnhout beschouwt het hof deze activiteit noch als leurhandel, noch als reizende verkoop. De conclusie kan juist zijn maar de motivering is bevreemdend.

a. Het hof onderzoekt in de eerste plaats de eventuele toepassing van de wetgeving op de leurhandel. Uitgaande van de vaststelling dat het niet bewezen is dat de tentoonstelling gepaard gaat met het daadwerkelijk en onmiddellijk afsluiten of uitlokken van verkopen concludeert het hof: de aangevochten praktijk is geen leurhandel.

Het komt me voor dat hier wel wat overhaast te werk werd gegaan. Een tentoonstelling kan inderdaad een tekoopaanbieding impliceren. Voldoende is bv. dat de tentoonstelde goederen geprijsd zijn (J. Limpens e.a., *La Vente*, nr. 63; zie ook Y. Schoentjes-Merchiers, «Propositions, pourparlers et offre de vente», *R.C.J.B.*, 1971, 224-234). In deze eventualiteit is er immers tekoopaanbieding en valt de aangevochten handeling onder de toepassing van art. 2 van het K.B. nr. 82 van 28 november 1939.

b. Het hof overweegt dan nog een tweede mogelijkheid: «wanneer niet rechtstreeks en onmiddellijk verkocht wordt zou er geen leurhandel zijn». Wat verstaan wordt onder rechtstreeks en onmiddellijk verkopen wordt niet gepreciseerd. In de mate dat hieronder begrepen zou zijn de onmiddellijke levering van het verkochte past het in herinnering te brengen dat de rechtspraak een andere richting uitgaat (Hof Luik, 30 november 1950, *J.L.*, 1950-51, 138, voorziening in cassatie verworpen, door Cass., 23 april 1950, *Pas.*, 1951, I, 107).

2. Het hof toetst vervolgens de aangevochten handeling aan het bepaalde in art. 53 W.H.P. (verbod van reizende verkopen). Volgens art. 53, tweede lid, wordt de verkoop, het aanbod tot verkoop of de uitstalling met het

oog op de verkoop in de lokalen gebruikt voor een handelsbeurs niet als reizende verkoop aangemerkt.

Voldoende is dus — en dat wordt vaak over het hoofd gezien — dat de hierboven vermelde activiteiten plaatshebben in de lokalen gebruikt voor een handelsbeurs om de toepassing van art. 53 uit te schakelen. Het is dus niet nodig dat door de betrokken handelaar aan een handelsbeurs wordt deelgenomen.

Het hof van beroep heeft dit vrij curieus aspect van art. 53 wel enigszins uit het oog verloren om zich te bezinnen over de betekenis van het begrip handelsbeurs, een begrip dat door de wetgever niet is gedefinieerd.

Het hof geeft de volgende definitie: «Een handelsbeurs komt voor als een plaats waar een aantal handelaars voor een beperkte duur bij elkaar te vinden zijn en waar ze — min of meer georganiseerd — hun goederen in hun aantrekkelijkheid en/of nieuwigheid aan het publiek voorstellen, hopen dat hierdoor de verkoop van deze goederen zal worden gestimuleerd».

Los van het feit dat deze bepaling de m.i. noodzakelijke, zij het dan ook tijdelijke animus societatis terzij schuift geeft het hof de indruk dat het diende te onderzoeken of de op het matje geroepen handelaars ja dan neen een handelsbeurs hebben willen organiseren of aan een dergelijke handelsbeurs hebben willen deelnemen. Zoals hierboven is gezegd was zulks niet nodig om de toepassing van art. 53 uit te schakelen. Te onderzoeken was of het lokaal waar zij opereerden gebruikt wordt voor een handelsbeurs.

3. Toch wens ik even het hof te volgen en te aanvaarden dat de aangevochten verrichting een handelsbeurs was.

Als het een handelsbeurs is dan is de stelling: het gaat slechts om een tentoonstelling, onjuist. Daartegenover staat dat de tekoopaanbieding en de verkoop naar aanleiding van een handelsbeurs op grond van art. 8, 8°, van het K.B. nr. 82 luidens de toepassing van de leurhandelswetgeving werd verricht. Het hof kon dus daar op steunen om de aangevochten handeling te legitimeren.

4. Ten slotte is er nog op te merken dat het hof ter zake van de toepassing van art. 20, 4°, terecht beslist: «Nu geen schending dient te worden vastgesteld van de artt. 53 en 54 WHP werd er geen overtreding gepleegd op art. 20, 4°, WHP».

In het arrest van 3 februari 1981 (cf. supra) had hetzelfde hof het wel anders gezien m.i. ten onrechte.

Paul De Vroede

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

KORT GEDING — 6 FEBRUARI 1981

Voorzitter: de h. Van Camp

Advocaten: mrs. Schoenaerts en Clinck

Bevoegdheid — Kort geding — Stedebouwwet — Onderscheid tussen verbouwings- en instandhoudingswerken — Opheffing van het bevel tot staking.

De bepalingen van de Stedebouwwet beperken de vrije uitoefening van de private rechten. Ze dienen derhalve beperkend geïnterpreteerd te worden. Wanneer er een

ernstige betwisting ontstaat over de aard van de ondernomen werken, is de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, rechtdoende in kort geding, bevoegd om de opheffing van het bevel tot staking te bevelen in afwachting van de beslissing van de rechtbank ten gronde.

V.P. t/ Gemeente Wilrijk

Overwegende dat de eis opheffing beoogt van het bevel tot staking van het werk door eiser ondernomen op de bovenverdieping van de achterbouw op het pand te Wilrijk (...);

Overwegende dat volgens beschrijving door de verbalisanten in het P.V. van 18 november 1980 het werk bestaat in het optrekken van een vijftal muurtjes in rode snelbouwsteen op de bovenverdieping, boven een voormalige stal onder een schuin vervallen pannendak;

Overwegende dat de verbalisanten de indruk hadden dat «indien de muren beschilderd en beplaasterd worden, en er deuren in de openingen aangebracht worden, het geheel als 'woning' zou kunnen fungeren»;

Overwegende dat alleszins de verbalisanten bevestigden «dat geen aanvang werd genomen met enig ander werk»; dat ze in hun P.V. zelf op blz. 2 in fine spreken van 'herstelwerken' en van uitvoering van 'instandhoudingswerken';

Overwegende dat de verbalisanten vaststelden dat er achter het gebouw oude houten deuren, balken, houten platen en plaasterplaten lagen waarvan de dochter van eiser verklaart dat ze afgebroken werden op de eerste verdieping met zelfde indeling, en waarvan zekere V.-V. en Louis V. schriftelijk bevestigen dat ze bewoond werden door hun familielid Constant V. van 1952 tot 1960;

Overwegende dat te goeder trouw kan worden aanvaard dat voorheen reeds de zolder ingedeeld door middel van houten en plaasterplaten, afgesloten was met deuren;

Overwegende dat eiser staande houdt dat voor het louter vervangen van deze indelingen geen vergunning vereist is aangezien ze slechts instandhoudingswerken of onderhoudswerken zouden uitmaken, naar luid van artikel 44, § 1, 1°, der wet op stedenbouw;

Overwegende dat vooraf het argument van verweerster als zou eiser niet gerechtigd zijn zich te beroepen op deze vroeger bestaande toestand daar deze indelingen op de bovenverdieping niet voorkomen op het destijds ingediende plan tot heroprichting van het door bominslag vernielde gebouw, zeer betwistbaar is nu deze indeling gebeurde geruime tijd voor de wet op stedenbouw en ruimtelijke ordening en klaarblijkelijk moest gekend zijn door het plaatselijke bestuur;

Overwegende verder dat dient te worden herinnerd aan de logische algemene rechtsbeginselen; dat de bepalingen der wet van 29 maart 1962 en in het bijzonder de verplichtingen opgelegd door artikel 44, uitzonderingen uitmaken op het vrije beschikkings- en handelsrecht van de eigenaar over zijn eigendom; dat ze derhalve beperkend moeten worden geïnterpreteerd;

Overwegende dat artikel 44 geen bepaling geeft van hetgeen enerzijds onder verbouwingswerken en anderzijds onder instandhoudings- of onderhoudswerken dient te worden verstaan, zodat in geval van redelijke twijfel het de rechter is van de grond der zaak, en niet het bestuur, die uiteindelijk zal dienen te beslissen over de aard der uitgevoerde werken; dat de rechter ten gronde in casu de

correctionele rechtbank blijkt te zijn ingeval het parket meent te moeten vervolgen;

Overwegende dat in afwachting hiervan, in geval van redelijke twijfel, voorrang dient te worden gegeven aan de vrije uitoefening van het eigendomsrecht door eiser, op zijn risico wel te verstaan en onder voorbehoud van eventuele sancties, wanneer zoals ter zake de werken niemand benadelen en de toestand gemakkelijk zou kunnen worden hersteld;

Overwegende dat de rechtspraak oordeelde dat instandhoudingswerken erin bestaan een zaak ongeschonden of in dezelfde staat te bewaren en het onderhoud betrekking heeft op de zorgen en de herstellingen noodzakelijk voor het bewaren in goede staat van zekere zaken; dat de wetgever deze begrippen in hun gewone en gebruikelijke betekenis heeft aangenomen, zoals dakvernieuwing of herbouwen van een beschadigde muur (zie rapport Hambye en Merchiers, *Parl. St. Senaat*, 1969-1970, nr. 525); dat aldus de heropbouw van de twee zijmuren van een hangar instandhoudings- en herstellingswerken waren die de vroeger bestaande constructie niet hebben gewijzigd, noch wat haar vorm, noch wat haar volume, noch wat haar statuut betreft, zodat geen voorafgaande vergunning vereist was (Rb. Luik, 12 december 1972, *Ruimtelijke Ordening*, Die Keure 1e aanleg 20/1);

Overwegende dat de minister van Openbare Werken in zijn antwoord op de vraag nr. 38 van de heer Bogaert van 31 juli 1962 duidelijk zei dat de bewoordingen van artikel 44 van de wet van 29 maart 1962 redelijk geïnterpreteerd moeten worden, in zoverre zelfs dat in geval van inwendige verbouwingen op het vergunningsformulier de gemeente de tekst moet aanbrengen «advies geacht gunstig te zijn met toepassing van punt 7 van de Min. Circ. van 21 april 1962»;

Overwegende dat uit dit alles volgt dat er ernstige twijfel bestaat over de aard van de door eiser uitgevoerde werken, zodat hij niet a priori mag worden beknot in de uitoefening van zijn private rechten in afwachting van het oordeel ten gronde;

Om die redenen,

Bij toepassing van artikel 68, § 3, der wet van 29 maart 1962, als gewijzigd door artikel 24 der wet van 22 december 1970;

Verklaren de eis ontvankelijk en in volgende mate gegrond binnen de grenzen onzer bevoegdheid in kort geding;

Schorsen het bevel tot staking der werken op de bovenverdieping van de achterbouw van het pand gelegen te Wilrijk (...)

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE GENT

29 JUNI 1981

Voorzitter: de h. Petit

Rechters: de hh. Van Waerebeek en Matthys

Openbaar ministerie: de h. Fiers (andersluidend advies)

Advocaten: mrs. Jonnaert loco Tavernier en Van

Hauwaert loco Van Boekhoven

Bevoegdheid — Vrederechter — Eis tot vernietiging van een handelshuurovereenkomst.

De vrederechter is bevoegd om kennis te nemen van een eis tot vernietiging van een handelshuurovereenkomst gesloten door de voogd van een minderjarige zonder de toestemming van de familieraad en de homologatie van de rechtbank van eerste aanleg.

S. t/ N.V. I.

Overwegende dat eiseres bij dagvaardingsexploot van 28 april 1981 voor de vrederechter van het derde kanton te Gent de nietigheid vordert van de handelshuurovereenkomst welke op 9 oktober 1974, op een ogenblik dat zij minderjarig was, door haar voogd met verweerster afgesloten werd;

Overwegende dat zij van oordeel is dat haar voogd om de toestemming van de familieraad en de homologatie van de rechtbank van eerste aanleg had moeten verzoeken;

Overwegende dat eiseres vraagt dat verweerster, na vernietiging van de handelshuur, het onroerend goed vrij te harer beschikking zou stellen en haar 15.000fr. per maand bezettingsvergoeding zou toekennen vanaf de dagvaarding tot op het ogenblik van de effectieve terbeschikkingstelling; dat bij conclusie van 15 januari 1981 104.481fr. achterstallige huur gevorderd wordt;

Overwegende dat de vrederechter bij vonnis van 27 mei 1981 opwerpt dat de oplossing van het geschil niet kan worden gevonden in de handelshuurlwetgeving en, aangezien de eis op meer dan 100.000fr. werd geschat, hij volstrekt niet bevoegd is;

Overwegende dat de vrederechter met toepassing van artikel 640 van het Gerechtelijk Wetboek de zaak naar de arrondissementsrechtbank verwees;

Overwegende dat artikel 591, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek de vrederechter, ongeacht het bedrag van de vordering, volstrekt bevoegd verklaart voor de geschillen betreffende de verhuur van onroerende goederen en van de samenhangende vorderingen die ontstaan uit de verhuur van de overeenkomst;

Overwegende dat de onderhavige vordering tot vernietiging van een handelshuurovereenkomst geen geschil is naar aanleiding van die overeenkomst maar een geschil nopens de geldigheid van de overeenkomst zelf;

Overwegende dat het niet is omdat de vordering tot nietigheid steunt op regels van het burgerlijk recht dat een rechter onbevoegd zou worden om over een geschil nopens de geldigheid van een overeenkomst behorend tot zijn volstreekte bevoegdheid uitspraak te doen; dat een geschil nopens de geldigheid van een overeenkomst, een geschil is omtrent die overeenkomst;

Overwegende dat de vordering van eiseres wegens de nietigheid van de overeenkomst, die zij meent te mogen invoeren doch die door tegenpartij betwist wordt, uiteindelijk leidt tot een vordering wegens uitzetting en van een schadevergoeding wegens de onrechtmatige «bezetting»; dat een dergelijk geschil onbetwistbaar tot de kennisneming van de vrederechter behoort (art. 591, 1°, Ger. W.);

(...)

BENELUXRECHT**Jaarvergadering 1981 van de Vereniging voor vergelijking van het recht in België en Nederland.**

De Vereniging voor de vergelijking van het recht in België en Nederland hield haar jaarvergadering te Gent op 27 en 28 november 1981.

Tijdens de openingszitting werd hulde gebracht aan de nagedachtenis van wijlen C.H.F. Polak, oud-minister van Justitie in Nederland en actief lid van de Vereniging.

De Belgische sectie coöpteerde mevrouw Françoise Thomas als lid van de afdeling Strafrecht in opvolging van raadsheer Theo Versée, die ontslag nam om gezondheidsredenen.

Gedurende anderhalve dag werd in de onderscheidene afdelingen van gedachten gewisseld over de drie thema's die ter bespreking werden gesteld op basis van de ingediende preadviezen, zoals blijkt uit de hiernavolgende deelvragen.

Op de volgende jaarvergadering in Nederland (november 1982) zullen de volgende thema's worden behandeld: 1) Vergelijkend procesrecht voor de Raad van State (Publiek Recht); 2) Voorbereidende handelingen bij het stellen van een strafbare daad (Strafrecht); 3) Het stakingsrecht en de lock-out (Privaatrecht).

*Marcel Storme
Secretaris van de
Belgische sectie.*

**Afdeling Staatsrecht
Het gezag over de politie**

Bij de aanvang van de vergadering bracht de voorzitter onder de aandacht dat, ter zake van het gezag over de politie, de volgende vier vraagpunten dan wel feiten zich én in Nederland én in België manifesteerden: 1. taakomschrijving van de politie; 2. gezag over en beheer van het politie-apparaat zijn niet, althans niet steeds in dezelfde handen verenigd; 3. het gezag is verspreid over verschillende gezagdragers; 4. ook het beheer is verdeeld over diverse instanties.

Daaruit komen de volgende vragen naar voren: a. Kan deze verwarringwekkende stand van zaken niet door een wetgevend ingrijpen verbeterd worden? b. Als het wetelijke kader niet gewijzigd wordt, kunnen de diverse politietaken qua gezag en beheer niet beter gecoördineerd worden?

De eerste bespreking, algemeen van aard, leverde direct de vaststelling op dat het bestaan van verscheidene politiekorpsen (gemeentelijke of rijks politie; gemeentelijke politie en rijkswacht) en van een gedeeld gezag een goede zaak is, omdat zij de vrijheid van de burgers ten goede komt; monopolie van gezag en beheer kan althans een bedreiging voor die vrijheid zijn.

De taakomschrijving van de politie leverde moeilijkheden op, mede omdat het onderscheid tussen het handhaven van de openbare orde en de strafrechtelijke rechtshandhaving niet duidelijk te omschrijven valt. Wijzigingen in de samenleving brengen verder mee dat afgebakende

taakomschrijving, in een aantal gevallen althans, moeten wijken voor een probleemgerichte aanpak, waarbij alle aspecten van het politietoetreden aan bod komen. Er werd ook nogal aandacht besteed aan de vraag, of de preadviezen het onderwerp niet te veel of zelfs uitsluitend vanuit een statelijk of institutioneel denken hadden benaderd en daarbij de benadering vanuit de samenleving, of vanuit een functioneel denken verwaarloosd hadden. Van de zijde van de preadviseurs werd gesteld dat deze dichotomie niet opging, omdat althans getracht werd een standpunt in te nemen dat met beide benaderingswijzen rekening hield.

Aan het einde van de algemene bespreking was men het erover eens als vraagpunt te behandelen of de rijksoverheid al dan niet behoefte heeft aan een extra-beschikingsmacht over een nationale politie.

Dit was dan het eerste punt van de namiddagvergadering. Hoewel bij sommigen grote twijfel bestond over de wenselijkheid van een centraal politieapparaat, zij het dat zij coördinatie, maar dan gepaard aan een ernstige controle, op provinciaal niveau wel wenselijk achten, was een meerderheid gewonnen voor een dergelijke nationale politie, wegens de nodige afstand die gezagdragers bij bepaalde moeilijkheden die een politietoetreden vergen, moeten kunnen opbrengen, omwille ook van een gecoördineerde aanpak die bij sommige problemen vereist is (bv. terrorisme). Naar voren kwam dat het parlement in Nederland een grotere controle uitoefent inzake politioneel beleid, terwijl in België de controle voornamelijk in de regering binnenskamers geschiedt.

De vergadering kan, althans in ruime meerderheid, instemmen met het standpunt dat bij «zachte» moeilijkheden de lokale politie dient op te treden, en dat de nationale politie alleen bij «harde» moeilijkheden kan worden ingeschakeld.

Het aanvaarden van een op nationale leest geschoeide politie voor sommige taken doet geen afbreuk aan het belang dat de vergadering hecht aan een degelijke controle. Een fundamentele wijziging aan de bestaande politiestructuren is niet mogelijk zonder een wijziging van het staatsbestel.

De tweede vraag handelde over de coördinatie van de diverse gezagdragers en van de diverse politiekorpsen.

Na een uiteenzetting over het (Nederlandse) «driehoeksoverleg» (openbaar ministerie, burgemeester, korpschef), waarbij aan de orde werd gesteld de draagwijdte van dat overleg (niet gericht op gezamenlijke, collectieve beslissingen; de beslissingen blijven voor rekening van iedere gezagdrager; overleg kan gestructureerd zijn, en tot een beleid op lange termijn leiden, dan wel alleen in crisissituaties voorkomen, en dan is beleid op korte termijn gericht), en over de vraag in hoeverre bevoegdheid en gezag nog automatisch samengaan; na discussie over deze punten was de vergadering van mening dat driehoeksoverleg gericht is op beslissingen, maar dan niet gezamenlijke, collectieve beslissingen, en op beleid (al dient het dan volgens sommigen om een gestructureerd overleg te gaan); verder, dat overleg de individuele verantwoordelijkheid voor ieders taakuitoefening onverlet laat. Belangrijk is ook dat dit overleg niet belet, maar juist noodzakelijk maakt dat de burgemeester bij de gemeenteraad (of bevoegde commissie) verantwoording aflegt over het gevoerde beleid en de genomen beslissingen en dat het openbaar ministerie aan de gemeenteraad c.q. commissie

informatie en uitleg verstrekt; dit contact dient tot overleg te leiden. Sommigen vonden dat het contact tussen burgemeester en de betreffende raadscommissie zo mogelijk tot stand dient te komen vóór de gebeurtenissen waarvan men vermoeden kan dat zij tot politietoetreden zullen nopen. De vergadering is ook van mening dat coördinatie via overleg niet een panacée is, maar dat in het algemeen coördinatieoverleg beter is dan ongecoördineerd optreden van de gezagdragers. In het driehoeksoverleg is de politiefchef geen gelijksoortige gesprekspartner: hij blijft ondergeschikt aan openbaar ministerie en burgemeester. De vergadering stelt vast dat in België van enige coördinatie tussen burgemeester, politie/rijksmacht en openbaar ministerie nauwelijks sprake is. Samenvattend komt de vergadering tot de volgende besluiten: (driehoeks)overleg als middel tot coördinatie is wenselijk; dit overleg hoort niet op collectieve beslissing gericht te zijn. Dit overleg moet niet door de wetgever geïnstitutionaliseerd worden, maar er is wel behoefte aan inventarisatie en evaluatie. Driehoeksoverleg moet gekoppeld worden aan contacten tussen gemeenteraad of commissie enerzijds en burgemeester en openbaar ministerie anderzijds. Vanuit België wordt de ontwikkeling in Nederland met belangstelling gevolgd.

Er wordt vastgesteld dat hiervoor alleen twee actuele coördinatieproblemen zijn besproken, maar dat er daarnaast in beide landen nog vele overblijven.

Marc Boes

Afdeling strafrecht

Het onrechtmatig verkregen bewijs in strafzaken

De vergadering begon met een uiteenzetting van de preadviseurs.

De heer L. Dupont wees er nadrukkelijk op dat twee algemene beginselen aan de basis liggen van de bewijsregeling in strafzaken: 1° de principiële vrijheid van de bewijsmiddelen; 2° de vrije beoordeling van de bewijzen door de rechter. Deze beginselen zijn echter onderworpen eensdeels aan de algemene rechtsprincipes van het strafrecht en anderdeels aan strikt juridische procedurale regelen.

Het verkregen bewijsmateriaal door rechtens ongeoorloofde technieken of intrinsiek onwettig gedrag heeft als sanctie de absolute nietigheid. Rechtens ongeoorloofde technieken tasten immers de menselijke waardigheid aan. Art. 3 van het EVRM bepaalt o.m. dat niemand mag worden onderworpen aan folteringen, noch aan onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen.

Hetzelfde geldt ten aanzien van het intrinsiek onwettig gedrag, zoals provocatie, onrechtmatig fysiek geweld, en dgl.

De heer A. Vandeplas karakteriseerde eerst de verschillende types van onrechtmatig verkregen bewijs: 1° de op onwettige wijze verkregen informatie door overtreding van de wet of door het plegen van een strafbaar feit; 2° het ongeoorloofde bewijs in strafzaken (in strijd met de wet, het EVRM en de beginselen van een fair proces); 3° de informatie verkregen op onwettige wijze; 4° de vormelijke onregelmatigheden zoals bv. een door een territoriaal niet bevoegd persoon opgemaakt proces-verbaal.

Vervolgens besprak hij de onderscheiden sancties zoals: 1° de nietigheid, die meebrengt dat de onwettige

stukken als bewijsmateriaal moeten worden geweerd; 2° de devaluatie van het verkregen bewijsmateriaal door nietnaleving van bepaalde vormvoorschriften.

Na deze uiteenzettingen merkte de Nederlandse preadviseur, mr. Schalken, op dat op bepaalde punten België verder stond dan Nederland, bv. inzake de verwijdering van bepaalde stukken uit het dossier. Zijn belangwekkend rapport is inmiddels aangevuld onder de titel «Zelfkant van de rechtshandhaving» al bij Gouda Quint te Arnhem is verschenen.

Bij de daaropvolgende discussie bleek, dat zowel de Nederlandse als de Belgische leden van de sectie het erover eens waren dat onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal als grondslag voor het rechterlijk oordeel moet kunnen worden gediskwalificeerd.

Een «juridificering» van onwettig verkregen informatie werd niet mogelijk geacht maar de wens werd uitgedrukt, dat het openbaar ministerie toezicht zou moeten houden en zo nodig disciplinair optreden.

Daarna werd overgegaan naar vraag 2 die als volgt luidde: a) is toepassing van de regel, dat onrechtmatig verkregen bewijs buiten de bewijsvoering dient te worden gehouden, verenigbaar met het bestaande systeem van strafvordering? b) behoren aan de toepassing van die regel beperkende voorwaarden te worden verbonden?

Op de vraag sub a werd zonder meer ja geantwoord terwijl de vraag sub b aanleiding gaf tot een levendige discussie.

M.b.t. de derde vraag of de wet regels moet bevatten t.a.v. de wijze waarop onrechtmatig verkregen bewijs door de rechter terzijde moet worden gelegd werd eerst een overzicht gegeven van de stand van zaken in de onderscheiden rechtssystemen. Na bespreking kwam de vergadering tot de conclusie, dat de vraag eigenlijk de opportuniteit betrof van het formuleren van procedurale regels m.b.t. het weren van onrechtmatig verkregen bewijs uit het strafproces. Zij was van oordeel dat hiervoor de tijd nog niet rijp was en de rechtspraak haar voorbereidend werk moest voortzetten.

Eddy Desmet

Afdeling Privaatrecht

Het ambtshalve aanvullen van rechtsgronden

Preadvisers: prof. E. Krings en mr. B. Deconinck (België) en prof. T.A.W. Sterk (Nederland)

1. In het proces hebben zowel de partijen als de rechter een eigen functie te vervullen. Zo behoort het o.m. tot de bevoegdheid van de partijen om te beslissen over het al dan niet instellen van een vordering, en de grenzen van het geschil te bepalen. De rechter daarentegen dient een oplossing te vinden voor het bij hem aanhangig gemaakte geschil, door toepassing van rechtsregels op de door partijen gestelde feiten.

M.b.t. de vaststelling van de toepasselijke rechtsregels rijst de vraag naar de autonomie van de rechter. Uit de discussie in de afdeling blijkt dat drie hypothesen moeten worden onderscheiden.

In een eerste hypothese hebben partijen enkel feiten ingeroepen, en *geen* toepasselijke rechtsregel aangeduid. De eiser vordert bijvoorbeeld schadevergoeding, en stelt daarvoor feiten; geen der partijen specificeert of de eis

resp. het verweer steunt op een aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad dan wel op een contractuele aansprakelijkheid. In die hypothese is de rechter verplicht zelf na te gaan welke rechtsregel toepasselijk is. Uiteraard is hij begrensd door de feiten die door de partijen ten grondslag van hun eis resp. hun verweer worden aangevoerd. De feiten vormen trouwens ook de enige begrenzing aan de autonomie van de rechter. Op dit punt lijkt er geen verschil te bestaan tussen België en Nederland.

In een tweede hypothese zijn partijen het *eens* over de toepasselijkheid van een bepaalde rechtsregel, bijvoorbeeld een regel i.v.m. de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad. In Nederland behoudt de rechter dan niettemin het recht om na te gaan of die rechtsregel inderdaad toepasselijk is. Zo de rechter bijvoorbeeld vaststelt dat partijen een verkeerde kwalificatie aan de feiten gegeven hebben, en het in werkelijkheid om een contractuele aansprakelijkheid gaat, dan moet hij zulks rechtzetten. Hij toetst de feiten m.a.w. aan de door hem toepasselijk geachte regel. Daarbij is hij enkel gebonden door de feiten die ten grondslag liggen aan de vordering en het verweer. In België daarentegen moet de rechter het geschil beoordelen rekening houdend met de grondslag waarover partijen het eens zijn — welke mede bepaald wordt door de juridische kwalificatie die zij aan de feiten geven —, tenzij een regel van openbare orde zich daartegen verzet. Is de rechter van oordeel dat er in werkelijkheid geen onrechtmatige daad is — en voor zover geen der partijen, na een eventuele uitnodiging door de rechter, «overstapt» op de contractuele aansprakelijkheid —, dan zal hij de vordering moeten afwijzen. Hij zal die vordering in geen geval kunnen inwilligen op grond van een regel i.v.m. de contractuele aansprakelijkheid, d.i. een andere rechtsregel dan die waarover partijen akkoord gaan.

In de derde hypothese zijn partijen het *niet eens* over de toe te passen rechtsregel. In Nederland is de rechter ook dan natuurlijk verplicht om na te gaan welke rechtsregel toepasselijk is. Zoals in de vorige hypothesen is de enige grens daarbij de feitelijke grondslag, zoals partijen die hebben afgebakend. In België daarentegen is de toestand ingewikkelder. De rechter moet in principe eveneens de toepasselijke rechtsregel bepalen, en is daarbij niet gebonden door bijvoorbeeld de kwalificatie die de eiser aan de door hem ingeroepen feiten geeft. De autonomie van de rechter is op dit punt evenwel beperkt, niet alleen door de verplichting om slechts te steunen op door partijen aangevoerde feiten (zoals in Nederland), maar ook door het verbod om de «oorzaak» van de vordering, zoals die door de eiser wordt gesteld, te wijzigen. De rechter zou aldus geen uitspraak kunnen doen op grond van de contractuele aansprakelijkheid, indien de eiser het houdt bij een aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad.

Omtrent het begrip «oorzaak» werd langdurig van gedachten gewisseld. Met de oorzaak wordt de titel bedoeld, waarop de eiser zich beroept om uit de vastgestelde feiten het gevorderde te verkrijgen. O.m. wegens de vaagheid van het begrip, leek een meerderheid van de Belgische leden gewonnen voor een niet langer vasthouden aan dit criterium, en voor een overname van het Nederlandse systeem van beperking van de rechterlijke autonomie door de feitelijke grondslag alléén. Het oorzaakbegrip, zoals het door het Hof van Cassatie wordt gehanteerd, zou immers in wezen (slechts) een functionele betekenis hebben, namelijk ter bescherming van de rechten van de verdediging.

(Deze kwestie zou echter nader onderzocht moeten worden.)

2. Daarmee was de vergadering op een volgend punt aangekomen, namelijk dat van de eerbiediging van de rechten van de verdediging, of van het beginsel van «hoor en wederhoor», in de gevallen waarin de rechter ambtshalve de rechtsgrond mag vaststellen, zelfs met wijziging van die welke door een of meer partijen wordt voorgesteld. Concreet werd hiermee het probleem aan de orde gesteld of de rechter verplicht is de debatten te heropenen, alvorens een eindvonnis te vellen.

In Nederland bestaat er geen dergelijke verplichting. De rechter beschikt over een discretionaire bevoegdheid om de debatten al dan niet te heropenen. De keuze die hij maakt, zal o.m. gebaseerd zijn op gronden van proceseconomie. Wenst hij de debatten niet te heropenen, dan is een voor partijen «verrassende» uitspraak goed mogelijk. Uit de rechtspraak blijkt dat zulke vonnissen niet altijd de beste zijn...

In België daarentegen is er een verplichting om de debatten te heropenen, telkens als de eerbiediging van de rechten van de verdediging zulks vereist. (Dit laatste zal wellicht niet het geval zijn, als bijvoorbeeld geen der partijen een rechtsregel heeft ingeroepen, en alle partijen zich beperkt hebben tot een feitelijke uiteenzetting.) In één geval is een heropening der debatten verplicht, zelfs als de rechten van de verdediging dit niet vereisen, namelijk indien de rechter een vordering afwijst op grond van een «exceptie» die partijen voor hem niet hebben ingeroepen (artikel 774, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek).

In het algemeen was bij de meeste deelnemers een duidelijke tendens merkbaar om de heropening der debatten sterk aan te bevelen, telkens als de rechter een andere «oorzaak» of grondslag in acht neemt, of een andere kwalificatie der feiten aanneemt, of andere rechtsregels toepast, dan die welke kennelijk een of meer partijen voor ogen stonden. Wellicht drukte de Nederlandse preadviseur kernachtig de algemene opvatting uit, waar hij stelde dat de rechter wel nieuwsgierig moest zijn, maar niet eigenwijs.

3. Er werd ook aandacht besteed aan een bijzonder geval van ambtshalve aanvulling van rechtsgronden, met name de ambtshalve toepassing van buitenlands recht.

Indien partijen enkel feiten stellen, en geen toepasselijke rechtsregels aanduiden, dan is de rechter, zoals reeds gezegd, verplicht zelf te zoeken naar de toepasselijke rechtsregel. Het kan zijn dat die rechtsregel in het vreemde recht ligt, gezien de aanwezigheid van buitenlandse elementen. In dat opzicht past de rechter, zowel in België als in Nederland, ambtshalve buitenlands recht toe.

Hebben partijen wel een rechtsregel aangeduid, dan is de toestand in beide landen verschillend. In Nederland zou de rechter enkel gebonden zijn door een duidelijke, bewuste keuze van partijen om het geschil aan een bepaalde wet te onderwerpen — tenzij de openbare orde zich daartegen zou verzetten. Bij gebrek aan uitdrukkelijke keuze — waardoor m.a.w. enkel over de Nederlandse wet is geconcludeerd — is de rechter verplicht om eventueel ambtshalve een vreemde wet toe te passen, aldus afwijkend van de impliciete keuze door partijen. In België daarentegen is de rechter gebonden door de keuze van partijen, zowel wanneer die keuze bewust gebeurd is, als in het geval dat partijen geen duidelijke keuze hebben gemaakt en eenvoudig enkel over het Belgische recht gecon-

cludeerd hebben. Enkel indien de materie de openbare orde aanbelangt, zou de Belgische rechter kunnen en moeten afwijken van de door partijen gedane keuze.

4. Ten slotte werd de vraag gesteld of de ambtshalve aanvulling van rechtsgronden afbreuk doet aan het vaak genoemde beginsel van de accusatoire rechtspleging.

De vergadering was van oordeel dat de rechtspleging fundamenteel accusatorisch blijft, hoewel de rechter, bij wie een zaak aanhangig is, de leiding van het onderzoek van de zaak en van de debatten heeft, zodat het hem vrijstaat de bewijsvoering van de betwiste feiten te regelen en de partijen te verplichten hun zaak voor hem af te handelen. Ook de ambtshalve aanvulling van rechtsgronden doet hieraan, volgens de afdeling, geen afbreuk.

Paul Lemmens

BOEKEN

Fritjof HAFT, *Inleiding tot de juridische informatica*, Serie Rechtstheorie, deel IV, 1, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1979, 129 blz. (vertaling Jan M. Broekman).

In de reeks «serie rechtstheorie» verscheen — reeds enige tijd geleden — als deel IV, 1, een vertaling van het in 1977 verschenen werk *Einführung in die Rechtsinformatik* van Fritjof Haft. De Nederlandse vertaling is van de promotor van deze reeks, prof. Jan M. Broekman, en draagt de titel *Inleiding tot de juridische informatica*.

Dit 129 bladzijden tellende werkje wil — volgens de tekst op de achterkant van het omslag — de jurist in staat stellen deze tak van de rechtswetenschap te beoordelen, alsmede een inzicht geven over de toepassingsmogelijkheden en de mogelijke toekomstige ontwikkelingen.

Het boekje is duidelijk gestructureerd met een inleiding die zeer klaar het besproken terrein afbakt.

Voor Haft is de juridische informatica de wetenschap van het hanteren en transformeren van informatie en beslissingsstructuren in juridische regelingsystemen door middel van formaliserende methodes, in het bijzonder met behulp van elektronische dataverwerking (definitie van Klaus Hopt) en houdt ze zich bezig met de structuur van de juridisch genormeerde maatschappelijke realiteit, met sociale verbanden zoals organisaties, procedures, regelingen en documenten in hun relatie tot de specifieke problematiek van de dataverwerking (overgenomen van Herbert Fiedler).

Het eerste deel gewijd aan de grondslagen van de juridische informatica, vangt aan met een historische schets en een taakomschrijving van deze nieuwe juridische discipline. Haft onderkent drie grote perioden in de geschiedenis van de juridische informatica: de eerste, die van de *scepsis* (jaren 50 - begin jaren 60), de tweede, die van de *euforie* (jaren 70) en als laatste die van de *ontnuchtering* (heden ten dage). Deze ontnuchtering is in grote mate het gevolg van de formalisatieproblemen die men tegenkomt en anderzijds van de gevaren die ontstaan in de sfeer van de privacy en van de grondwettelijke en auteursrechtelijke sfeer en van concurrentieproblemen. De juridische informatica moet zich incorporeren in de andere rechtstakken, wat een formeel wetenschappelijk procédé veronderstelt door abstractie op basis van interdisciplinaire ervaringen. Het is zowel de waarde vrije theorie van het formeel mogelijke in het recht als een kritiek op eigen mogelijkheden.

De eigenlijke studie van de grondslagen wordt aangevat met een bestudering van de inbreng van de logica, waarbij zowel de klassieke als de moderne logica worden bestudeerd. Haft komt tot de bevinding dat de klassieke logica — waarbij men uit een algemene uitspraak omtrent het «zijn» en het «behoren» (de norm) betreffende een concrete gebeurtenis (het geval) een beslissing vormt (het oordeel) — geen systematisch afgeleid bewijs geeft, maar men erop vertrouwt dat de syllogismen onmiddellijk evident zijn. Met Leibniz en Kant komt men dan tot de moderne logica waarbij de fundering in de werkelijkheid wordt opgegeven en vervangen door een consequente toepassing van de axiomatische methode. Samen met de formalisering is dat voor Haft een machtig wapen voor de dataverwerking waarbij er wel interpretatiemoeilijkheden zullen optreden aangezien de inhoudelijke relatie tot de werkelijkheid verloren gaat. Haft tracht dan de verschillen tussen de klassieke en moderne logica aan te tonen. Het grondbegrip van de formele logica is de waarheid, begrip waar geen inhoud aan gegeven wordt. Het begrip waarheid licht Haft toe aan een vrij uitgebreide bespreking van de propositielogica. Er blijkt daarbij duidelijk dat de waarheidstafels moeilijk interpreteerbaar zijn. Daardoor ontstaan er ook problemen met de relatie tussen het «zijn» en het «behoren», waarbij de scheiding tussen beide verloren gaat. Hierdoor wordt het belang van de moderne taaltheorie duidelijk, waardoor de moraal filosofische basis kan worden gerelativeerd, dit met behulp van de taaltheoretische inzichten.

In een volgend hoofdstuk geeft de auteur een elementaire inleiding tot de informatica op basis van een historisch overzicht (1. George Boole: algebraïsche methode met twee waarden, waar en onwaar; 2. Charles Babbage: schakeltechnieken; 3. Herman Hollerith: ponskaart; 4. John von Neumann: accumulatieprogramma). Vervolgens worden de fundamentele en methodologische principes gegeven aan de hand van een voorbeeld en op basis van het bestaande begrippenkader van de informatica. Ook de verschillende stappen (probleemanalyse, codering, opslag gegevens, dataverwerking) worden toegelicht. Na een overzicht van de verschillende talen voor technisch-natuurwetenschappelijk gebruik en handels- en organisatorische doeleinden besluit auteur met de vermelding dat de informatica de wetenschap van een tekenverwerking is.

Het eerste deel wordt afgesloten met een hoofdstuk over de taaltheoretische grondslagen. De taal — een tekensysteem — is een van de centrale problemen voor de juridische informatica. Daarbij zal de juridische linguïstiek, die zich afzet tegen het hermeneutisch model, van belang zijn. De auteur meent dat men hier te doen heeft met een paradox van de klasse der klassen (Russell). Het oplossen van het probleem dient te gebeuren in de taal waarmee men over het systeem praat. Daardoor wordt de scheiding tussen object en metaal mogelijk, wat juist in het interpretatiemodel van von Savigny niet mogelijk was. Op de verschillende niveaus van de semiotiek (bestaande uit de syntactiek: relaties tussen tekens onderling; semantiek: relaties tussen tekens en hun betekenis; en pragmatiek: relaties tussen tekens en hun producenten of ontvangers) werd onderzoek verricht. Haft belicht also a. het *rationalisme*, b. het *intentionalisme* en c. de *pragmatiek*. Uit die studie blijkt hoeveel problemen nog onopgelost zijn, maar deze zijn even vruchtbaar als de successen van het formalisme. In het nieuwe tijdperk — dat van de juridische informatica — zal dan ook gestreefd moeten worden naar een nieuwe relatie tussen formele en inhoudelijke categorieën.

Dit laatste tracht de auteur aan te tonen in het tweede deel, getiteld: toepassingen.

Als eerste toepassingsgebied wordt de geautomatiseerde rechtsdocumentatie genoemd, waarvan Haft meent dat ze nog niet veel praktische betekenis heeft daar er nog geen formele technieken bestaan. Een oplossing kan volgens de auteur gevonden worden in de gevallenvergelijking, waarbij ervan wordt uitgegaan dat elke casus de oplossing in zich draagt. De vergelijking moet methodisch eendimensionaal zijn, wat dus een vrij grote abstractie vereist.

Een tweede toepassingsgebied is dat van de geautomatiseerde

juridische beslissing. Deze automatisatie is met de huidige technieken enkel mogelijk voor takken waarbij de normen gekwantificeerde kenmerken hebben, en de relaties tussen de normen onduidelijk zijn. Sociale conflicten lost men binnen de informatie niet op met wetten. Het optimale systeem zou zijn dat met een volledige lijst gerechtigheidsprincipes en een volledige lijst juridisch relevante regelsituaties wordt gewerkt. Dit is nog niet mogelijk, daar deze lijsten niet opstelbaar zijn. Een werkzaam systeem — zoals in de VSA reeds bewezen werd — is dat men de casussen formaliseert, zonder daarbij terug te grijpen naar de normen. Daardoor ontstaan vrij juiste voorspellingsmodellen. Het gaat dus om de formalisatie van «leading cases».

Het allerlaatste hoofdstuk van het boek is gewijd aan de juridische informatica en de sociale samenhang, waarbij de overgang van de beslissingen i.v.m. het individuele gevallen naar de regeling van de veelheid van gevallen wordt bestudeerd. Zowel de sociologische systeemtheorie (afstappen van de traditionele of natuurrechtelijke waarden) als de kritische theorie (emancipatie binnen een bepaald sociaal systeem) worden belicht, daar ze voor Haft op belangrijke wijze bijdragen tot het opbouwen van een juridische cybernetica, waarbij sociale systemen zich in modellen laten afbeelden. De auteur blijft — op basis van het werk van H. Muller-Krumbhaar — stilstaan bij de problemen die daarrond rijzen, waarbij de interactieve werking tussen de verandering in waardering van de gevallenconstellaties en de ingreep van de wetgever wordt belicht. Haft meent met Muller-Krumbhaar, dat in de toekomst de juridische activiteit niet meer zal bestaan uit de subsumptie van verbale situatiebeschrijvingen van genormeerde feiten maar uit de gevallenvergelijking waarbij de waardebeslissing aan de mens blijft toebedeeld.

Het boekje belicht een belangrijk — in België nog — weinig ontgonnen terrein. Buiten louter descriptieve studies is hier nog zo goed als niets verschenen over deze problematiek. Daarom is het uiterst belangrijk dat dit werk van de privaattoecent aan de universiteit van München is vertaald. Zo wordt een wereld geopend die voor de Belgische jurist, tot op heden, vrij onbekend bleef, met het niet ondenkbare gevaar dat op dit vlak een onherstelbare achterstand wordt opgelopen, niet alleen op het domein van de juridische informatica, maar ook op het domein van de rechtstheorie in het algemeen. Het behoort immers tot de grote verdiensten van de auteur de band tussen zeer specifieke domeinen van de rechtstheorie en de rechtsinformatica te leggen, waarbij het belang van de rechtstheorie voor de praxis blijkt. Mocht men aan dat belang twijfelen, dan heeft men maar de bibliografie — opgenomen in het boekje — en eventueel eens het tijdschrift «Datenverarbeitung im Recht» in te zien, om zich van het tegendeel te laten overtuigen.

Het is daarom te hopen dat heel wat praktijkjuristen dit boek ter hand zullen nemen en zich niet zullen laten afschrikken door de soms zeer technische uiteenzettingen, die voor de leek in de deelgebieden, zoals juridische logica en taalwetenschap, soms moeilijk begrijpbaar zijn ten gevolge van de zeer gecondenseerde uitwerking. Inderdaad valt het daardoor te vrezen dat het — ondanks zijn groot belang — de praktijkjurist niet zal bereiken.

De vertaling is degelijk, doch het valt wel op dat Broekman soms moeite had de complexe Duitse woordenschat adequaat te vertalen, maar in de meeste gevallen is hem dat toch uitstekend gelukt.

De registers zijn met iets minder zorg samengesteld. Bij sommige namen en begrippen werd de bladzijde vergeten. Het zakenregister vertoont geen eenvormigheid. Daar waar soms wordt verwezen naar een centraal begrip, bv. juridische hermeneutiek zie: hermeneutiek, wordt dat bij andere begrippen vergeten, bv. expliciete en impliciete definitie waren beter vermeld onder het begrip definitie.

Ondanks deze enkele bezwaren — het is nooit moeilijk in een geschrift onvolkomenheden te vinden — blijft het een waardevol werk, dat elke jurist in zijn bibliotheek zou moeten hebben na het doorgenomen te hebben.

Koenraad Dassen (UFSIA)

Op zoek naar oorzaken en remedies van de fiscale fraude, Kluwer, Deventer.

In dit nr. 154 van de «Geschriften van de Vereniging voor belastingwetenschap» wordt een volledig verslag uitgebracht over het debat dat m.b.t. bovenvermeld onderwerp in de algemene ledenvergadering van de Vereniging op 23 mei 1981 te Amsterdam plaatsvond, onder het voorzitterschap van mr. J. Van Soest.

Het debat werd ingeleid door prof. mr. J. Verburg en door proef. dr. H.R. Van Gunsteren: beide sprekers lichtten het probleem van de belastingfraude uitvoerig toe en onderzochten tevens zowel de oorzaken van dat in alle landen hoogst ernstige probleem als enkele van de in Nederland te overwegen remedies.

Beide inleidingen zijn wetenschappelijk verantwoord en uiterst leerzaam, doch vooral die van prof. Van Gunsteren verdient de aandacht, omdat die spreker het onderwerp «vanuit verscheidene disciplines belicht» heeft. Immers reikt het fraudeprobleem ver buiten de grenzen van de fiscaliteit.

Na die inleidingen volgde een belangwekkend debat en een beantwoording door de inleiders.

De betogen van de inleiders en van de debaters samenvatten is een volstrekt onhaalbare taak..., aldus mr. J. Van Soest in zijn slotwoord.

Die onmogelijkheid geldt vanzelfsprekend ook hier. Ze is wellicht een reden te meer om het pas verschenen geschrift ter hand te nemen, want het bevat heel wat suggesties die ook door de Belgische verantwoordelijke bewindslieden in overweging zouden moeten worden genomen en waarover eveneens de Belgische burger zich ernstig zou moeten bezinnen. De prijs van het geschrift bedraagt f15.

F. Amerijckx

Pierre ROUARD, *Traité élémentaire de droit judiciaire privé — La procédure civile*, Bruylant, Brussel.

Wegens een vergissing wordt pas nu «tome IV» (al verschenen in het tweede semester 1980) van het «deuxième partie» van bovenvermeld *traité élémentaire* besproken.

Duidelijkheidshalve wordt erop gewezen dat van evengenoemd werk reeds verscheidene boekdelen zijn gepubliceerd: ten einde «tome IV» te situeren, worden die delen hierna — doch niet in chronologische volgorde — vermeld met een bondige aanduiding van de in elk van die delen behandelde materie.

1) «Tome préliminaire» (1979, 1023 p.) maakt de Algemene Inleiding uit en is ingedeeld in twee boekdelen: het eerste boekdeel handelt over de algemene beginselen, terwijl het in het tweede boekdeel gaat over de organisatie, de bevoegdheid en de rechtspleging van de hoven en rechtbanken.

2) «Première partie», reeds op de markt gebracht enkele jaren vóór de «Tome élémentaire», behandelt de instelling van de vordering en bestaat uit twee tomes, met name:

Tome I (1973, 360 p.) met drie titels: 1. Rechtsbijstand; 2. Minnelijke schikking en 3. Summiere rechtspleging om betaling te bevelen.

Tome II (1975, 928 p.) met zeven titels: 1. rechtsingang voor dagvaarding (413 p.); 2. vrijwillige verschijning; 3. inleiding van de vordering op eenzijdig verzoekschrift; 4. verzoekschrift (art. 704, 1e lid, G.W.) ter inleiding van vorderingen bij de arbeidsrechtbank in bepaalde sociale zaken; 5. inleiding van de vordering op bilateraal verzoekschrift (zo'n verzoekschrift is een akte van rechtspleging die vooral hierdoor wordt gekenmerkt dat de vordering ter kennis wordt gebracht van alle betrokken partijen); 6. inleiding van de vordering in kort geding; 7. enkele andere wijzen om de vordering in te leiden.

3) «Deuxième partie» is gewijd aan de behandeling van de vordering en zal bestaan uit zes delen, waarvan twee zijn verschenen, te weten:

Tome III (1977, 548 p.) over de behandeling van de vordering, met elf titels: 1. de rol van de rechter, van de partijen en van het openbaar ministerie bij de behandeling van de vordering; 2. af-

roeping en verdeling van de zaken; 3. de minnelijke schikking en opdracht van de rechter; 4. verschijning van de partijen en verklaring dat zij in de zaak optreden; 5. behandeling op tegenspraak; 6. behandeling bij verstek; 7. tussengeschieden; 8. behandeling voor de arbeidsrechtbank; 9. behandeling voor de jeugdrechtspraak; 10. behandeling van de vordering op eenzijdig verzoekschrift; 11. behandeling van de vordering in kort geding.

Tome IV (1980, 280 p.) over het bewijs, met negen titels: 1. algemene beginselen; 2. overlegging van stukken; 3. schrift-onderzoek; 4. valsheidsprocédure; 5. getuigenverhoor; 6. deskundigenonderzoek; 7. verhoor van partijen; 8. eedaflegging; 9. plaatsopneming.

De overige vier delen — tome V (berechtiging en rechtsmiddelen), tome VI (bewarend beslag en middelen tot tenuitvoerlegging), alsmede tomes VII en VIII (bijzondere rechtsplegingen) — worden in uitzicht gesteld.

Uit bovenstaande inhoudsopgave, hoewel ze tot het uiterste beperkt is, blijkt dat de tien delen een sluitend en coherent geheel zullen vormen.

Wat de onlangs gepubliceerde «tome IV» betreft, daarin komen — zoals in de reeds verschenen delen — een grondige studie van en uitvoerige commentaar op de desbetreffende teksten van het Gerechtelijk Wetboek voor. Daarbij wordt uitgegaan van de parlementaire voorbereiding en wordt rekening gehouden met de omvangrijke rechtsleer en de overvloedige rechtspraak (zowel van vóór als van na de inwerkingtreding van voormeld wetboek), alsook met de sedert de wet van 10 oktober 1967 in het Gerechtelijk Wetboek aangebrachte wijzigingen.

Tot dusver is de auteur erin geslaagd een praktisch en uiterst nuttig werkinstrument tot stand te brengen, waarin het logische verloop van de procedure wordt gevolgd en waarvan de bruikbaarheid werkelijk niet hoeft te worden toegelicht.

Traité élémentaire de droit judiciaire privé, gezien met een ervaren blik en uitgewerkt met een diep inzicht, is reeds — vóór de voltooiing ervan — een onmisbaar naslagwerk voor rechtspractici en inzonderheid voor magistraten, advocaten, notarissen en gerechtsdeurwaarders.

Kortom, aan al wie met problemen van privaatrechtelijk procesrecht te maken heeft, wordt aanbevolen, de zo voortreffelijke als belangwekkende studie van arbeidsauditeur Rouard te raadplegen.

Ten slotte wordt vermeld, dat bij de uitgeverfirma E. Bruylant voor het verkrijgen van de zes reeds verschenen boekdelen een gunstprijs geldt, d.i. 20.119fr. (inclus B.T.W.) te verhogen met 67fr. voor verzendingskosten.

F. Amerijckx

BERICHTEN

Elfde Congres van de Association Internationale des Magistrats de la Jeunesse et de la Famille

Van 2-7 augustus 1982 zal in het hoofdgebouw van de Vrije Universiteit te Amsterdam het 11e Congres van de Association Internationale des Magistrats de la Jeunesse et de la Famille worden gehouden. De organisatie van dit congres is in handen gelegd van de afdeling Familie- en Jeugdrechtspraak van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, die daartoe een organisatiecommissie in het leven heeft geroepen.

Het congres zal in de eerste plaats gewijd zijn aan het onderwerp: «La justice pour le jeune et la famille dans leur contexte social». Ter voorbereiding van dit onderwerp is een vragenlijst opgesteld die is toegezonden aan alle ministers van Justitie van de landen die lid zijn van de Verenigde Naties en aan de nationale

organisaties van familie- en jeugdrechters. De binnengekomen antwoorden op een toegezonden questionnaire worden verwerkt in een drietal rapporten waarin de volgende sub-thema's zullen worden behandeld:

- le droit concernant le jeune et la famille
- le jeune délinquant et la loi
- les enfants en danger physique ou moral et les formes d'intervention.

Daarnaast zal op vrijdag 6 augustus een speciaal onderwerp worden behandeld: la disparité entre les traditions et le besoin de changement: identification et solutions possibles. Drie inleiders — uit Zuid-Amerika, Afrika en Zuid-Oost Azië — zullen een uiteenzetting geven over de ontwikkeling van het familie- en jeugdrecht in deze delen van de wereld en daarbij meer in het bijzonder ingaan op de wijze waarop koloniale wetgeving is aangepast aan, terzijde gesteld enz. door de eigen tradities en behoeften.

De voertalen tijdens het congres zijn: Engels, Frans en Spaans. De inschrijvingskosten voor dit congres zijn f 400 tot 1 mei 1982; degenen die zich na deze datum inschrijven betalen f 450. In dit bedrag zijn begrepen: de lunches van maandag t/m vrijdag en de koffie en thee van maandag t/m zaterdag.

Het congres is in de eerste plaats bedoeld voor familie- en jeugdrechters, jeugd-officiëren van justitie en daarnaast voor anderen die nauw betrokken zijn bij de familie- en jeugdrechtspraak. Tenslotte staat het congres open voor andere belangstellenden.

Nadere informatie is verkrijgbaar bij het Congresbureau van de Vrije Universiteit, Postbus 7161, 1007 MC Amsterdam (tel. 020-5484656).

Het Engelse recht van de onrechtmatige daad

Prof. R. Morse (King's College, London) zal een reeks lessen geven over het Engelse recht van de onrechtmatige daad, in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de K.U.Leuven (Tiensestraat 41, 3000 Leuven; voor inlichtingen tel. 016/230971, secretariaat van prof. Herbots). De lessen hebben plaats op dinsdag en woensdag van 17 u. tot 19 u., van 9 tot 31 maart 1982. De belangstellende juristen zijn welkom.

CEPINA — Studiedag over arbitrage te Brussel

Programma

- 9u : Verwelcoming van de deelnemers.
- 9u30: Opening van de dag door de heer M. Huys, voorzitter van het CEPINA.
- 9u45: Algemeen verslag: «De functie recht te spreken», door de heer A. Meeüs, raadsheer in het Hof van Cassatie.
- 10u45: Pauze.
- 11u : Algemeen verslag: «De quasi-gerechtelijke functie», door de heer E. Wymeersch, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent.
- 12u : Gedachtenwisseling.
- 12u45: Lunch in Hotel Amigo.
- 14u45: Commissiewerkzaamheden

Eerste commissie: «Rechter en scheidsrechter».

Animators: de heer E. Krings, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, hoogleraar aan de Vrije Universiteit Brussel; de heer L. Matray, advocaat bij de balie te Luik, assessor bij de Raad van State; de heer A. Lambinet, eerste voorzitter van het Hof van Beroep te Luik; de heer Ph. Gastambide, lid van de Engelse Balie - Queen's Counsel.

Tweede commissie: «Rechter of scheidsrechter».

Animators: de heer M. Storme, advocaat bij de balie te Gent, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Gent; de heer A. De Gryse, advocaat bij de Balie te Kortrijk, gewezen deken van de Belgische Nationale Orde van Advocaten; de

heer A. Jonnaert, voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg van Brussel; de heer A.J. van den Berg, advocaat bij de Balie te Amsterdam.

Derde commissie: «De rechter-scheidsrechter»

Animators: de heer G. Horsmans, advocaat bij de balie te Brussel, hoogleraar aan de Université Catholique de Louvain; de heer G. de Leval, eerste assistent aan de Université de Liège; de heer A. Desplenter, kamervoorzitter in het Hof van Beroep te Gent; de heer R. Bourdin, gewezen kamervoorzitter in het Hof van Beroep te Parijs, administratief directeur van de Compagnie Générale d'Electricité.

16u45: Slotwoord.

Algemene inlichtingen

Het colloquium heeft plaats op 18 maart 1982 in het Verbond van Belgische Ondernemingen, Ravensteinstraat 4 te 1000 Brussel.

De verslagen worden voorgesteld in de taal van de verslaggevers.

De werkvergaderingen worden gehouden op basis van teksten die aan de deelnemers worden uitgereikt.

Inschrijving: De deelnemers worden verzocht zich vóór 10 maart 1982 in te schrijven. Het inschrijvingsrecht bedraagt ofwel 2.500fr. met lunch in het restaurant van Hotel Amigo ofwel 1.500fr. zonder deelneming aan de lunch.

Het inschrijvingsrecht dient te worden gestort op rekening 210-0076085-89 van het CEPINA.

S.E.V.I.-studiedag Informatica en Privacy te Gent op 27 maart 1982

Programma

- 9u30: Ontvangst van de deelnemers
- 10u : Welkomwoord en algemene toelichting bij de thema's: 1) wetsvoorstel ter bescherming van de privacy door L. Van den Bossche; 2) de overheidsinformatica door D. Van de Wauwer.
- 11u : Discussiegroepen
- 12u30: Maaltijd
- 14u : Hervatting discussiegroepen
- 15u30: Besluitvorming in de groepen
- 16u : Plenum. Verslagen discussiegroepen. Evaluatie en slotwoord door M. De Kock.

Plaats: Rijksuniversiteit Gent - Blandijnberg 2 Auditorium A.

Organisatie: S.E.V.I., in samenwerking met de Socialistische Studiekring Gent, Febecoop en de Belgische Liga ter verdediging van de rechten van de mens.

Prijs: 500fr. (voorbereidende documentatie, maaltijd en dranken, kinderopvang inbegrepen). Kinderen beneden 3 jaar gratis, kinderen boven 3 jaar: 250 fr.

Inschrijving: door storting van de prijs op rekening 870-0060204-30 vóór 15 maart 1982. Er kan ook telefonisch ingeschreven worden.

Verdere informatie: S.E.V.I., Eddy Imbrechts, Agora Galerij, Grasmarkt 105/Bus 47, 1000 Brussel. Tel.: 02/513.58.50 - 02/513.15.31.

Credoc

Op woensdag 27 januari 1982 is te Luxemburg tussen het Groothertogdom Luxemburg en Credoc, Belgisch juridisch informatiecentrum, een overeenkomst ondertekend, inzake het uitwerken van een informatiebank op computer omtrent de Luxemburgse rechtspraak, op afstand raadpleegbaar per terminal.

De overeenkomst werd ondertekend door mevrouw Flesch, minister van Justitie en de heren Charles Dael en Edouard Houtart, respectievelijk voorzitter en directeur-generaal van Credoc.

De ondertekeningsplechtigheid werd bijgewoond door de heer Liesch, procureur-generaal in het Hoogste Gerechtshof, de heer Hary, adjunct-procureur en de heer Thiry, raadsheer.

Bedoelde informatiebanc van Luxemburgs recht vervolledigt de door Credoc reeds verspreide banken inzake Belgische wetgeving en rechtspraak en Nederlandse wetgeving.

TIJDSCHRIFTEN

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie, 1981

nr. 5582, 24 oktober

A.J.H. Pleysier, Artikel 950, verleden en toekomst; H. Van Bronkhorst, Produktaansprakelijkheid; op weg naar eenmaking in de Verenigde Staten en harmonisatie in de Europese Gemeenschap?; C.C.A. Voskuil, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (Internationaal privaatrecht).

nr. 5583, 31 oktober

M.G.W. Otterspoor-Kousemaker, De echtelijke woning na echtscheiding c.q. scheiding van tafel en bed; J. Th. Smalbraak, Een nieuw waardebegrip: exclusief omzetbelasting?; J.P. Verheul, Overzicht der Nederlandse rechtspraak (Internationaal privaatrecht).

nr. 5584, 7 november

C.J.J. Maanen, Het BBA en het internationaal privaatrecht, P.G.J.M. Marres, Artikel 1167 is geen uiterste wilsbeschikking en een voorwaardelijke ouderlijke boedelverdeling is nietig.

nr. 5585, 14 november

C.J.J. Maanen, het BBA en het internationaal privaatrecht; Th. M. De Jongh, Enige aanvullingen bij het artikel omtrent de discriminatie van bepaalde cliënten en van de grote meerderheid der notarissen in het gebied van de Dauphiné; R.A.F. Van der Wal, De ondernemingsvergadering.

nr. 5586, 21 november

G.E. Langemeijer, Bij de honderdste geboortedag van J.C. Van Oven; H.A.W. Friederichs, Het eindigen van het zakelijk recht van gebruik en bewoning bij het verlaten van het goed; E. Veltinga, De dolende ridder.

nr. 5587, 28 november

J.E.F.F.M. Duynstee, Blokkeringsregeling, huwelijks-gemeenschap en huwelijk; A. Bouwer, Enige opmerkingen over erfpacht.

Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid, 1981

nr. 9, september

J. Giet, De rechtsbedeling in het rechtsgebied van het Arbeidshof te Luik; R. Elst, Verzekeringsplicht t.o.v. R.S.Z. in marginale gevallen (noot bij Arbh. Antwerpen, 20 maart 1981); X., Evolutie van de sociale zekerheid voor werknemers tijdens het jaar 1980; X., België en het internationaal jaar van de minder-validen; X., 1981, Internationaal jaar van de gehandicapten; X., I.A.O.: een conferentie «rijk aan konkrete resultaten». Miljoenen werknemers zijn bij de aangenomen normen geïnteresseerd.

Jurisprudence de Liège, 1982

nr. 1, 2 januari

M. Doutrene, noot bij Hof Luik, 11 maart 1981 (bewaargeving uit noodzaak — beding tot vrijstelling van aansprakelijkheid).

Nederlands Juristenblad, 1981

nr. 43, 5 december

G.H.A. Schut, Koop en ruil in het nieuwe B.W.; J. Silvis, Humanitaire normering van Benelux-uitleveringsrecht; E. De Marees van Swinderen, De «huisdealer»; J.H. Van Put en F. Van Velsen, Nogmaals de Leegstandwet (met naschrift van A.H.J. van Biesen en T. Hoogenboom); J. Elzinga, Aanscherping partijverbod? (met naschrift van F. Vries); X., Overheidsbeleid Consumentenaangelegenheden. Jaarrapport 1980-81 aan Kamer aangeboden.

nr. 44, 12 december

H. Cohen Jehoram, Voor en na de kabeltv-arresten van de Hoge Raad; H.J. Van Eikema Hommes, Karl R. Poppers wetenschappelijke methode en haar betekenis voor de rechtswetenschap; T. De Roos, Kijkt u maar bij de letter A; R.P.W. Frima, Artikel 1639 b.b.B.W. en Faillissement; F. Breure, Het Suri-naams Decreet bijzondere rechtspleging: een aanfluiting! (met naschrift van S.K. Girjasing); H. Ankum, Rechtshistorisch Congres te Duinkerken.

Rechtsgeleerd magazijn Themis, 1981

nr. 6,

H.D., Nogmaals de juridische feestbundels; P. Nicolai, Advisering in het bestuursrecht; H.A.H. Audretsch, H.G. De Jong en P.J.I.M. De Waart, Kroniek van het Volkenrecht en het Recht van de Internationale Organisaties; R. Fernhout, H.J. Deru en F. Molenaar, Kroniek van het economisch recht 1980.

Revue trimestrielle de droit civil, 1981

nr. 3

P. Raynaud, Henry Solus (1892-1981); R. Savatier, Liquidation entre époux contractuellement séparés de biens du patrimoine conjugal; S. Sanz, Le droit à commission de l'agent immobilier; C. Scapel, Le droit de rétention en droit positif; X., Bibliographie des ouvrages sur le droit civil et ouvrages auxiliaires; Jurisprudence française en matière de droit civil: personnes et droits de famille (R. Nerson en J. Rubellin-Devichi); obligations et contrats spéciaux: I. Obligations en général (F. Chabas); II. Responsabilité civile (G. Durry); II. Contrats spéciaux (G. Cornu); Propriété et droits réels (C. Giverdon); Successions et libéralités (J. Patarin); J. Normand en R. Perrot, Jurisprudence française en matière de droit judiciaire privé; P. Jestaz en P. Gode, Législation française et communautaire en matière de droit privé (1er avril 1981 - 30 juin 1981).

Tijdschrift voor agrarisch recht, 1981

nr. 4, december

A. Pikalo, A. De Leeuw, F. Mesureur, La réglementation des transactions foncières agricoles et ses effets sur la structure agraire; J. Murray, R. Dervaux en M. Heyerick, Les rapports entre l'Agriculture et la Sylviculture; R. Gotzen, De Bedrijfsopvolging in de landbouw.

Tijdschrift voor bestuurswetenschappen en publiekrecht, 1981

nr. 5, september-oktober

L. Vanhove, Wat is naar Belgisch recht een Universiteit?; L. Neels, De media in het geding; M. Senelle, Keuze tussen aanbesteding en offerteaanvraag; P.B., Nederland — Kernenergiewet — Storten van radio-actieve afvalstoffen; X., Jaar van de gehandicapte mens; P. Berckx, Kroniek Onderwijs; M. Daenens, Gemeentewezen; J. Borret, Verslag voor R.v.St., 23 december 1980 (Onderwijs - Bevoegdheidsverdeling in de schoot van de regering — Bestemming van werkingstoelagen van de vrije onderwijsinstellingen — Beslissing tot terugvordering).